

KRAV-märket
står för bra miljö,
god djuromsorg,
god hälsa och
socialt ansvar.

KRAV ekonomisk förening

Regler för KRAV-certifierad produktion Utgåva januari 2006

Postadress: KRAV Box 1940, 751 49 Uppsala Besöksadress: Kungsängsgatan 12

Tel: 018-10 02 90 Fax: 018-10 03 66 Web: www.krav.se E-post: info@krav.se

Produktion och grafisk formgivning: KRAVs informationsavdelning

Innehåll

Definitioner	13
1. Syfte och omfattning	25
2. Allmänna regler	29
2.1 Anslutning.....	30
2.2 Godkännande.....	30
2.3 Åtaganden.....	31
2.4 KRAVs kontroll.....	33
2.5 Avtal med tredje part.....	34
2.6 Årliga avgifter och avtalets giltighetstid.....	34
2.7 Sekretess	35
2.8 Hantering av personuppgifter.....	36
2.9 Sanktioner när regler inte följs	36
2.10 Dispens, överklagande och omprövning	38
2.11 Miljö-, natur- och kulturskydd	39
2.12 Hantering av KRAV-godkända produkter.....	39
2.13 Märkning.....	43
2.14 Marknadsföring	46
3. Lantbruk	47
3.1 Omfattning.....	48
4. Växtodling	51
4.1 Allmänt	52
4.2 Fribelägenhet, föroreningar	53
4.3 Gödselmedel, jordförbättringsmedel.....	54
4.4 Bekämpning och växtskydd.....	56
4.5 Svampodling	58
4.6 Jord, utsäde och planter.....	58
4.7 Övrigt	58
5. Djurhållning	61
5.1 Allmänt	62
5.2 Djurmiljö	64
5.3 Foder	67
5.4 Hälsa- och sjukvård	72
5.5 Övrigt	74
6. Biodling	77
7. Vattenbruk	81
7.1 Omfattning	82
7.2 Produktionens upplägg.....	82
7.3 Karenstid.....	85
7.4 Utgångsmaterial och ursprung.....	86
7.5 Foder och utfodring	86
7.6 Hälsa och djurskydd	89
7.7 Laxartade- och abborrfiskar.....	90
7.8 Särskilda regler för odling av blåmussla	95
8. Vildväxande produktion.....	99
9. Livsmedelsförädling.....	101
10. Slakt.....	105
10.1 Allmänt.....	106
10.2 Hantering.....	107
10.3 Märkning.....	107
10.4 Transport	107
10.5 Lokaler och uppställning.....	108
10.6 Slakt.....	109
10.7 Övrigt	110

11. Foder till sällskapsdjur	111
12. Produktionshjälpmedel.....	113
13. Textiler.....	117
13.1 Omfattning	118
13.2 Utgångspunkt för reglerna.....	118
13.3 Råvaror.....	119
13.4 Detaljer	120
13.5 Förädling	120
13.6 Miljökriterier för vätberedning.....	121
13.7 Insatsmedel.....	121
13.8 Särskilda regler för olika steg i förädlingen	123
13.9 Kvalitetskriterier för slutprodukten	125
13.10 Märkning	125
14. Hudar, läder och skinn	127
14.1 Omfattning	128
14.2 Råvaror.....	128
14.3 Detaljer på läder och skinnprodukter	128
14.4 Förädling	128
14.5 Miljökriterier för vätberedningen	128
14.6 Insatsmedel	129
14.7 Särskilda regler för olika steg i processen	129
14.8 Märkning.....	129
15. Butik	131
15.1 Allmänt.....	132
15.2 Sortiment och hantering	132
15.3 Märkning.....	133
15.4 Exponering.....	134
15.5 Dokumentation	134
15.6 Marknadsföring	134
15.7 Personalens kunskaper	135
16. Restauranger och storhushåll	137
16.1 Allmänt.....	138
16.2 Certifiering av storhushåll	138
16.3 Registrering av KRAV-godkända livsmedel.....	142
16.4 Tillfälligt godkännande	143
17. Återcertifiering av produkter som godkänts av andra certifieringsorgan	145
17.1 Allmänt om återcertifiering.....	146
17.2 Erkännande av certifieringsorgan	146
17.3 Återcertifiering av produktion eller produkt	147
17.4 Tillåtna tillsatser och processhjälpmedel.....	148
18. Utländsk produktion kontrollerad och certifierad av KRAV	149
19. Fiske.....	151
19.1 Kompetenskrav på KRAV samt tillämpningen av reglerna	152
19.2 Beståndet - grundläggande principer och regler för att bedöma fisk- och skaldjurbestånd.....	154
19.3 Fiskefartyget.....	155
19.4 Fiskemetoden.....	157
19.5 Landning och förädling	160
20. KRAV-godkända ingredienser.....	163
Bilagor	167

Den ekologiska produktionens målsättning

Grunden för den ekologiska produktionen är en omsorg om naturens grundläggande funktioner och global solidaritet. Målsättningen är att bedriva en långsiktigt hållbar och ur konsumentens synvinkel förtroendeingivande produktion av livsmedel och andra produkter av hög kvalitet.

Strävan är att i alla led (produktion, förädling, distribution, etc) visa omsorg om naturliga förlopp och beteenden, samt utforma verksamheten så att:

- markens och det övriga ekosystemets långsiktiga produktionsförmåga bevaras och stärks
- den biologiska och genetiska mångfalden i kulturlandskapet liksom i produktionen skyddas och utvecklas
- man minimerar användningen av energi och framförallt fossila bränslen och andra icke förnybara naturresurser, liksom utsläpp av föroreningar
- användningen av naturfrämmande ämnen undviks
- en god hälsa hos husdjuren främjas och att de ges möjlighet till ett naturligt beteende, en värdig tillvaro och ett värdigt slut
- förädling sker med hjälp av utvalda processer som är skonsamma mot såväl naturen som produkterna och med ett minimum av tillsatser
- lantbrukaren och övriga som är verksamma i produktionen ges en skälig inkomst, en säker arbetsmiljö, glädje och tillfredsställelse i arbetet
- ekologiska produkter blir tillgängliga för alla konsumenter
- handel med ekologiska produkter främjar en miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling både där varan produceras och där den konsumeras.

Den ekologiska produktionen strävar efter att stärka banden mellan landsbygd och tätort samt mellan producent och konsument, bland annat genom öppenhet kring verksamheten. En diversifierad och geografiskt spridd livsmedelsproduktion ger möjlighet till maximal återcirkulering av näringsämnen och mullråvara.

Ovanstående text, frånsett rubriken, är hämtad ur KRAVs stadgar (§4)

KRAVs regelrevisioner

KRAVs regler finns till för att bland annat driva KRAVs målsättning med ekologisk produktion såsom den definieras i KRAVs stadgar och är dessutom en utgångspunkt vid påverkan på andra regelverk. Målsättningen för KRAVs regelrevisioner är att skapa ett heltäckande, fungerande, väldefinierat och stringent regelverk som återspeglar KRAVs målsättningar med ekologisk produktion såsom det är definierat i KRAVs stadgar. I regelrevisionerna uppdaterar och förtydligar vi även regelskrivningar i linje med vår strävan att harmonisera med IFOAM Basic Standards.

KRAVs regler revideras löpande i mindre avsnitt året om men regelboken

trycks endast en gång om året. Det innebär att vissa av reglerna i den tryckta regelboken kan komma att ändras innan nästa regelbok trycks. Gällande regler finns dock alltid tillgängliga på KRAVs webbplats. Där hittar du också information om bland annat vilka regelrevisjoner som är på gång och vilka som arbetar med dem, när nya regler träder i kraft och hur du kan inkomma med synpunkter på KRAVs regler

Påverkan på andra regelverk

KRAV arbetar även med att påverka externa regelverk framförallt IFOAM Basic Standards och EG-förordningen om ekologisk produktion, (EEG) nr 2092/91. KRAVs regelkommitté bearbetar aktuella frågor som sedan behandlas nationellt och i flera internationella grupperingar.

Läs mer

Läs mer om KRAVs regelarbete, IFOAM och EU-ekologiskt på KRAVs webbplats, www.krav.se.

KRAVs organisation

KRAV är en ekonomisk förening. För information om KRAV som organisation, medlemmar, styrelse och kommittéer med mera se KRAVs webbplats, www.krav.se.

Om KRAV-märket och våra fyra ben

De mervärden som KRAV-märket står för kan sammanfattas i ”KRAV-märkets fyra ben”:

– Bra miljö – God djuromsorg – God hälsa – Socialt ansvar.

Läs mer om ”KRAV-märkets fyra ben” på KRAVs webbplats, www.krav.se.

KRAV-märket är ett registrerat varumärke med nummer 338 153. Registreringen ger KRAV ekonomisk förening ensamrätt till namnet KRAV i versaler.

Utföranden

KRAV-märket finns i följande utföranden

Grundmärke
märke för ekologisk produktion..

85% ekologiska råvaror
Se innehållsdeklaration
B-märke; märke för restaurang & storkök
(utan undertext), samt för varor med mindre
än 95% ekologiska råvaror (med undertext).

Märke för vildväxande produktion

Märke för export

Märke för produktionshjälpmedel

Original till KRAV-märket i dess olika utföranden kan laddas ner i svart, i en dekorfärg och i fyrfärg från: www.krav.se eller beställas från KRAVs kontor i Uppsala.

Vid osäkerhet om vilket utförande som ska användas, kontakta KRAVs kontor i Uppsala.

www.krav.se

Anvisningar

KRAV-märket får inte beskäras utan ska användas i sin helhet.

KRAV-märket ska alltid tryckas positivt, även mot mörk bakgrund och då i en ljus oval.

KRAV-märkets färg ska i första hand vara mörkgrön, pms 342 (motsvarar 100 procent gul + 40 procent mangenta + 100 procent cyan i europafärgskalan) eller svart.

KRAV-märket ska inte i direkt anslutning kombineras med andra märken eller annan text än den som ingår i märket.

När KRAV-märket förekommer tillsammans med andra varumärken eller logotyper, ska KRAV-märket inte dominera över dessa.

KRAV-märket ska placeras på den yta av förpackningen som ska exponeras.

KRAV ska alltid skrivas med versaler i rubriker och text.

KRAV är inte ett produktnamn eller del av ett produktnamn

Sammansättningar som KRAV-limpa, KRAV-frukt och KRAV-mjök etcetera, eller produktnamn-KRAV ska därför undvikas. Korrekt formulering är KRAV-märkt eller KRAV-godkänd limpa, frukt och mjök etcetera eller produktnamn.

Rekommendationer

KRAV-märkta varor säljer sig inte själva även om efterfrågan ökar stadigt. De måste marknadsföras minst lika aktivt och konsekvent som vanliga varor för att nå framgång på marknaden.

KRAV-certifierad produktion bör marknadsföras på sina egna meriter och mervärden, inte på påståenden att konventionell produktion skulle vara sämre.

Kontakta KRAV

Alla anställda på KRAV nås lättast via KRAVs webbplats, www.krav.se och e-post. Anställda på KRAV har e-postadresser enligt principen: fornamn.efternamn@krav.se (å=a, ä=a, ö=o).

E-post: info@krav.se (allmän)
lantbruk@krav.se (för KRAV-certifierade lantbrukare)
livsmedel@krav.se (för KRAV-certifierade livsmedelsföretag)

Du kan också nå KRAV per brev och telefon. Gemensam adress till KRAV: KRAV, Box 1940, 751 49 Uppsala.
Telefonnumret till KRAVs växel: 018-10 02 90

Kontaktpersoner

- **VD**
Lena Söderberg
Tel: 018-10 02 96, 070-622 78 46
E-post: lena.soderberg@krav.se
- **Information**
Informationschef
Jessica Elgenstierna
Tel: 018-10 75 06, 070-655 41 06
E-post: jessica.elgenstierna@krav.se
- **Regler**
Regelansvarig
Kathinka Löfberg
Tel: 018-10 02 99, 070-630 41 74
E-post: kathinka.lofberg@krav.se

Läsanvisning

Tabellen ger dig en översiktlig bild över vilka kapitel som du behöver läsa ingående beroende på din verksamhet.

KAPITEL	Inl.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	Bilagor	
Produktion	x	x	x	x	x																		
Växtodling	x	x	x	x	x																		x
Djurhållning	x	x	x	x	x					x													x
Biodling	x	x	x	x			x																x
Vildväxande produktion	x	x	x						x														x
Hantering och Fördling	x	x	x						x								(x)	(x)					x
Slakt	x	x	x			x					x												x
Butik	x	x	x						x						x								x
Restaurang och Storhushåll	x	x	x						x							x							x
Produktionshjälpmedel	x	x	x		x	(x)			(x)				x										x
Textil	x	x	x										x										x
Läder och hudar	x	x	x										x		x								x
Svampodling	x	x	x																				x
Atercertifiering av produkter som godkänts av andra certifieringsorgan	x	x	x		x													x	x				x
Vattenbruk	x	x	x					x					x										x
Foder till sällskapsdjur	x	x	x						x			x											x
Fiske	x	x	x																				x
KRAV-godkända ingredienser	x	x	x																				x

Regler för KRAV-certifierad produktion Utgåva januari 2006

Dessa regler är antagna av KRAVs styrelse den 21 juni 2005.

Ändring har skett i följande regler: 2.4.2.

Ikraftträdande

Reglerna träder ikraft den 1 januari 2006.

DEFINITIONER

I KRAVs regler används följande begrepp:

Ansluten till KRAVs kontroll

För att vara ansluten till KRAVs kontroll krävs ett skriftligt avtal, där producenten bland annat förbinder sig att uppfylla KRAVs regler och erlägga fastställda avgifter.

A-produkt

En produkt som innehåller minst 95 viktprocent KRAV-godkända råvaror benämns A-produkt.

Avvikelser

Avsteg från KRAVs regler.

Bestånd

Biologisk enhet som avgränsar individer inom en art som i huvudsak har gemensam geografisk och årlig livscykel.

Besvärskommitté (f.d. Certifieringskommitté)

Besvärskommittén är organisatoriskt skild från KRAVs styrelse men utses årligen av styrelsen dit man också rapporterar. Besvärskommitténs uppgift är att besluta om överklaganden av beslut i certifieringsärenden.

Certifieringsärenden

Certifieringsärenden består av godkännanden och underkännanden av produkter och producenter samt av kontrollärenden, som är avvikelser från KRAVs regler, dispensansökningar, prövningar och regelförfrågningar. De innebär tillämpning/tolkning av KRAVs regler.

Betesperiod

Den av Jordbruksverket fastställda minimitiden för betesgång i respektive del av landet.

Biologiska bekämpningsmedel

Med biologiskt bekämpningsmedel avses en bioteknisk organism (mikroorganismer, nematoder, insekter eller spindeldjur som framställts för ett tekniskt syfte) som framställts särskilt för att förebygga eller motverka att djur, växter eller mikroorganismer, däribland virus, förorsakar skada eller olägenhet för människors hälsa eller skada på egendom.

Biprodukter

Fiskrens från förädlingsindustrin inklusive fiskråvara från arter som är ämnade till människoföda men som är nerklassade på grund av kvalitet. (Denna definition gäller endast kapitel 7, vattenbruk.)

B-produkt

En produkt som innehåller minst 70 men mindre än 95 viktprocent KRAV-godkända råvaror benämns B-produkt.

Brukningssenh

Fastighet eller företag bestående av en eller flera registerfastigheter eller delar av sådana med gemensam bokföring.

Bur

En till golvytan betydligt begränsad inhägnad för ett eller en mindre grupp fjäderfän eller andra smådjur.

Certifieringsärenden

Certifieringsärenden består av godkännanden och underkännanden av produkter och producenter samt av kontrollärenden, som är avvikelser från KRAVs regler, dispensansökningar, prövningar och regelförfrågningar. De innebär tillämpning/tolkning av KRAVs regler.

Certifikat

Intyg om KRAV-godkännande för speciell produkt, produktion eller aktivitet.

Dispenser (Individuell och generell dispens)

Med individuell dispens menas tidsbegränsad befrielse/undantag från KRAVs regler. Generell dispens hanteras som akut regelförändring. I bedömningen om akut regelförändring ska beviljas tas hänsyn till hur stort utbud av produkter som berörs.

EN 45011

Europeisk Norm 45011 (i Sverige ”SS EN 45011”, där SS står för Svensk Standard).

Etablerad djurgrupp

Med etablerad djurgrupp menas en grupp av djur som har haft erforderlig tid att etablera en inbördes rangordning på gården.

EU-ekologisk

Producerad och kontrollerad i enlighet med ”Rådets förordning (EEG) nr 2092/91 om ekologisk produktion av jordbruksprodukter och uppgifter därom på jordbruksprodukter och livsmedel”, utan att vara KRAV-godkänd.

Farligt avfall

Med farligt avfall menas till exempel explosivt, brandfarligt, oxiderande, giftigt eller hälsoskadligt avfall. Exempel på farligt avfall är oljeavfall, impregnerat virke, el- & elektronikskrot, batterier, lösningsmedel, färg och lack.

Färgämne

Ämne som har eller kan ge färg. Det kan förekomma i naturen eller vara syntetiskt framställt.

Färskvaror

Livsmedel som inte behandlats i konserverande syfte genom exempelvis sterilisering, saltning, torkning, rökning eller djupfrysning och som därför kan ha begränsad hållbarhet. Färskvaran kan vara beredd eller oberedd. Vissa färskvaror är för sin hållbarhet beroende av att förvaras på särskilt sätt, exempelvis i kyla.

Förpackning

Produktens inre och yttre emballage.

Förpackningsmateriel

Produkter, oavsett material, som används för att innehålla, skydda, hantera och presentera en vara.

Försiktighetsansats

Försiktighetsansatsen är ett regelverk som avser att förhindra skadliga eller irreversibla effekter av mänsklig aktivitet (till exempel fiske) på havens ekosystem. Regelverket innebär att fiskeförvaltningen skall värdera och ta hänsyn till påverkan på fiskbestånd och miljö vid beslut om fiske.

Försiktighetsprincipen

Om miljökonsekvenserna av ett ämne, en produkt eller en verksamhet är okända eller osäkra förkastas hellre än accepteras det/den för att minimera eventuella risker. Den grundläggande hänsynsregeln i miljöbalken innebär att alla som ska vidta en åtgärd ska utföra de skyddsåtgärder, iakttä de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att åtgärden inte ska skada hälsan eller miljön.

Förstahandsmottagare

Auktionsinrättning eller annat organ som är auktoriserat av Fiskeriverket (enligt FIFS 1995:23) för att i första handelsledet förmedla fisk till försäljning eller för att köpa fisk för vidare saluföring. I ett annat land än Sverige är det en organisation med motsvarande auktorisation.

Förädling

Förädling är ett samlande begrepp för all beredning av jordbruksprodukter till livsmedel, foder, produktionshjälpmedel eller textil, skinn, läder och hudar. I ett första led räknas inte packning och märkning av produkten som förädling men om produkten till exempel tvättas eller skalas anses den ha förädlats. Exempel på förädling är malning av spannmål, safttillverkning, charkuteritillverkning, mejeri-, bageri-, slakteri- och styckningsverksamhet, konservering, djupfrysning, torkning eller annan konserverande behandling, spinning och vävning av textil.

Genetiskt modifierad organism GMO

En organism i vilken det genetiska materialet har ändrats på ett sådant sätt som inte förekommer naturligt genom parning eller naturlig rekombination. Inom ramen för denna definition anses genetisk modifiering uppkomma åtminstone vid tillämpningen av de metoder som anges nedan:

- Hybrid-DNA-metoder med vektorsystem, vilka omfattas av rådets rekommendation 82/472/EEG.
- Metoder som innebär direkt införande i en organism av ärftligt material som beretts utanför organismen genom bland annat mikroinjektion, makroinjektion och mikroinkapsling.
- Cellfusion (inklusive protoplastfusion) eller hybridiseringsmetoder som innebär att levande celler med nya kombinationer av ärftligt genetiskt material bildas genom fusion av två eller flera celler på ett sätt som inte förekommer naturligt.

Följande metoder anses inte leda till genetisk modifiering, förutsatt att hybrid-DNA-molekyler eller genetiskt modifierade organismer inte används:

- befruktning in vitro,
- konjugation, transduktion, transformation eller annan naturlig process,
- induktion av polyploidi.

Produkter som härletts ur genetiskt modifierade organismer.

Produkter där råvaran är GMO eller produkter som syntetiserats av en GMO.

Grovfoder

Med grovfoder avses bete, hö, ensilage, helsädesensilage, grönfoder, halm, löv, bark, kvistar, betmassa och rotfrukter (ej potatis).

Hantering

Hantering är ett samlade begrepp för handhavande av en produkt på ett sådant vis att den inte förändras, till exempel mottagning, lagring, sortering och packning av en produkt. Torkning av egen spannmål på gård och tvättning med vatten av egna produkter på gård räknas som hantering. Transport, lagring, distribution och vidareförsäljande av en KRAV-märkt produkt i obruten förpackning räknas inte som hantering.

Hygieniserade slaktrester

Produkter från slakt som används för gödning, bland annat blodmjöl, hovmjöl, hornmjöl, benmjöl, benkol, köttmjöl, fjädermjöl, hårmjöl, ull, päls och hår.

IAC

IFOAM Accreditation Criteria

IBS

IFOAM Basic Standards

ICES

International Council for the Exploration of the Sea

IFOAM

International Federation of Organic Agriculture Movements. Världsomspännande samarbetsorganisation för ekologisk produktion. Utarbetar internationella regler (IFOAM Basic Standards for Organic Production and Processing) för ekologisk produktion samt kriterier för ackreditering av kontrollorgan (IFOAM

Accreditation Criteria for Programmes Certifying Organic Agriculture and Processing).

Ingredienser (det vill säga råvaror, tillsatser, vitaminer, aromer och smakämnen)

”Varje ämne, inklusive tillsats, som använts vid tillverkningen eller beredningen av ett livsmedel och som finns kvar i den färdiga varan om än i annan form. Om en ingrediens i ett livsmedel består av flera ingredienser, ska dessa anses som ingredienser i livsmedlet.

Som ingredienser anses inte

- beståndsdelar av en ingrediens som under tillverkningsprocessen tillfälligt avskiljts, men senare åter tillförts ett livsmedel i proportioner som inte överstiger de ursprungliga,
- tillsatser som förekommer i ett livsmedel endast på grund av att de ingår i en eller flera ingredienser i livsmedlet, förutsatt att tillsatserna inte har någon teknologisk funktion i den färdiga varan,
- tillsatser som använts som processhjälpmedel eller
- ämnen som använts i de mängder som är absolut nödvändiga som lösningsmedel för eller som bärare av tillsatser inklusive aromämnen”

(Se SLVFS 1993:19)

ISO 65

Certifieringsorgan - Allmänna krav vid certifiering av produkter (ISO/IEC Guide 65:1996)

Karenstid

Fastställd tid från vilken KRAVs regler följs fram till att produkten är KRAV-godkänd. Produktionen måste vara anmäld till kontroll under hela karenstiden. Vid läkemedelsbehandling avses tiden från sista behandlingstillfället till att produkten får säljas som KRAV-godkänd. Vid underkännande av produktion inträder en ny karenstid, om inte annat anges i beslutet om underkännande.

Kemiska bekämpningsmedel

Kemiska produkter avsedda att förebygga eller motverka att djur, växter eller mikroorganismer, däribland virus, förorsakar skada eller olägenhet för människors hälsa eller skada på egendom.

Klimatmässigt uteliknande förhållanden

När luftkvalitet, ljus och temperatur inne i en byggnad följer klimatet utomhus.

Konserveringsmedel

Ämnen som förlänger hållbarheten hos livsmedel genom att skydda dem mot nedbrytning orsakad av mikroorganismer. Salt (natriumklorid) räknas dock inte som konserveringsmedel.

Konstgödsel

Ett gödselmedel som tillverkats genom en kemisk process eller genom en process som kemiskt förändrat en naturlig råvara, utom i de fall en sådan förändring

sker genom naturligt förekommande biologiska eller fysiologiska processer. Konstgödsel kallas även syntetiska handelsgödselmedel.

Kontamination

Med kontamination avses överföring, förorening eller nedsmittning.

Kontrollgren

En produktionsform för vilken det krävs separat anslutningsavtal. En produktionsform kan omfattas av ett eller flera regelområden (och en produktion kan behöva flera anslutningsavtal).

Konventionella

I KRAVs regelverk används ordet konventionella för produktion och produkter som ej är certifierade respektive godkända av KRAV.

Kraftfoder

Alla foder utom grovfoder och vitamin/mineraltillskott. Potatis tillhör dock kraftfoder.

Livsmedelstillsats

Ämne som i sig självt normalt inte konsumeras som ett livsmedel och som normalt inte används som en typisk ingrediens i livsmedlet, oavsett om det har näringsmässigt innehåll eller inte. Det är också ett ämne som avsiktligt har tillförts livsmedel för ett teknologiskt ändamål vid tillverkning, bearbetning, beredning, behandling, förvaring, förpackning och transport och som resulterar i att ämnet, i förändrad eller oförändrad form, direkt eller indirekt blir en komponent i livsmedlet.

Läkemedel och kemiska bekämpningsmedel för behandling av djur

Enligt KRAVs regler avses med läkemedel varor som är avsedda att tillföras djur för att förebygga, påvisa, lindra eller bota sjukdom eller symtom på sjukdom eller att användas i likartat syfte. Till kemiska bekämpningsmedel räknar KRAV bland annat medel mot ohyra som öronbrickor och pour-on-preparat

Lönproduktion

Lönproduktion innebär att en producent lämnar sina råvaror för någon form av hantering eller förädling hos ett annat företag för att därefter återta den förädlade produkten. Slakt omfattas inte av reglerna för lönproduktion.

Lönproduktion kan exemplifieras med följande situation: Ett företag anslutet till lantbrukscertifiering skickar egenproducerade råvaror till ett annat företag (en lönproducent) för hantering eller förädling och tar därefter tillbaka dem för vidareförsäljning. En alternativ situation är att: Ett företag anslutet till lantbrukscertifiering skickar egenproducerade råvaror till ett annat företag (en lönproducent) för hantering eller förädling och säljer dem vidare i eget namn utan att fysiskt ta tillbaka produkterna från lönproducenten. Säljs den KRAV-anslutnes råvara/produkt under annans namn/varumärke ska första strecksatsen i 2.5.1 tillämpas. KRAV-ansluten ansvarar för att KRAVs regler följs av lönproducenten.

Marknadsförare

Den som är ansluten till KRAVs kontroll och är ansvarig för användandet av KRAVs namn och/eller märke i marknadsföringen av en KRAV-godkänd vara.

Miljöanpassade produkter

En miljöanpassad produkt är en vara eller tjänst som ger upphov till mindre miljöpåverkan i förhållande till andra produkter med samma funktion. Produkter som är märkta med Svanen, Bra Miljöval eller EU-blomman uppfyller fastställda kriterier som gör att de får märkas med respektive miljömärke och är exempel på miljöanpassade produkter.

Miljöaspekt

Definieras enligt SS EN ISO 14 001

Miljöcertifiering

Ett intygande av en tredje part som har kontrollerat att en verksamhet uppfyller kraven i en angiven standard eller regelverk. Exempel på sådana standarder finns inom ISO 14000-serien och EMAS.

Miljömärkt

En produkt som är godkänd av Svanen, Bra Miljöval, EU-blomman, TCO (märkning från och med 1999), KRAV eller får marknadsföras som ekologisk i EU.

Miljöpåverkan

En förändring i miljön - positiv eller negativ - som helt eller delvis orsakas av producentens verksamhet, produkter eller tjänster.

Naturidentiska

Uttryck som används om ett ämne som är framställt syntetiskt, men som även förekommer naturligt.

Nedbrytbart

Enligt OECD Guidelines 301 A-F sätts gränsen för lätt nedbrytbart antingen vid att mer än 60 procent av ämnet mineraliserats inom 28 dygn mätt som koldioxidproduktion/syrekonsumtion (CO₂/BOD), eller vid att mer än 70 procent av ämnet mineraliserats inom 28 dygn mätt som reduktion av löst organiskt kol (DOC). Enligt OECD Guidelines 302 A-C klassas ett ämne som fullständigt nedbrytbart om mer än 70 procent av nedbrytningen är mätt som DOC eller COD. Gäller endast kapitel 12.

Omläggning

Övergång från konventionell till KRAV-certifierad produktion.

Packaging Agreement

Avtalsform som används då packning och KRAV-märkning utförs hos ej

KRAV-ansluten leverantör, som dock ska vara godkänd av annan ekologisk kontrollorganisation med vilken KRAV har avtal.

Prisbasbelopp

Prisbasbeloppet för 2006 är 39 700 kronor.

Processhjälpmedel

Med processhjälpmedel avses ämnen som inte konsumeras som en ingrediens i sig och som avsiktligt används vid bearbetning av råvaror, livsmedel eller ingredienser till livsmedel för att uppnå ett bestämt teknologiskt ändamål vid behandling eller bearbetning. Användningen kan resultera i en oavsiktlig men tekniskt oundviklig förekomst av ämnet eller dess omvandlingsprodukter i den färdiga produkten. Förekomsten får inte utgöra en hälsorisk eller ha någon teknologisk effekt i den färdiga varan.

Producent

Den som är ansluten till KRAVs kontroll och odlar, producerar, hanterar, förädlar, distribuerar eller importerar en vara.

Produkt

Med produkt menas en vara bestående av en enskild råvara eller en sammansättning av flera råvaror. En produkt kan också vara ett ämne eller en beredning.

Produktion

Vara, förpackning, process, hantering, produktionsplats eller annat som har samband med framställande av varor.

Produktionshjälpmedel

Insatsmedel i jordbruket (t ex gödsel, jordförbättrings-, och växtskyddsmedel), djurvårdsmedel, biocider och desinfektionsmedel i lagerlokaler.

Produktionsplats

Fysiskt avgränsad enhet som är ansluten till kontrollen.

Prövning

När prövning nämns i reglerna krävs skriftlig ansökan i det enskilda ärendet.

Rekonstituering

Rekonstituering innebär att produktens ursprungliga vattenhalt återställs.

Råvaror

Råvaror är huvudingredienser i förädlade produkter.

Sanktion

Åtgärd med anledning av avvikelser från KRAVs regler.

Skyddsvärd

Begreppet skyddsvärd används för att beskriva områden, miljöer, naturtyper, etc som är av stor betydelse för flora och fauna och/eller har ett högt kulturvärde. Exempel på skyddsvärda natur- och kulturmiljöer är ängs- och naturbetesmarker, nyckelbiotoper i skog samt biotopskyddade områden i jordbruksmark som stenmurar, odlingsrösen, åkerholmar, alléer, öppna diken, källor samt småvatten och våtmarker.

Slutberedningsland

Det land där produkten slutligen förpackas och märks med KRAV-märket.

Slutberedningsföretag

Det företag som slutligen förpackar och märker produkten med KRAV-märket.

SS 15 54 34 och SS 15 54 70

Standarden Hydraulväschor - Krav och provningsmetoder samt Standarden Smörjfett - Krav och provningsmetoder

Stallperiod

Den period då djur hålls inne dagligen, med eller utan utevistelse. Mjölkning under betesperioden räknas ej.

Ströbädd

En ströbädd gödglas ut med intervall från någon eller några veckor upp till ett år. Den hålls torr genom att nytt strömedel tillförs ovanpå det gamla.

Syntetiskt ämne

Ämne framställt genom kemiska metoder. Om ämnet förekommer i naturen kallas det naturidentiskt, om icke kallas det konstgjort.

Tungmetall

Metall med densitet större än 5g/cm³.

Tungmetall

Arsenik (As)

Kadmium (Cd)

Koppar (Cu)

Kvicksilver (Hg)

Tenn (Sn)

Zink (Zn)

Bly (Pb)

Kobolt (Co)

Krom (Cr)

Nickel (Ni)

Vanadin (V)

Till tungmetallerna räknas de metaller vars densitet överstiger 5 g per kubikcentimeter. Ett stort antal grundämnen hör till gruppen, men i miljösammanhang figurerar i första hand de som nämns ovan. Övriga tungmetaller uppträder bara undantagsvis i så höga halter att de får skadliga effekter. Arsenik brukar räknas till de miljöfarliga tungmetallerna trots att den egentligen är en halvmetall.

Utevistelseperiod

Tiden före och efter betesperioden. Djur ska ha möjlighet att gå ut när mark och väderförhållanden tillåter detta för respektive djurslag.

Vattendrag

Som vattendrag och sjöar räknas sådana som finns utsatta på den topografiska kartan och/eller är vattenförande hela året.

Viltkött

Som viltkött avses kött från vilt levande däggdjur och fåglar. Djuren ska inte ha ägts av någon. Anmärkning: Ren räknas som tamboskap.

Åldringsmaska, åldringspanel

En del av ett fångstredskap (vanligen bur eller ryssja) som ruttnar efter en tid i vattnet. Maskan eller panelen är placerad så att redskapet antingen kollapsar eller får ett stort hål när den har ruttnat. Därigenom kan ett förlorat redskap inte fortsätta att fiska -så kallat spökfiske.

Återcertifierad

Återcertifiering innebär att en ekologisk produkt som är certifierad och godkänd av ett annat kontrollorgan godkänns och certifieras av KRAV. KRAV använder information från och om det andra kontrollorganet för sitt godkännande, och kontrollerar bland annat att reglerna stämmer överens (se kapitel 17).

I. SYFTE OCH OMFATTNING

SYFTE

Regler för KRAV-certifierad produktion, härnäst kallat KRAVs regler, är ett redskap för att omsätta ”Den ekologiska produktionens målsättning” till handling i hela kedjan från råvaruproduktion till konsument (av livsmedel och andra jordbruksprodukter).

Reglerna tar hänsyn till många faktorer för att inbegripa helheten i produktionssystemen och den omgivande miljön. Social rättvisa och sociala rättigheter ingår som en integrerad del. Biologiska mekanismer och sammanhang är grunden för vad som betraktas som naturligt och därmed förenligt med ekologisk produktion. Strävan är att ha vetenskapligt stöd för alla regler. Ofta prioriteras försiktighetsprincipen till dess forskning och beprövad erfarenhet kan ge en säker grund för reglernas gränsdragningar. Vid konflikt mellan olika mål kan helhetssynen bedömas som viktigare än de olika delarna i målkonflikten.

KRAVs regler fastställer hur produktion skall bedrivas för att produkter skall få märkas och marknadsföras med KRAVs märke och/eller med hänvisning till att produkterna producerats i enlighet med KRAVs regler. Därigenom skapas en plattform som underlättar en enhetlig marknadsföring av KRAV-godkänd certifierad, samt ger förtroende i alla produktionsled och på marknaden.

RAMAR FÖR REGELVERKET

Nationell lagstiftning, exempelvis djurskydds- och miljölagstiftning, ligger alltid som grund för KRAV-certifierad produktion. Utformningen av och innehållet i KRAVs regler styrs därutöver även av andra regelverk på europeisk och global nivå. KRAV har låtit sig akkrediteras av den globala samarbetsorganisationen IFOAM och därmed anpassat KRAVs regler till IFOAM Basic Standards.

EU har regler för ekologisk produktion i ”Rådets förordning (EEG) nr 2092/91 om ekologisk produktion av jordbruksprodukter och uppgifter därom på jordbruksprodukter och livsmedel”. Förordningen är lag i Sverige och reglerar hur ordet ”ekologiskt” får användas. Förordningen omfattar växtodling, animalieproduktion och förädling. KRAVs regler uppfyller EG-förordningen och är i vissa fall strängare än denna. KRAVs regler omfattar fler områden än EG-förordningen, till exempel restaurangcertifiering, textilier och vattenbruk.

OMFATTNING

Reglerna är fastställda utifrån vad som bedöms vara praktiskt möjligt att uppnå för närvarande. Reglerna fastställs av KRAVs styrelse och gäller till dess något annat beslutas. KRAVs beslut om regler sätter gränser för vilka produkter och vilken produktion eller hantering av ekologiska produkter som kan godkännas.

KRAVs märke är främst avsett att användas på livsmedel men vi certifierar även andra råvaror från ekologiskt jord- och vattenbruk. KRAV förbehåller sig rätten att avgöra om regelverket är tillämpligt för viss produktion.

Reglerna och kontrollen omfattar

- produktionsförhållanden,
- produkter och recept,
- dokumentation och
- märkning

Avseende

- primärproduktion,
- produktionshjälpmedel och insatsmedel,
- hantering, lagring och förpackning,
- förädling,
- försäljning och marknadsföring samt
- återcertifiering

2. ALLMÄNNA REGLER

2.1 ANSLUTNING

I det här avsnittet beskrivs vad som krävs för att ansluta sig till KRAVs kontroll samt allmänt om regler för KRAV-certifierad produktion

2.1.1

Den som producerar, förädlar, marknadsför eller i övrigt hanterar produkter för vilka KRAVs regler gäller, kan ansöka om att ansluta sig till KRAV. (Se även regel 1.1.3)

Den som ansöker om KRAV-anslutning förbinder sig att:

- följa KRAVs regler
- lämna kompletta ansökningshandlingar
- betala ansökningsavgift för den aktuella produktionen till KRAV

För ansökan om anslutning till KRAV för växtodling, växthus, biodling och vildväxande produktion gäller ett senaste ansökningsdatum.

KRAV tillhandahåller ansökningshandlingar och information om gällande regler och avgifter.

För säsongsbunden produktion, krävs ett senaste ansökningsdatum på våren för att KRAV ska kunna planera och utföra kontroller i tid. Detta meddelas i ansökningshandlingarna för varje år.

2.1.2

Producenten/företaget anses ansluten när komplett ansökan har behandlats samt anslutningsavtal har skrivits på. Den anslutne är dessutom bunden av den information som lämnats i ansökningshandlingarna och/eller i senare information.

2.1.3

Att vara ansluten till KRAV är ett frivilligt åtagande som står öppet för alla som följer KRAVs regler och avtal.

2.1.4

I syfte att bevara värdet av KRAV-märkningen för alla anslutna producenter har KRAV rätt att ensidigt ändra dessa regler. Detta kan i undantagsfall innebära att produkter med giltiga certifikat underkänns.

2.1.5

Marknadsföring av flertalet KRAV-godkända produkter omfattas av ”Rådets förordning (EEG) nr 2092/91 om ekologisk produktion av jordbruksprodukter och uppgifter därom på jordbruksprodukter och livsmedel” och därtill hörande förordningar och föreskrifter. KRAVs regler är skrivna så att marknadsföring av KRAV-godkända produkter ska uppfylla lagens krav eller gällande föreskrifter.

2.2 GODKÄNNANDE

2.2.1

Den anslutne har rätt att använda KRAVs namn och märke enligt reglerna nedan när KRAV har fått det underskrivna anslutningsavtalet och KRAV utfärdat certifikat för de KRAV-godkända produktionerna, aktiviteterna och/eller produkterna.

2.2.2

KRAV-godkända produkter för vilka tidsbegränsat certifikat utfärdats får tillverkas så länge certifikatet är giltigt, oavsett om KRAVs regler ändrats sedan det tillfälle då produkten godkändes. Den anslutne får marknadsföra produkten så länge lagret räcker. För KRAV-godkända produktionshjälpmedel gäller att de bara får marknadsföras under certifikatets giltighetstid.

För KRAV-godkända produkter vars certifikat inte är tidsbegränsade, är producenten ansvarig för att såväl recept som förpackning uppfyller KRAVs vid varje tidpunkt gällande regler. Sådana certifikat upphörde att gälla senast 2005-01-01, om inte annan övergångstid överenskommits med KRAV.

Att regeln är annorlunda för KRAV-godkända produktionshjälpmedel beror på att de har lång hållbarhetstid och att de används som insatsmedel för KRAV-certifierad produktion (kommer in först i produktionskedjan).

2.2.3

Det krävs särskilt/nytt godkännande för:

- ny brukningsenhet /ladugård /växthus
- nya skiften
- nytt djurslag
- ny produkt
- ny förpackning
- ändrat recept
- ändrad förpackning (inklusive dekor och design)
- produkt vars tidsbegränsade godkännande gått ut
- ny produktionsplats
- ny produktionslinje
- nya processer måste anmälas till och godkännas av KRAV före eventuell användning
- förändring av tidigare godkänd förädlingsprocess eller insatsmedel
- förändring jämfört med tidigare utfärdat godkännandebrev vid import/ införsel (återcertifiering)

2.3 ÅTAGANDEN

2.3.1

Den anslutne som använder KRAVs namn eller märke i marknadsföringen av en produkt har gentemot köparen det fulla ansvaret för att KRAVs regler följs i den KRAV-certifierade produktionen och får ta eventuella ekonomiska konsekvenser om ej godkända produkter levereras som KRAV-godkända.

2.3.2

Den anslutne ska följa KRAVs regler och informera om dessa till alla berörda inom verksamheten. All personal som hanterar KRAV-godkända produkter ska ha så god kunskap om kraven på produktionen att reglerna följs.

2.3.3

Den anslutne ansvarar för att följa gällande version av KRAVs regler. (Se även 2.1.4 och 2.2.2)

KRAV strävar efter att ändringar i Regler för KRAV-certifierad produktion ska meddelas den anslutne i god tid, senast 3 månader innan de träder i kraft. Gällande regler finns på KRAVs webbplats – www.krav.se – och kan också beställas från KRAVs kontor i Uppsala.

2.3.4

Det ska finnas en kontaktperson per produktionsplats som omfattas av avtalet. Kontaktpersonen ska vara väl insatt både i KRAVs regler och den verksamhet som bedrivs på produktionsplatsen. Kontaktpersonens namn ska meddelas till KRAV.

2.3.5

Den anslutne ska ha dokumentation som visar att KRAVs regler uppfylls och ha denna tillgänglig för KRAV. KRAV äger rätt att av den anslutne kräva den dokumentation som KRAV anser sig behöva. Den anslutne ska löpande dokumentera produkter och råvaror som köps in till den KRAV-certifierade produktionen. Denna ska innehålla uppgifter om kvantiteter, ursprung och innehåll. Den anslutne ska också dokumentera kvantitet, innehåll och mottagare av sålda KRAV-godkända varor. Leverantör är skyldig att deklarerera KRAV-godkänd på följesedlar och fakturor. Dokumentationen ska sparas i två år så att KRAV kan kontrollera den.

Dokumentationen kan göras på papper eller elektroniskt.

2.3.6

Inköpta råvaror och produkter från KRAV-certifierad produktion ska uttryckligen anges som KRAV-godkända av leverantören, såväl på eventuellt emballage som på följesedel och faktura. Om så inte är fallet ska råvaran inte räknas som KRAV-godkänd. Ytterligare instruktioner meddelade av KRAV ska följas.

2.3.7

Den anslutne åtar sig att informera KRAV om alla väsentliga ändringar av verksamheten.

Om det behövs en ny kontroll före godkännandet görs den på den anslutnes bekostnad. Ändringar som kräver nytt skriftligt godkännande framgår av regel 2.2.3.

Väsentlig ändring är till exempel att verksamheten flyttar eller att ägarförhållandena ändras.

2.3.8

Den anslutne ska omedelbart anmäla alla överträdelse av regler för KRAV-certifierad produktion inom sin verksamhet. Det ska göras oavsett vem som överträtt reglerna och oavsett om det gjorts av misstag eller inte.

2.3.9

Gällande lagar och förordningar ska följas och är överordnade regler för KRAV-certifierad produktion.

2.3.10

KRAV-anslutna ska ha en skriftlig policy om social rättvisa. Undantagna från det dokumentationskravet är producenter med färre än 10 anställda samt de som verkar i länder där policy om social rättvisa regleras i gällande lagstiftning.

Produkter kan inte KRAV-godkännas om brott mot mänskliga rättigheter eller tydliga fall av social orättvisa förekommer i samband med produktionen.

KRAV-an slutna får inte använda tvingad eller ofrivillig arbetskraft. De ska vidare behandla sina arbetstagare lika, ge dem samma möjligheter och inte agera diskriminerande. KRAV-an slutna ska dessutom möjliggöra för anställda minderåriga att delta i grundläggande utbildning. Arbetstagare inom ekologisk produktion ska ges möjlighet att organisera sig och har rätt att förhandla kollektivt.

2.4 KRAVS KONTROLL

2.4.1

När KRAV fått ansökan – eller anmälan om väsentlig förändring – kontrollerar KRAV den del av verksamheten som ansökan gäller. Därefter har KRAV rätt att genomföra kontroller när som helst under avtalstiden. Om KRAV anser att det behövs för att kunna certifiera den anmälda produktionen, har KRAV rätt att få inspektera och få dokumentation om även annan verksamhet som den anslutne bedriver. KRAV har också rätt att ta stickprov vid produktion och av produkter.

2.4.2

KRAV vill underlätta för anslutna att visa hur och att man följer KRAVs regler. Vidare ser KRAV ett behov av att effektivisera KRAVs kontroll. Ett implementerat kvalitetsledningssystem eller motsvarande gör kontrollen och bedömningen enklare.

För att underlätta kontrollen och bedömningen av att KRAVs regler följs åtar sig den anslutne att:

- Implementera befintligt kvalitetsledningssystem eller motsvarande för hela sin verksamhet.
- Lämna all information om verksamheten som KRAV begär, till exempel olika handlingar, certifikat och bokföring.
- Lämna KRAV tillträde till marker, växthus, stallar, lager, tillverknings- och produktionslokaler, försäljningsställen, serveringsställen och andra platser som ingår i verksamheten.
- På uppmaning genomföra analys av mark, råvaror, produkter eller annat av intresse som ingår i den aktuella produktionen.

Med att implementera ett befintligt kvalitetsledningssystem åtar sig den anslutne att arbeta efter det kvalitetsledningssystem som den anslutne har bestämt sig för att använda i sin verksamhet. Att implementera ett befintligt kvalitetsledningssystem innebär inte att samtliga anslutna måste ha ett kvalitetsledningssystem för sin verksamhet. Kravet på implementering gäller endast de anslutna som har beslutat sig för ett visst kvalitetsledningssystem.

2.4.3

Om KRAV bedömer att reglerna och/eller avtalet inte uppfylls kan KRAV ge den anslutne en sanktion enligt avsnittet för sanktioner. (Se 2.9.1 - 2.9.5.)

2.4.4

Även om KRAV inte upptäckt eller påpekat en brist i produktionen vid kontroll ansvarar den anslutne för att KRAVs regler uppfylls. KRAV kan när som helst retroaktivt påtala en dokumenterad brist.

2.4.5

Den anslutne har rätt att anföra besvär över den kontrollant som KRAV har utsett. Besväret ska vara skriftligt och KRAV ska byta kontrollant om det finns relevanta skäl. (Se även 2.10.2 om överklagande och omprövning.)

2.5 AVTAL MED TREDJE PART

2.5.1

I vissa fall berörs en tredje part av den verksamhet som är ansluten till KRAV. Då ska ett följdavtal tecknas som skrivs under av den anslutne, tredje part och KRAV. Det ska göras innan den tredje parten deltar i verksamheten. KRAV har rätt att göra kontroll hos tredje part.

Avtal med tredje part ska tecknas i följande fall:

- Tredje part marknadsför produkter under sitt eget varumärke och produkterna tillverkas av KRAV-ansluten. Avtalet ska tecknas mellan den anslutne producenten, marknadsföraren och KRAV.
- Producenten överlåter förädling (av enbart egenproducerade råvaror), så kallad lönproduktion, till tredje part. Avtal ska tecknas mellan den anslutne, tredje part/lönproducenten och KRAV.
- Producenten överlåter lagring/torkning av spannmål eller jämförbara råvara till tredje part. Avtal ska tecknas mellan den anslutne, den som ansvarar för torkningsanläggningen/lagret och KRAV.
- Producenten överlåter packning och KRAV-märkning till ej KRAV-ansluten leverantör. Avtal ska tecknas mellan den anslutne, leverantören och KRAV. Leverantören ska vara godkänd av annat ekologiskt kontrollorgan som KRAV har avtal med.
- Övriga fall då KRAV anser att tredje part bör kontrolleras.

KRAV fastställer hur dessa avtal ska se ut. Tredje part har inte rätt att använda KRAVs namn och märke, förutom vid marknadsföringsavtal.

För närmare beskrivning av vad som menas med lönproduktion, se definitionsavsnittet.

2.5.2

Lönproduktionsavtal gäller endast för hantering/förädling av produkter där enbart egenproducerade råvaror ingår. Avtal om lönproduktion krävs i varje enskilt fall oberoende av omfattning mellan KRAV-ansluten producent och ej KRAV-ansluten lönproducent. Om både producent och lönproducent är KRAV-anslutna behövs inget avtal. Lönproducenten ansvarar för att KRAVs regler följs vad gäller lönproduktionen. Lönproduktion ska alltid anmälas till KRAV.

2.6 ÅRLIGA AVGIFTER OCH AVTALETS GILTIGHETSTID

2.6.1

Den anslutne ska betala den avgift som KRAV årligen fastställer. Avgiften består av en fast och en rörlig del.

KRAV tar också ut andra avgifter förutom de årliga, till exempel produktanmälningsavgift och utredningsavgift.

2.6.2

Den anslutne ska varje år lämna underlag så att KRAV kan fastställa den rörliga avgiften för de produktioner där avgiften grundas på försäljningsvärdet. KRAV ska ge den anslutne minst en månad på sig att lämna in uppgifterna och tydligt ange när uppgifterna ska vara inlämnade. Om det finns särskilda skäl kan den anslutne skriftligt begära uppskov. Uppgifterna i underlaget ska bekräftas av en revisor, på begäran under 2003 och av alla aktiebolag och ekonomiska föreningar från och med 2004. För dessa krävs kvalificerad revisor i enlighet med gällande lagstiftning.

För produktionerna förädling, återcertifiering, FLP (foreign licence program) och produktionshjälpmedel baseras den rörliga avgiften på försäljningsvärdet av KRAV-godkända produkter. Anslutna med enbart annan produktion berörs inte av denna regel.

2.6.3

Den anslutnes avtal med KRAV gäller tills vidare. Den anslutne har när som helst rätt att skriftligen säga upp sitt avtal med KRAV. Avtalet upphör sedan efter att uppsägningstiden gått ut och eventuella obetalda avgifter betalats.

Uppsägningstiden framgår av avtalet.

2.6.4

KRAV har rätt att säga upp avtalet med den anslutne med omedelbar verkan om den anslutne inte betalar sin avgift i tid eller inte lämnar de uppgifter som behövs för kontroll, samt vid grova regelbrott. (Se 2.9.3.)

2.6.5

När avtalet upphör ska alla certifikat, diplom och liknande omedelbart skickas tillbaka till KRAV. Ingen produkt får märkas med KRAVs märke eller i någon märkning hänvisa till KRAVs namn. Annat material som indikerar att verksamheten är godkänd enligt KRAVs regler ska förstöras eller skickas in till KRAV. Produkter får inte längre marknadsföras som KRAV-godkända.

KRAV har rätt att under sex månader efter avtalets upphörande kontrollera att KRAVs namn och märke inte används otillbörligt. Denna rätt inkluderar tillträde till bokföring, lagerutrymmen och förpackningsutrymmen etc.

Om man slutar tillverka KRAV-godkända produkter, men vill fortsätta sälja de man har kvar i lager, måste man också fortsätta att vara ansluten till KRAV.

2.6.6

När avtalet upphör har den anslutne inte rätt att återfå avgifter som betalats till KRAV. Den anslutne ska redovisa försäljningsvärdet fram tills avtalet upphör och betala den rörliga avgiften.

2.7 SEKRETESS

2.7.1

KRAV ska se till att den information som KRAV fått från den anslutne om dennes affärsverksamhet och produktionsmetoder inte lämnas ut till tredje part – om inte den anslutne lämnat sitt tillstånd till det. Det finns undantag som framgår av reglerna nedan.

2.7.2

Sekretessen gäller inte information som KRAV kan visa var allmänt känd på annat sätt än genom brott mot anslutningsavtalet.

2.7.3

KRAV har rätt att offentliggöra information som krävs av domstol eller myndighet. KRAV ska snarast underrätta den anslutne om sådant offentliggörande.

2.7.4

KRAV får använda uppgifter om och från den anslutne för att utveckla den ekologiska marknaden genom att till exempel publicera statistik. KRAV har rätt att göra det även om uppgifterna annars skulle vara sekretessbelagda. KRAV får bara använda rätten så att den anslutne inte kan identifieras.

2.7.5

KRAV har rätt att lämna ut uppgifter om och hur den anslutne bryter mot KRAVs regler.

2.8 HANTERING AV PERSONUPPGIFTER

2.8.1

KRAV har ett register över samtliga anslutna med uppgifter om namn, adress, kontaktperson(er) och verksamhetens art. Registret är till för att KRAV ska kunna arbeta rationellt.

Informationen kan även komma att läggas ut på KRAVs webbplats, www.krav.se. Publiceringen på webbplatsen sker för att köpare av KRAV-godkända produkter ska hitta KRAV-godkända produkter och producenter.

Genom att skriva under anslutningsavtalet samtycker den anslutne till KRAVs hantering av personuppgifter.

2.8.2

Om den anslutne vill återkalla sitt samtycke eller önskar rätta felaktiga uppgifter i KRAVs register ska den anslutne omedelbart kontakta KRAV.

2.8.3

KRAV lämnar på begäran av den anslutne en redogörelse för hur personuppgifter behandlas, för vilket ändamål behandlingen sker, vilka uppgifter som finns registrerade, varifrån dessa uppgifter har inhämtats samt till vilka uppgifterna lämnas ut.

2.9 SANKTIONER NÄR REGLER INTE FÖLJS

Syftet med avvikelserapporteringen och sanktioner är dels att få förbättringar till stånd, dels att tydligt visa när inte KRAVs regler uppfylls samt att produkter ska kunna dras tillbaka.

2.9.1

Om KRAV finner indikationer på att produktionen ej följt en eller flera av KRAVs regler så dokumenteras detta i en "Rapport om avvikelse mot KRAVs regler". Den anslutne har efter mottagandet av sådan rapport rätt att yttra sig inom 14 dagar. Därefter utreder KRAV om den anslutne verkligen brutit mot reglerna eller inte. Om den anslutne har brutit mot reglerna beslutas om någon av följande sanktioner:

- Skriftligt påpekande. KRAV meddelar åtgärd/-er som ska genomföras inom utsatt tid eller senast före nästa kontroll.
- Begäran om åtgärdsplan. Det innebär att den anslutne ska visa en plan över vad, hur och när åtgärder ska göras för att reglerna ska uppfyllas. Planen ska godkännas av KRAV.
- Särskilda villkor för godkännande. KRAV meddelar åtgärder som ska genomföras omgående. Om de inte gjorts inom utsatt tid innebär det att produktion, produktionsenhet, aktivitet, auktorisation eller produkt underkänns.
- Extra kontroll på den anslutnes bekostnad som genomförs för att verifiera att reglerna nu följs.
- Varning med eller utan avgift, utfärdas vid grova avvikelser.
- Avgift motsvarande ekonomisk vinning + 10 procent. Den ekonomiska vinningen beräknas som skillnaden i bruttointäkt mellan KRAV-godkänd och motsvarande konventionella produkt.
- Provisoriskt underkännande av produkt eller produktion. (se även 2.9.4)
- Underkännande av produkt.
- Underkännande av hela eller delar av produktionen, aktiviteten eller auktorisationen.
- Underkännande av samtliga anslutna produktioner, aktiviteter och/eller auktorisationer som en ansluten har.

KRAV bedömer hur allvarlig avvikelsen är och bestämmer om sanktion efter detta. De olika sanktionerna kan ges var för sig eller kombineras. KRAV kan också begära skadestånd för allvarliga avvikelser.

2.9.2

Strängare sanktion ges vid upprepad avvikelse.

Varningar räknas samman per kontrollgren, utom för de kunder som har flera produktionsplatser där sammanräkning görs per produktionsplats. Om kunden inom tre år får sin tredje varning ska KRAV överväga att underkänna produktionen.

Varningar räknas samman över kontrollgrenar vid avvikelser mot gemensamma regler. När flera grova avvikelser upptäcks vid samma kontroll ges endast en varning per kontrollgren.

Med upprepad avvikelse menas att en kund bryter mot samma regel (eller del av regel) som tidigare.

Se definitionsavsnittet vad som menas med kontrollgren respektive produktionsplats.

Hur varningar räknas samman över kontrollgrenar vid avvikelser mot gemensamma regler (till exempel kapitel 2) kan förklaras med följande exempel: Om en kund får en varning angående sin växtodling (med hänvisning till kapitel 2) räknas varningen samman med en eventuell senare varning (med hänvisning till kapitel 2) angående djurbållningen. Växtodling och djurbållning ses som två skilda kontrollgrenar. Det vill säga rör överträdelsena specifikt växtodlingsregler respektive djurbållningsregler räknas de inte samman.

2.9.3

I särskilt allvarliga fall kan den anslutne avstängas från KRAVs kontroll i upp till fem år.

2.9.4

Vid uppenbara överträdelser av reglerna har KRAVs kontrollant rätt att upprätta ett provisoriskt underkännande. Det ska då finnas risk för att en vara säljs som KRAV-godkänd utan att den är det. Kontrollantens underkännande gäller i högst tre arbetsdagar och ska sedan prövas enligt KRAVs rutiner för certifieringsärenden.

2.9.5

Förutom vad som framgår av reglerna nedan kan följande vara skäl för sanktion, underkännande, uppsägning av anslutningsavtal/-en, eller avstängning:

- Produktionen eller förfarandet strider mot ”Den ekologiska produktionens målsättning” (se sidan 11).
- Den anslutne bedriver samtidigt annan produktion eller verksamhet som strider mot gällande lagar och föreskrifter inom aktuellt område.
- Den anslutne förtalar eller sprider felaktig information om KRAV eller agerar på annat sätt som riskerar att skada KRAV som organisation eller KRAV-märkningens värde.
- Arbetsvillkor och/eller sociala villkor är undermåliga.
- Produkterna innehåller höga halter av oönskade ämnen, till exempel rester av bekämpningsmedel, GMO, eller höga halter av tungmetaller (se bilaga 3).

Orsaken till att KRAV har rätt att underkänna produktionen enligt denna punkt, även om den certifierade produktionen uppfyller KRAVs regler, är att det skadar KRAV-märkets marknadsvärde om producenten har verksamhet som uppenbart strider mot KRAVs målsättning eller samhällets bestämmelser.

2.10 DISPENS, ÖVERKLAGANDE OCH OMRÖVNING

2.10.1

KRAV kan bevilja individuell eller generell dispens i enlighet med de rutiner som finns. En ansökan om dispens ska vara skriftlig. Ansökan ska tala om vilken eller vilka regler som den anslutne vill ha dispens från och skälen för det.

Se KRAVs webbplats för information om hantering av dispenser.

2.10.2

KRAVs beslut kan överklagas till KRAV. Ett beslut i ett enskilt certifieringsärende kan bara överklagas av den anslutne. Överklagandet ska ha kommit till KRAV senast tre veckor efter att beslutet mottagits.

Om det kommer fram ny information har KRAV rätt att ompröva beslut utan att det överklagas.

2.11 MILJÖ-, NATUR- OCH KULTURSKYDD

Livsmedelsproduktionen ska vara en berikande del av natur- och kulturmiljön. Det kräver medvetna beslut och engagemang i livsmedelskedjans alla led, bland annat vid val av resurser. För att uppnå den ekologiska produktionens målsättning att långsiktigt bevara och stärka ekosystemen samt skydda och utveckla odlingslandskapets natur- och kulturvärden krävs:

1. att hänsyn tas till produktionsplatsens omgivande miljö
2. ett väl utvecklat skydd och vård av natur- och kulturmiljöer

3. att generell hänsyn till biologisk mångfald integreras i hela verksamheten
4. att tillse så att förädlade produkter är framställda med minsta möjliga belastning för omgivande miljö och minimerad åverkan skett på slutprodukten

2.11.1

KRAV-an slutna ska visa omsorg om natur- och kulturmiljön. Särskild hänsyn ska tas till skyddsvärda natur- och kulturmiljöer. KRAV-an slutna ska iaktta KRAVs rekommendationer som återfinns i bilaga 1.

2.11.2

Farligt avfall ska minimeras. Se under avsnittet definitioner med vad som menas med farligt avfall. Farligt avfall ska förvaras och hanteras på ett sådant sätt att varken mark, luft eller vatten riskerar att förorenas. Olika slag av farligt avfall får inte blandas med varandra. Farligt avfall får heller inte blandas med andra slag av avfall eller andra ämnen eller material.

Farligt avfall får endast transporteras av företag som har särskilt tillstånd. KRAV-an slutna får dock själv utan tillstånd, och endast om avfallet uppgår till en mindre mängd, transportera visst farligt avfall uppkommet från den egna verksamheten.

Se även Avfallsförordningen (SFS 2001:1063).

2.11.3

KRAV-an slutna ska ha en miljöpolicy och bedriva ett systematiskt miljöarbete. Verksamheten ska dokumenteras genom ett så kallat miljöledningssystem eller liknande, till exempel Miljöhusensyn. Dokumentationen ska innehålla definierade mål som följs upp i samband med KRAVs kontroller.

2.12 HANTERING AV KRAV-GODKÄNDA PRODUKTER

2.12.1

KRAV-an slutna som använder KRAVs märke på produkt som säljs till slutkonsument ska kunna visa att samtliga tidigare led i produktion och hantering är kontrollerade och godkända av KRAV.

KRAV-an slutna vars verksamhet inkluderar förädling och hantering av produkter ska ha ett särskilt avtal med KRAV, ett så kallat förädlingsavtal. Undantagna från kravet på förädlingsavtal är

1. företag som enbart hanterar obrutna förpackningar med KRAV-godkända produkter,
2. producent ansluten till lantbrukskontrollen och som enbart hanterar egna råvaror,
3. producent ansluten till lantbrukskontrollen och som i begränsad omfattning förädlar egna råvaror,
4. producent ansluten till lantbrukskontrollen som utför lönproduktion enligt 2.5.1 eller 2.5.3,
5. förädlingsföretag som utför lönproduktion enligt 2.5.1 och 2.5.3 eller
6. företag som för in/importerar produkter och endast packar/packar om.

Med begränsad omfattning enligt stycke två punkt 3 menas att försäljningsvärdet av de förädlade produkterna understiger tre prisbasbelopp

årligen. De egna råvarorna skall utgöra minst 50 procent av den färdiga produkten och den ska uppfylla kraven för en A-produkt

Förädling enligt stycke två punkt 3 ska alltid anmälas till KRAV.

Företag enligt stycke två punkt 6 skall vara anslutna till KRAVs kontroll för återcertifiering av införda/importerade produkter, se kapitel 17.

2.12.2

Undantagna från kravet på förädlingsavtal enligt 2.12.1 stycke två ska ha ett lönproduktionsavtal med KRAV enligt 2.5.1 och 2.5.3.

Åtskillnad

2.12.3

All hantering av KRAV-godkända produkter skall ske på ett sådant sätt att det inte föreligger någon risk för sammanblandning med ej KRAV-godkända produkter. KRAV-godkända produkter ska förvaras och hanteras så att särskilning säkerställs och att ingen kontaminering av produkterna kan ske. Produkterna får inte förorenas av behållare, emballage eller omgivningen i övrigt.

2.12.4

När lokaler, maskiner etcetera används för både KRAV-certifierad och ej KRAV-certifierad produktion ska riskerna för sammanblandning minimeras genom en tydlig åtskillnad i produktionsprocessen. Behållare, transportutrustningar och maskiner etcetera ska rengöras noggrant innan KRAV-certifierad produktion påbörjas. Skriftliga rutiner som säkerställer hanteringen ska finnas.

Transport

2.12.5

Transporter av KRAV-godkända produkter får utföras av åkerier utan särskilt avtal. Leverantören ska se till att de aktuella produkterna är märkta så att förväxling inte kan ske. På transportsedeln ska anges att det är KRAV-godkända produkter. Köparen ska vid mottagandet kontrollera att produkten är ordentligt märkt och emballerad på ett sådant sätt att förväxling/sammanblandning inte kan ske.

KRAV-godkända produkter ska transporteras och hanteras så att särskilning säkerställs och att ingen kontaminering av produkterna kan ske. Produkterna får inte förorenas av behållare, emballage eller omgivningen i övrigt.

Lagring

2.12.6

Vid lagring ska KRAV-godkända produkter alltid vara väl märkta med KRAVs namn eller märke i sin respektive enhet. Undantag från detta kan endast göras om alla produkter i ett lagerutrymme är KRAV-godkända.

2.12.7

KRAV-godkända produkter ska förvaras och hanteras så att särskilning säkerställs och att ingen kontaminering av produkterna kan ske. Produkterna får inte förorenas av behållare, emballage eller omgivningen i övrigt. Om det finns risk för kontaminering får KRAV-godkända produkter inte lagras i samma lager

som produkter vilka behandlats kemiskt efter skörd.

Lufttät lagring samt lagring i kontrollerad atmosfär (i koldioxid, kvävgas, argon eller syre) är tillåten.

2.12.8

KRAV-godkända produkter får inte lagras i förpackningar eller emballage (t ex returemballage eller storlådor) i vilka tidigare lagrats icke KRAV-godkända produkter, om inte förpackningar och emballage är väl rengjorda.

Lagring av KRAV-godkända produkter och råvaror i enskilda enheter, lådor och containrar eller liknande får ske hos icke KRAV-ansluten utan att lönproduktionsavtal tecknas med KRAV.

Rengöring, desinfektion och bekämpning

Förebyggande åtgärder

2.12.9

Den KRAV-anslutne ska arbeta med förebyggande insatser som riskbedömning, hygieniska och byggnadstekniska åtgärder, övervakning och rengöring. Den KRAV-anslutne ska i sitt arbete iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Den KRAV-anslutne ska även undvika att använda sådana kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller miljön, om de kan ersättas med sådana produkter eller organismer som kan antas vara mindre farliga. Se även kapitel 2 §§ 3 och 6 Miljöbalken (SFS 1998:808).

2.12.10

Den KRAV-anslutne ska i sin riskbedömning granska risken för potentiella problem i verksamheten. Utifrån riskbedömningen ska förebyggande åtgärder vidtas som minimerar potentiella problem.

Den KRAV-anslutne ska vidare utföra hygieniska och byggnadstekniska åtgärder som exempelvis korrekt avfallshantering. Brister ska ses över och åtgärdas. Vidare ska den anslutne upprätta ett dokumenterat system för regelbunden övervakning av verksamheten.

Den anslutne ska även utföra kontinuerlig och lämplig rengöring. Rengöringsmedel ska vara miljömärkta. Finns inte miljömärkta rengöringsmedel ska försiktighetsprincipen som uttrycks i 2.12.9 styra valet av produkt.

Åtgärder

2.12.11

KRAV-godkända produkter ska lagras och hanteras så att sårhållning säkerställs och att ingen kontaminering av produkterna kan ske. Produkterna får inte förorenas av behållare, emballage eller omgivningen i övrigt. Desinfektion och bekämpning ska alltid dokumenteras. Följande medel och metoder är tillåtna vid bekämpning och desinfektion i produktionslokaler och lagerutrymmen där KRAV-godkända produkter lagras eller hanteras:

1. mekaniska metoder,

2. fysikaliska metoder,
3. biotekniska metoder eller
4. kemiska metoder

Med mekaniska metoder menas vidare användning av

- fällor och fångstanordningar,
- insektsfällor med födoattrahenter eller feromoner,
- rått- och musfällor eller
- insektsbeten med borsyra (Kemikalieinspektionen har under omprövning användning av borsyra i specifik användningssituation)

Med fysikaliska metoder menas

- frysning,
- ljusfällor för fångst av flygande insekter,
- ultraljud mot råttor och möss,
- UV-ljus,
- värme eller
- ånga

Med biotekniska metoder menas

- diatomépuder,
- etanol,
- svavel,
- syrereduktion med kvävgas,
- såpor och vegetabiliska oljor eller
- ättiksyra (ättiksprit)

Med kemiska metoder menas användning av produkter/ämnen med naturursprung som inte är syntetiska samt kemikalier med miljömärkning. Kemiska metoder får användas när övriga metoder anses uteslutna samt efter prövning. Vid användning av kemiska metoder ska principen om bästa möjliga teknik eftersträvas, se kapitel 2 §3 Miljöbalken (SFS 1998:808).

Organismer/medel som används vid biotekniska metoder nämnda i stycke fyra får inte vara framställda med hjälp av genteknik eller GMO.

För att få säljas och användas måste bekämpningsmedel vara godkända av Kemikalieinspektionen (undantag finns). Se även regler om försiktighetsmått som innebär begränsningar att använda kemiska produkter (eller biotekniska organismer) i bekämpningssyfte, kapitel 14 §17 Miljöbalken (SFS 1998:808).

2.12.12

Vid bekämpning och desinfektion i lokaler, där inga KRAV-godkända produkter hanteras eller lagras för tillfället, med andra medel än de som anges i 2.12.11, ska åtgärder vidtas för att säkerställa att inga rester av de använda medlen kan komma i kontakt med KRAV-godkänd produktion. Journal ska föras över utförda desinfektioner och bekämpningar. Efter prövning kan bekämpning tillåtas i butik även då det finns KRAV-godkända produkter kvar i lokalen.

Förpackningsmaterial

2.12.13

Miljöanpassat förpackningsmaterial ska väljas i första hand.

Minimering av förpackningsmaterial bör eftersträvas. KRAVs målsättning är att all

användning av PVC och andra klorbaserade plaster vid packning av KRAV-godkända produkter upphör.

2.12.14

Förpackningsmaterial får inte vara behandlat med konserveringsmedel eller kemikalier som kan vara miljö- eller hälsofarliga. Se Kemikalieinspektionens Begränsningsdatabas och OBS-lista för mer information om kemikaliers miljö- och hälsofarlighet.

2.12.15

För förädling av utsäde och foder gäller att endast de processer som räknas upp i 9.2.4 är tillåtna.

2.13 MÄRKNING

2.13.1

KRAVs namn eller märke får endast förekomma på varor från produktion som är kontrollerad och certifierad av KRAV. KRAVs märke får endast användas i de utföranden och enligt de instruktioner KRAV tillhandahåller.

2.13.2

Den som är ansvarig för märkningen ska vara ansluten till KRAV. Butiker, grossister och liknande som endast hanterar obrutna och KRAV-märkta förpackningar med KRAV-godkända produkter får dock använda KRAVs namn på kvitton, fakturor, följesedlar och liknande.

2.13.3

KRAVs namn eller märke på produkter ska alltid åtföljas av namn på ansvarig producent. Som ansvarig producent räknas den som slutligt förpackat varan. (Jämför 2.5.2. om marknadsföringsavtal.)

Produkter ska vara märkta på ett sådant sätt att det går att fastställa vid vilken tidpunkt och var produktionen (förädlingen, förpackningen osv) har skett. Producenten ska utifrån denna märkning kunna redovisa vilka råvaror som använts till den aktuella produkten. Märkningen får utformas av det anslutna företaget på lämpligt sätt. Principerna för märkningen ska redovisas till KRAV.

Undantaget är märkning av grönsaker och frukt. Datum och produktionsplats ska dock finnas på följesedel och medfölja leveranser av grönsaker och frukt. KRAV kan, efter prövning, även ge undantag för annan produktion om sådan märkning skulle innebära stora kostnader i förhållande till produktionens omfattning.

2.13.4

Vid försäljning av oförpackade KRAV-godkända produkter är producenten skyldig att ange att produkten är KRAV-godkänd på såväl följesedlar som fakturor.

2.13.5

För de produkter som är godkända av andra kontrollorgan är de företag som är anslutna till KRAV för återcertifiering, enligt kapitel 17, ansvariga för KRAV-märkningen.

2.13.6

Slutberedningsföretagets namn ska anges på förpackningen.

2.13.7

KRAVs namn får inte användas i produktens varunamn, eller i sådan storlek att det kan uppfattas som produktens varunamn.

2.13.8

All användning av KRAVs namn eller märke, på förpackningar, produktblad eller liknande, ska godkännas av KRAV. KRAV ska även godkänna omtryck då förändringar gjorts.

Vid annonsering, skyltning och dylikt krävs inte förhandsgodkännande av KRAV, men det ska klart framgå vilka produkter som är KRAV-godkända.

Sammansatta produkter

A-produkt

2.13.9

En produkt som innehåller minst 95 viktprocent KRAV-godkända råvaror benämns A-produkt. KRAVs märke för förädlade A-produkter (grundmärke) ska användas. A-produkter får benämnas ekologiska.

B-produkt

2.13.10

En produkt som innehåller minst 70 men mindre än 95 viktprocent KRAV-godkända råvaror benämns B-produkt. KRAVs märke för förädlade B-produkter ska användas. Under märket ska andelen KRAV-godkända ingredienser anges. B-produkter får inte benämnas ekologiska.

2.13.11

Vid ovanstående beräkningar ska de mängder salt och/eller vatten som är tillsatt en produkt inte medräknas. När vatten tillsätts för rekonstituering av koncentrat räknas vikten av detta vatten som tillhörande koncentratet.

Ingrediensförteckning

2.13.12

Det ska klart framgå i ingrediensförteckningen vilka råvaror som är av KRAV-godkänt respektive EU-ekologiskt ursprung.

2.13.13

Livsmedelstillsatser ska deklarerars med namn i ingrediensförteckningen.

Lösvikt

2.13.14

Produkter får saluföras i öppna emballage med KRAVs märke endast om förpackningsdatum alternativt påfyllningsdatum är tydligt angivet. (För ompackning gäller KRAVs regler för förädling kapitel 9 och butikshantering kapitel 15.)

2.13.15

Skylt med KRAVs märke ska placeras i anslutning till den aktuella varan.

Märkning med slutberedningsland och ursprungsland

2.13.16

Slutberedningsland ska alltid anges på förpackningen. Konsumenten/köparen ska ha möjlighet att av producenten få reda på ursprungsland för råvaror i en produkt. Detta kan ske genom hemsidor, telefonservice o dyl. Färsivaror ska alltid märkas med ursprungsland.

2.13.17

Vid försäljning av oförpackade återcertifierade produkter ska följande anges på faktura och följesedel:

- ursprungsland,
- kontrollorgan som godkänt produkten,
- att produkten är godkänd av KRAV.

Foder till KRAV-certifierad djurhållning

2.13.18

Foder får endast märkas med KRAVs märke på säckar och produktblad om alla foderråvaror är KRAV-godkända och fodertillsatser med mera, överensstämmer med KRAVs regler. Foderblandningar som även innehåller ej KRAV-godkända råvaror, men endast tillåtna fodertillsatser, får marknadsföras med angivande av KRAVs namn direkt följt av ett lika tydligt angivande av andelen KRAV-godkända råvaror uttryckt i viktprocent.

Vildväxande produktion

2.13.19

Produkter vars innehåll endast har sitt ursprung i vildväxande produktion ska märkas med KRAVs märke för vildväxande produktion.

Produktionshjälpmedel

2.13.20

Produktionshjälpmedel får märkas och marknadsföras som KRAV-godkända med det särskilda KRAV-märket för produktionshjälpmedel. Produktionshjälpmedel som framställs uteslutande av produkter från KRAV-certifierad produktion får märkas med KRAVs märke.

Foder till sällskapsdjur

2.13.21

Foder till sällskapsdjur får märkas med KRAVs märke.

2.14 MARKNADSFÖRING

2.14.1

Det är inte tillåtet att använda KRAVs namn eller märke i information och

marknadsföring på ett sådant sätt att det kan ge intryck av att ej KRAV-godkända produkter är KRAV-godkända.

2.14.2

Skylt med KRAV-märke ska placeras i anslutning till aktuella varor eller placeras så att ingen förväxling med ej KRAV-godkända produkter är möjlig.

2.14.3

Det är inte tillåtet att ange att en produktionsplats är kontrollerad av KRAV annat än i samband med marknadsföring av KRAV-godkända produkter. Det är inte heller tillåtet att ange att foder till djur varit KRAV-godkänt vid försäljning av ej KRAV-godkända animalieprodukter.

2.14.4

Certifierade butiker och restauranger får marknadsföra företaget som KRAV-certifierat. När KRAVs namn och märke används i extern butiksannonsering ska minst en produkt i annonsen vara KRAV-godkänd.

2.14.5

Restauranger och storhushåll som registrerat KRAV-godkända livsmedel får tala om detta i sin marknadsföring. Se även avsnitt 16.3 Registrering av KRAV-godkända livsmedel.

3. LANTBRUK

3.1 OMFATTNING

3.1.1

KRAVs kontroll omfattar hela brukningsenheten. Skyldighet att följa KRAVs regler omfattar den produktion som anslutits till KRAVs kontroll.

3.1.2

I de fall inte all produktion på brukningsenheten är certifierad av KRAV eller är i karens ska det finnas tydliga och permanenta skiljelinjer till ej KRAV-certifierad odling. KRAV-certifierad djurhållning ska bedrivas skild från ej KRAV-certifierad djurhållning.

3.1.3

KRAV-godkända produkter, produktionshjälpmedel, foder etcetera ska hanteras väl åtskilda från ej KRAV-godkända produkter. Se även avsnitt 2.12.

3.1.4

När en producent har två eller flera KRAV-godkända gårdar på ett avstånd så att de ej kan kontrolleras inom samma kontrollbesök, eller producenten har skild bokföring för enheterna, ska gårdarna behandlas som separata företag anslutna till KRAV.

3.1.5

Om en producent har flera brukningsenheter, om det finns ett omfattande samarbete mellan två lantbruksföretag eller då en brukningsenhet delas upp i flera enheter och det föreligger risk för sammanblandning mellan KRAV-certifierad och konventionell produktion, kan KRAV kräva in uppgifter från hela den ursprungliga brukningsenheten och också ta ut avgifter för extra kontroll.

Miljö-, natur och kulturskydd

3.1.6

I följande avseenden omfattas hela brukningsenheten av KRAVs regler:

- Kemiska bekämpningsmedel får inte användas på grusgångar, vägar och gårdsplaner, med undantag för ogräsättika.
- Odling av genetiskt modifierade grödor får inte ske på den konventionella delen av brukningsenheten.
- Miljöanpassade medel skall användas i lokaler med avlopp kopplade till gödselbrunn eller till annat avlopp från vilken slutprodukten kan användas till odlingsändamål. Miljömärkta produkter skall användas om dessa är fullgoda alternativ.
- Företaget som driver brukningsenheten bör ha ett miljöledningssystem.
- Uppodling, eller annan varaktig förändring, av primära ekosystem är förbjudet.

KRAV kommer succesivt att införa krav på att alla KRAV-anslutna företag har miljöledningssystem för den KRAV-anslutna produktionen. Som underlag för detta miljöledningssystem planeras i ett första skede följande att ingå:

- Växtnäringsbalans
- Markkartering
- Växtodlingsplan

3.1.7

Sveriges Bönders Miljöhusesyn (utgiven av LRF) eller motsvarande ska tillämpas.

3.1.8

Skötselplan för natur- och kulturvärden (biologisk mångfald) ska finnas. Om en sådan inte finns krävs att anmälan är gjord för att få en skötselplan upprättad.

KRAV beaktar om Länsstyrelse/Hushållningssällskap eller motsvarande för närvarande inte har kapacitet eller finansiella resurser att upprätta sådan plan.

3.1.9

En permanent bevuxen, ogödslad kantzon på minst 3 meter (räknat horisontellt från vattenlinjen) ska lämnas mot vattendrag, våtmarker och sjöar som är vattenförande året om. För nydikning och avlägsnande av odlingshinder hänvisas till Miljöbalken. Åkerholmar och andra värdefulla landskapselement samt naturbetesmarker ska skyddas från bökande tamdjur. Trådstängsel som ej används ska tas bort.

3.1.10

Skrot, fordonsvrak, plast, papper, oljor och andra restprodukter vilka rimligen ej kan behövas för reparationsändamål, ska sorteras och lämnas för återanvändning, återvinning, energiutvinning eller deponi. Material för reparationsändamål ska vara samlat och prydligt uppställt, uppställningsplatsen ska hållas efter så att materialet inte är övervuxet av vegetation.

Hanteringsregler för lantbruk

3.1.11

Såmaskiner, gödselspridare, lantbrukssprutor och liknande ska vara väl rengjorda om dessa även använts för produktionshjälpmedel eller utsäden som inte är tillåtna enligt KRAVs regler.

3.1.12

De allmänna reglerna för lagring och hantering ska följas även av den som endast lagrar och hanterar sina egna produkter. Dessa gäller även för till exempel mjölkhantering, skördemaskiner och gårdslager. Se 2.12.6-10

3.1.13

Tillfällig lagring eller hantering av produkter utanför den egna brukningsenheten omfattas av reglerna för hantering och förädling 2.5.1 och 2.12. Denna ska dokumenteras och vara tillgänglig för kontroll. Regelbundet återkommande sådan hantering ska vara ansluten till KRAV genom förädlingsavtal, lönproduktionsavtal eller genom samarbetsavtal för torkning/lagring av spannmål i begränsad omfattning. Gårdsbutiker omfattas av reglerna för butikshantering kapitel 15.

4. VÄXTODLING

4.1 ALLMÄNT

4.1.1

Odlingen ska bedrivas så att skadlig inverkan på produkternas kvalitet undviks.

4.1.2

Hushållning med näringsämnen, en växtföljd där baljväxtrik vall eller gröngödsling ingår samt en strävan att minimera växtnäringsförluster är en förutsättning för godkännande. Undantagna från kraven på växtföljd är odling av buskar och träd, permanenta beten och växthusodlingar.

4.1.3

Förebyggande odlingstekniska metoder mot ogräs och skadegörare ska användas i största möjliga utsträckning.

4.1.4

Bevuxen mark vintertid ska eftersträvas. Odling av fånggrödor rekommenderas där så är möjligt. Stallgödsel ska hanteras så att näringsförluster minimeras.

4.1.5

Tillförsel av organiska eller mineraliska gödselmedel är acceptabelt endast när behov finns och efter att övriga åtgärder enligt ovan har vidtagits.

4.1.6

KRAV kan, när det bedöms som befogat, begära att en beräkning av växtnäringsbalansen utförs på producentens bekostnad.

Karenstid

4.1.7

Odlingen ska vara ansluten till KRAVs kontroll och kontrollerad under karenstiden. För KRAV-godkännande av ettåriga grödor, vall eller betesmark krävs att odlingen på skiftet bedrivits enligt KRAVs regler de två närmast föregående åren. För perenna grödor (utom vall) krävs att odlingen på skiftet bedrivits enligt KRAVs regler de tre närmast föregående åren.

Ett års karenstid får tillämpas på följande arealer:

- Karensmark 2003 som var anmäld till KRAV och omlagd före 31 december 2002.
- All areal som ingår i en av KRAV godkänd 5-årig omlägningsplan med start senast den 31 augusti 2002. Minst 10 procent av arealen i omlägningsplanen ska läggas om varje år under 5-årsperioden. Mark som enligt omlägningsplanen ska ligga i karens 2003 ska följa KRAVs regler från och med den 31 augusti 2002.

För all mark som varit utsatt för intensiv kemisk bekämpning kan karenstiden förlängas ytterligare.

KRAV kan retroaktivt godkänna mark som haft EU-stöd för ekologisk odling samt mark där det finns erforderliga bevis för att handelsgödsel och bekämpningsmedel inte har använts under tre år. KRAV fastställer erforderlig dokumentation och avgift för sådan retroaktiv karensårskontroll.

Nya arealer

4.1.8

KRAV-godkänd mark får inte tas ur KRAV-kontrollen och sedan tas in igen utan godkännande av KRAV. Det är inte tillåtet att flytta runt den KRAV-godkända odlingen. Därför kan inte ny mark KRAV-godkännas om inte all tidigare KRAV-godkänd mark är fortsatt godkänd av KRAV.

Undantag från detta kan göras när producenten har förlorat mark som tidigare varit godkänd av KRAV. Efter prövning kan undantag också göras om den KRAV-godkända delen av en brukningsenhet därigenom blir bättre sammanhållen, eller om det finns andra starka skäl för att upphöra med KRAV-godkänd odling på den aktuella arealen.

Parallellodling

4.1.9

En gröda som är avsedd att säljas som KRAV-godkänd får inte samtidigt odlas konventionellt eller på karensårsmark (parallellodling), annat än om de olika sorterna avviker på ett sådant sätt att såväl producenten som KRAV och köparen klart kan skilja dem åt vid och efter skörd.

Undantag från detta kan endast göras efter prövning av KRAV om följande villkor är uppfyllda:

- Den KRAV-godkända och den ej KRAV-godkända odlingen skördas vid skilda tidsperioder/tidpunkter på ett sådant sätt att det är möjligt att kontrollera och det går att säkerställa att grödorna hålls isär.
- Den KRAV-godkända och den ej KRAV-godkända produkten hanteras på ett sådant sätt efter skörd att det går att säkerställa att ingen sammanblandning sker.

KRAV har rätt att i samband med prövningen utfärda instruktioner som ska följas för att säkerställa att KRAV-godkänd och annan vara inte sammanblandas. Om den KRAV-godkända grödan uteslutande används som foder åt egna djur, kontrolleras sårhållningen i samband med kontroll av djurhållningen.

4.2 FRIBELÄGENHET, FÖRORENINGAR

4.2.1

Odling och upplagsplats för produkter ska vara så belägen att föroreningar inte minskar de KRAV-godkända produkternas värde som livsmedel eller foder. Åkermark som är belägen inom 25 meter från kanten av väg, där trafikintensiteten överstiger i genomsnitt 3.000 fordon per dygn räknat på årsbasis, får inte användas för grödor avsedda till människoföda.

4.2.2

KRAV kan underkänna en odlingsplats på grund av resthalter av oönskade ämnen, till exempel rester av tidigare använda bekämpningsmedel eller för höga halter av tungmetaller.

4.2.3

I sådana fall där inte hela brukningsenheten brukas efter KRAVs regler får kemisk bekämpning inte utföras närmare än 25 meter och spridning av konstgödsel inte

närmare än 10 meter från den av KRAV godkända odlingen. Vid radmyllning av gödsel eller sådd med betat utsäde reduceras avståndet till 1 meter.

4.2.4

Om det på annan producents angränsande odlingar används kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel, ska åtgärder vidtas för att minimera riskerna för att KRAV-godkänd mark eller gröda förorenas. Sådan åtgärd kan vara överenskommelse med grannen om frizon, upprättande av egen frizon eller skyddsplantering.

Tillförsel av tungmetaller till åkermark

4.2.5

Tillförseln av tungmetaller till åkermark ska begränsas. Den högsta tillåtna genomsnittliga tillförseln (under ett femårsomlopp) av tungmetaller med införda gödselmedel, jordförbättringsmedel, bekämpningsmedel samt andra produkter vilka förr eller senare tillförs jorden (till exempel foder, fodermineraler och mediciner) finns redovisade i bilaga 3.

4.3 GÖDSELMEDEL, JORDFÖRBÄTTRINGSMEDEL

4.3.1

Tillåtna gödselmedel:

- Stallgödsel (se även 4.3.3), halm, växtrester, avslagna grön gödslingväxter och liknande lanbruksprodukter.
- Torv till plantor, komposter, strö, växthusodling och trädgårdsanläggning.
- Alger och tång.
- Avfall från hushåll, parker och trädgårdsanläggningar, livsmedelsbutiker, restauranger, livsmedels-, textil- eller skogsindustrier, om inte tillsatta ämnen eller processer gjort avfallet olämpligt för spridning.
- Komposterat eller fermenterat hushållsavfall från ett slutet insamlingssystem uttryckligen godkänt av KRAV.
- Hygieniserade slaktrester: (Ska vara godkända som KRAV-godkända produktionshjälpmedel.)
- Benmjöl eller benmjöl fritt från limämnena, benkol, hornmjöl, hovmjöl, hårmjöl, köttmjöl, päls och hår, om ursprunget är veterinärbesiktigade slaktbiprodukter eller livsmedelsgodkända styckningsrester. Specificerat riskmaterial får ej ingå. Veterinärbesiktigade slaktbiprodukter ska vara steriliserade i minst 133°C under minst 3 bars tryck i minst 20 minuter, eller det sätt som föreskrivs för att oskadliggöra BSE.
- Blodmjöl av livsmedelskvalitet.
- Fjädermjöl och chiquettemjöl som ej är framställt i anläggning där animaliskt protein från andra djurslag hanteras.
- Fiskmjöl som ej är framställt i anläggning där animaliskt protein från andra djurslag hanteras.

Ovanstående gödselmedel (hygieniserade slaktrester) får inte spridas på slätter- och betesvall eller grönfoder. Radmyllning/nedharvning i samband med sådd/insädd av dessa grödor är dock tillåtet.

Ej tillåtna gödselmedel:

- guano
- ordbakterier eller andra mikroorganismer som är genetiskt modifierade
- gödsel från genetiskt modifierade djur
- övriga medel som ej angivits

4.3.2

Avloppsslam från egen trekammarbrunn, eller liknande, får spridas om avloppet ej är kopplat till verksamheter där miljöfarliga ämnen hanteras och om all användning av kemiska produkter är miljöanpassad och försiktighetsprincipen iakttas. Om gården har en omfattande besöksverksamhet (till exempel gårdsbutik, övernattningar, kursgård) skall användning av avloppsslam från trekammarbrunn prövas av KRAV.

Gödsel som innehåller mänskligt exkrement och mänskligt urin får inte användas för övergödning på gröda för människoföda.

4.3.3

Gödselmedel från specialiserad produktion av nöt i spaltgolvsboxar, ej KRAV-godkända slaktsvin, burhöns eller pälsdjur i bur får inte användas. Gödsel från slaktsvinsbesättningar med färre än 50 slaktsvin i årlig produktion eller med ströbädd i storboxsystem är undantagna från denna regel.

För att stimulera omläggning till ekologisk produktion, kan producenter med ej KRAV-godkända slaktsvin eller specialiserad produktion av nöt i spaltgolvsboxar som samtidigt har KRAV-kontrollerad djurhållning av samma djurslag, få använda gödsel från den konventionella djurhållningen efter prövning. För detta krävs att omfattningen av den KRAV-anmälda produktionen uppgår till minst 10 procent av den konventionella under de 3 första åren, därefter krävs 20 procent KRAV-anmäld produktion.

4.3.4

Mineraliska gödselmedel får tillföras i sina naturliga former, det vill säga om de inte utsatts för processer som syftat till att göra dem mer lättlösliga, undantaget malning.

Tillåtna medel:

- stenmjöl (till exempel kisel-, basalt- och granitmjöl)
- råfosfat
- apatit
- kalk från kalksten
- algkalk
- dolomit

Utöver dessa medel får följande produkter användas:

- silikatalk
- ved- och torvaska
- gips
- kieserit (magnesiumsulfat)

Ej tillåtet är:

- konstgödsel (syntetiska handelsgödselmedel) om de inte angivits under 4.3.5
- chilesalpeter
- kainit, kalimagnesia och andra kalialter
- övriga medel, som inte angivits

4.3.5

Mikronäringsämnen får tillföras jorden om behovet av mikronäringsämnen inte kan täckas med rimliga givor av andra tillåtna gödselmedel och om uppenbar brist föreligger. I växande gröda får mikronäringsämnen endast tillföras efter prövning av KRAV (undantaget är mangan där producenten ska dokumentera användningen).

Underlag för sådan prövning ska vara:

- ett dokumenterat behov,
- tidigare års dokumenterade problem,
- att producenten i övrigt vidtagit åtgärder för att undvika att problemet uppkommer och
- att användningen av det aktuella medlet inte medför några kända risker för miljö, markaktivitet eller hälsa hos människor eller djur.

Övrigt

4.3.6

Gödselmedel kan underkännas om tillverkning och användning innebär en oacceptabel miljöpåverkan.

4.3.7

Införda gödsel- och jordförbättringsmedel ska före spridning analyseras på sitt innehåll av tungmetaller, läkemedelsrester, radioaktiva, smittospridande eller andra oönskade ämnen, när det finns anledning att anta att halterna kan vara höga. Detta gäller alltid restprodukter från industri och förbränning som till exempel askor, slam och industrikalkar.

4.3.8

Medel som inte är upptagna under 4.3.1 eller 4.3.4 kan tillåtas efter prövning. IFOAM:s regler för prövning av insatsmedel används som grund för prövningen.

I Bilaga II Rådets förordning (EEG) nr 2092/91 finns reglerat vilka gödsel- och jordförbättringsmedel som får användas i ekologisk produktion. (Detta innebär inte automatiskt att produkterna får användas i KRAV-certifierad produktion.)

4.4 BEKÄMPNING OCH VÄXTSKYDD

4.4.1

Bekämpningsmedel och växtskyddsmedel får, med undantag för vad som anges i 4.4.2, inte användas.

Termisk sterilisering av jord är inte tillåtet.

4.4.2

Tillåtet är:

- bekämpnings- och växtskyddsmedel som består av eller är framtagna direkt ur ej genetiskt modifierade växter, djur, mikroorganismer, insekter med mera
- de produkter som enligt ovan är tillåtna som gödselmedel (4.3)
- gelatin
- feromoner, feromonfällor
- fällor och fångstanordningar
- förtvålade fettsyror (det vill säga vissa såpor) som uttryckligen godkänts

- som produktionshjälpmedel av KRAV
- kopparprenparat kan få användas för svampbekämpning i fruktodling, men endast inom ramen för de begränsningar som anges i reglerna för tungmetalltillförsel
- natriumbikarbonat
- sprit (etanol)
- svavel, rent
- termisk och elektrisk ogräsbekämpning
- varmvatten och ånga
- vattenglas (natriumsilikat)
- vegetabiliska oljor. Om dessa ej ger önskad verkan kan ren paraffinolja tillåtas efter prövning.

För att få säljas och användas måste bekämpningsmedel vara godkända av Kemikalieinspektionen. Det finns även regler om försiktighetsmått som innebär begränsningar att använda kemiska produkter (eller biotekniska organismer) i bekämpningssyfte, se Miljöbalken 14 kapitel. §17.

I Bilaga II Rådets förordning (EEG) nr 2092/91 finns reglerat vilka växtskyddsmedel som får användas i ekologisk produktion. (Detta innebär inte automatiskt att produkterna får användas i KRAV-certifierad produktion.)

4.4.3

Medel som inte är upptagna under 4.4.2 kan tillåtas efter prövning. Vid prövning ska hänsyn tas till om:

- medlet är nödvändigt eller har betydande värde för ekologisk produktion,
- medlets nedbrytbarhet,
- användningen i betydande grad påverkar miljön eller andra organismer än de som ska bekämpas,
- användningen påverkar slutprodukten.

IFOAMs regler för prövning av insatsmedel används också som grund för prövningen.

4.4.4

Syntetiska tillsatser i form av bärare, vätmedel och så vidare, till produkter angivna under 4.4.2 får endast användas efter det att tillsatserna tillåtits av KRAV.

Vid bedömning tar KRAV hänsyn till om tillsatsen:

- är nödvändig för bekämpnings- eller växtskyddsmedlets funktion,
- finns i naturen,
- är biologiskt nedbrytbar,
- i betydande grad påverkar miljön eller andra organismer än de som ska bekämpas,
- påverkar slutprodukten (livsmedel eller foder).

Utöver ovanstående kan KRAV i svårbedömda fall tillämpa IFOAMs kriterier för prövning av insatsmedel. En förteckning över syntetiska tillsatser finns i bilaga 4.

4.5 SVAMPODLING

4.5.1

Vid odling av svamp ska halm, spannmål eller andra jordbruksprodukter som ingår i substratet vara KRAV-godkända. Andra tillsatser ska vara tillåtna enligt KRAVs regler för växtodling. Minst 75 procent av substratet ska vara av KRAV-godkänt ursprung, räknat på produkternas vikt före kompostering.

Enligt Rådets förordning (EEG) nr 2092/91 krävs 75 procent ekologiska råvaror i substratet.

4.6 JORD, UTSÄDE OCH PLANTOR

4.6.1

KRAV-godkänt utsäde, plantor och annat förökningsmaterial till ettåriga och fleråriga växter ska användas när så är möjligt. Senast år 2010 ska allt utsäde vara KRAV-godkänt. Som KRAV-godkänt utsäde räknas även utsäde från KRAV-godkänd karensårsodling.

Enligt Rådets förordning (EEG) nr 2092/91 krävs ekologiskt odlat utsäde och ekologiskt odlade plantor. Fram till den 31 december 2003 fick dock Jordbruksverket ge tillstånd till användning av konventionellt utsäde och plantmaterial där det inte fanns ekologiskt förökningsmaterial att tillgå av lämplig sort.

4.6.2

Plantor till ettåriga växter ska vara KRAV-godkända.

Plantor och annat förökningsmaterial av fleråriga växter ska, om skörden ska KRAV-märkas tidigare än 12 månader efter plantering, vara KRAV-godkända. För skörd från och med 2005 gäller 18 månader från plantering.

4.6.3

Utsäde får inte vara betat med kemiska bekämpningsmedel.

4.6.4

Utsäde, plantor eller annat förökningsmaterial får ej härstamma från genetiskt modifierade organismer.

4.6.5

Ingredienserna till så- och planteringsjord får endast vara jordförbättringsmedel och gödselmedel som tillåts enligt dessa regler. Vermikulit, sand, lera, lättklinker och perlit får ingå i så- och planteringsjord.

4.6.6

Vid odling av groddar ska utsädet vara KRAV-godkänt.

4.7 ÖVRIGT

4.7.1

Konstljus får inte användas som enda ljuskälla under hela växtens liv. Detta gäller inte svampodling.

4.7.2

Hydrokulturer är endast tillåtna för vattenväxter och groddar.

4.7.3

Odlingssubstrat får inte bestå enbart av biologiskt inaktiva material.

4.7.4

Vid odling i växthus eller i kruka ska minst hälften av plantans näringsbehov tillgodoses genom upptag från den jord plantan har såetts eller planterats i. Dispens kan ges för kulturer i växthus med lång odlingstid där jordvolymen per planta överstiger 20 liter.

4.7.5

Fiberduk och plast för mark och kulturtäckning, insektsnät och ensilageplast får endast vara baserade på polyetylen, polypropylen eller dylikt. Produkterna ska avlägsnas från jorden/marken efter användning och ska ej brännas på platsen där de använts. Användning av produkter baserade på polyvinylklorid är ej tillåtet.

5. DJURHÅLLNING

5.1 ALLMÄNT

5.1.1

Djurhållning enligt KRAVs regler ska främja djurens fysiologiska och etologiska behov. Alla djur ska hållas i sådan miljö och skötas på ett sådant sätt att djurens hälsa och välfärd främjas. All KRAV-certifierad djurhållning ska kännetecknas av en mycket god djuromsorg och ett gott djurskydd.

Anmälan

5.1.2

Djurhållning ska ha anmälts till KRAV minst 3 månader innan planerad karensstart. Kontrollbesök skall göras innan karensstart kan påbörjas. Tidpunkt för karensstart fastställs tidigast vid första kontrollbesöket.

Karenstider vid inträde

5.1.3

Mjölkproduktion ska ha följt KRAVs regler under en karensperiod om 6 månader innan produktionen kan certifieras av KRAV.

5.1.4

Fjäderfä för äggproduktion ska ha följt KRAVs regler under en karensperiod om minst 6 veckor innan produktionen kan certifieras av KRAV.

5.1.5

För KRAV-godkända produkter som kött, ull och hudar gäller att moderdjuret ska skötas enligt KRAVs regler i minst 2 månader innan beräknad födsel för idisslare inklusive hjort och i 1 månad för gris.

Djur som fanns vid inträde i KRAVs kontroll kan godkännas efter att KRAVs regler följts i 12 månader. Detta gäller även senare inköpta konventionella djur för avel eller mjölk- respektive äggproduktion.

Vid samtidig omläggning av mark och djur, och användning av huvudsakligen eget karensårsfoder, >60 procent, kan djuren godkännas efter 24 månader.

Omfattning

5.1.6

Alla djur inom respektive djurslag ska skötas enligt KRAVs regler. Detta gäller även djur som inte kan KRAV-godkännas (till exempel inköpta eller medicinerade).

5.1.7

Uppfödningen får inte bedrivas endast vintertid annat än vid uppfödning av lamm och kalvar.

Parallellproduktion

5.1.8

Parallellproduktion på separata verksamheter kan beviljas efter prövning av KRAV under förutsättning att:

- Djuren inte vistas tillsammans, eller att de KRAV-godkända djuren är lätt åtskiljbara från de ej KRAV-godkända djuren. Om djuren hålls tillsammans ska utvärtes behandlingar av de ej KRAV-godkända djuren följa KRAVs regler.
  - Utrymmen för förvaring av foder till de KRAV-godkända och de ej KRAV-godkända djuren är tydligt skilda åt.
  - Det finns en noggrann dokumentation av djur och foderhantering.
- Djur från KRAV-certifierad produktion ska ej regelmässigt föras över till egen konventionell produktion.

Märkning, dokumentation

5.1.9

Alla djur som kan märkas individuellt ska märkas. Skonsammast möjliga märkning ska användas. Journal ska föras över födda, inköpta, sålda och döda djur.

5.1.10

Hälsjournal ska föras över alla skador, sjukdomar, behandlingar och behandlingsresultat. Även förebyggande behandlingar ska dokumenteras. I hälsjournalen ska alla djur och djurgrupper kunna identifieras. Anmärkningar från slakt, levandebesiktning, mjölkbedömning eller motsvarande ska antingen föras in i hälsjournalen eller finnas väl samlade och tillgängliga.

Djurinköp

5.1.11

Uppfödningen bör vara integrerad, det vill säga att moderdjur och avkomma finns på samma driftsenhet.

Inköp av KRAV-godkända djur för vidareuppfödning kan tillåtas efter prövning. Samarbetsavtal krävs mellan uppfödare och köpare.

För inköpta djur förordar KRAV att djuren kommer från endast en besättning, om detta ej är möjligt kan samarbete medges med maximalt 3 besättningar räknat inom en tolv månadersperiod.

Vid inköp får smågrisar från olika besättningar eller av olika ålder inte blandas.

Inköp av hjortkalvar för vidareuppfödning är ej tillåtet.

5.1.12

Inköpta grisar ska hållas i karantän i minst tre veckor.

5.1.13

Vid inköp av moder- eller avelsdjur ska KRAV-godkända djur väljas, om möjligt i ett avtalsreglerat samarbete. Om KRAV-godkända djur inte finns att tillgå är inköp av enstaka icke KRAV-godkända avelsdjur tillåtet. Maximalt 10 procent av antalet moderdjur får köpas in årligen. I besättningar med färre än 10 moderdjur får högst 1 djur per år köpas in. Inköpta hondjur ska företrädesvis inte ha fött ungar.

Vid inköp av gyltor kan en större andel, än ovan angivna, tillåtas efter prövning.

5.1.14

Enstaka ej KRAV-godkända djur får köpas in för mjölkproduktion och ska då födas upp i minst 6 månader enligt KRAVs regler innan mjölken kan godkännas. Efter 2 månader kan mjölken dock användas som foder till KRAV-godkända djur.

5.1.15

Vid utökning av besättningen eller när delar av en besättning måste slaktas på grund av sjukdom, kan inköp av ett större antal ej KRAV-godkända moder- eller avelsdjur tillåtas efter prövning. Ej KRAV-godkända djur får inte köpas in för vidareuppfödning till slakt.

5.1.16

Där egen rekrytering av fjäderfä inte är möjlig är det tills vidare tillåtet att köpa in dagsgamla djur. KRAV-godkända djur skall väljas i första hand. Inköpta konventionella fjäderfän för köttproduktion skall vara minst 10 veckor vid slakt för att kunna KRAV-godkännas.

För värphöns är det till och med 31 december 2005 tillåtet med inköp av äldre djur med 6 veckors karenstid enligt regel 5.1.5. Från och med den 1 januari 2006 ska inköpta värphöns ha fötts upp, senast från 3 dagars ålder, enligt KRAVs regler för foder (se avsnitt 5.3 exklusive bete 5.3.13-5.3.15) och hälso- och sjukvård (se avsnitt 5.4). Insättning i den ekologiska produktionen ska ske senast vid 18 veckors ålder. Rekryteringsdjur till värphönsbesättningar skall vara uppfödda i system för frigående djur som väsentligen liknar produktionssystemet.

Enligt Bilaga I Rådets förordning (EEG) nr 2092/91 ska insättande av värphöns enligt stycke 2 ovan på förhand godkännas av Jordbruksverket.

5.2 DJURMILJÖ

Allmänt.

5.2.1

De olika djurslagen ska kunna få utlopp för sina specifika behov och beteendemönster:

- Djuren ska kunna få utlopp för bland annat ett normalt socialt beteende inklusive ett för arten normalt flockliv, revirbeteende, rörelse-, sprätt- eller bökbehov, till exempel genom att de får tillräckligt med utrymme och lämpligt underlag såväl ute som inne.
- Moderdjur ska ges möjlighet till avskildhet vid förlossning eller värpning. Ungar och moderdjur ska ha möjlighet till en nära kontakt under ungarnas första levnadstid
- Grisar ska ha tillgång till för dem naturlig sysselsättning så som att boka och ha ett aktivt födosöksbeteende genom till exempel vallbrott, skogsmarksberedning, trädesbearbetning och vintertid även bökning i djup ströbädd. Under den varma årstiden ska grisar ha tillgång till gyttejebad eller annan vattensvalka.
- Höns och kycklingar ska ha tillgång till sandbad, sittpinnar och värpreden i sådan utsträckning att alla djur fritt och efter behov kan utnyttja dessa.
- Kalkoner ska ha tillgång till sittpinnar.
- Gäss och ankor ska under den varma årstiden ha tillgång till vattensamlingar i sådan utsträckning att alla djur fritt och efter behov kan utnyttja dessa.

- Hjort ska vistas i en för arten naturlig miljö som innehåller de växter och födoämnen de föredrar. Tillgång till skydd i form av skog eller vindskydd ska finnas i hägnet, och så långt det är möjligt även finnas i varje betesfålla. Kronhjort ska ha tillgång till sölgrop under vegetationsperioden.
- Vid hantering av hjortar ska särskild hänsyn tas till hjortjurens stresskänslighet. Djurägaren ska kunna dokumentera vilka förebyggande åtgärder som görs.
- Utformningen av foderplatsen ska vara sådan att alla hjortar ska kunna äta samtidigt. Detta för att minimera risken för stress och stångskador, samt för att möjliggöra att även ranglåga djur får tillräckligt med foder.

Födelse

5.2.2

Kor ska kalva enskilt och endast i undantagsfall bindas upp vid kalvning. Kalvning inomhus ska ske i kalvningsbox. Kalvningsbox ska finnas och kan vara permanent eller tillfällig på båsfall. I rymlig lösdrift utan liggbås kan kalvning ske i flocken.

5.2.3

Suggor ska grisa avskilt i skydd, till exempel i grisionshydda. Grisning får ske inomhus om suggan där har tillräcklig frihet och yta att söka upp en avskild grisionsplats och riklig tillgång på bobygnadsmaterial. Suggor får endast i undantagsfall stängas in i grisionsbox före grisning. Senast två veckor efter grisning ska sugga och smågrisar ha tillgång till utevistelse.

Utevistelse under betes- och utevistelseperiod

5.2.4

Djur ska under betesperioden kunna vistas ute på betesmark större delen av dygnet med undantag för fjäderfå som får hållas inne nattetid. Under utevistelseperioden, som kan vara betydligt längre än betesperioden, ska djuren ges möjlighet att vistas ute minst en del av dagen. Djur ska hållas ute när mark- och väderförhållanden tillåter detta för respektive djurslag.

Djur får under betes- och utevistelseperioden tillfälligt hållas inne vid betäckning, inseminering, kalvning, grisning, lamning, killning, sjukdom, knottangrepp, extrem väderlek eller före slakt.

Kalvar får hållas inne under mjölkutfodringsperioden. Kalvar som är 3 månader gamla i augusti får hållas inne resterande del av betes- och utevistelsesäsong.

Grisar ska gå på bete från och med maj till och med september.

Suggor som tas in för betäckning/inseminering får hållas på stall i maximalt 1 månad. De skall erbjudas rastgård om tiden för innevistelse överstiger 1 vecka.

Ungtjurar som är anmälda till slakt får hållas inne längst till 15 juni i Götaland och till 1 juli i Svealand och Norrland. Övriga ungtjurar ska släppas på bete tidigare på säsongen.

Om djuren hålls inne ska producenten dokumentera detta.

5.2.5

För mjölkkor i rymliga inomhussystem, där klimatmässigt uteliktande förhållanden råder, kan kravet på utevistelse inskränkas till betesperioden.

Utevistelse under stallperiod

5.2.6

Under stallperioden ska alla djur ha möjlighet till utevistelse. Djur får hållas inne vid otjänlig väderlek, när det finns risk för utlakning, vid betäckning, inseminering, grisning, lamning, killning, sjukdom och före slakt. Om djuren hålls inne ska producenten dokumentera detta.

I system där djur ej har ständig tillgång till utevistelse ska utevistelse journalföras/dokumenteras.

Undantagna från kravet på utevistelse är nötkreatur och fjäderfä som får hållas inne i varma stallar.

Får och getter kan efter prövning undantas från kravet på utevistelse om de hålls på stall med klimatmässigt uteliknande förhållanden som möjliggör att djuren får tillräckligt med rörelseutrymme.

Grisar ska ha tillgång till en rastgård utomhus, som kan vara delvis övertäckt.

I byggnader som existerade den 24 augusti 2000 och under förutsättning att djuren får tillgång till regelbunden rastning får nötkreatur hållas bundna. Tills vidare är maximal utevistelseperiod tillräckligt, dock rekommenderas mer regelbunden motion under hela stallperioden.

5.2.7

Vid all utevistelse ska åtgärder vidtagas för att förhindra betydande utlakning och avrinning av växtnäring.

KRAV rekommenderar att djur hålls på hårdgjord yta.

5.2.8

Måttbestämmelser för djurstallar finns specificerade i bilaga 2.

För värphönsbesättningar i byggnader uppförda före 24 augusti 1999 gäller högst 7 hönor per m² golvyta. Med tillgänglig golvyta menas våningsplan och ströyta. Yta i värprede får inte medräknas.

Ingen form av burar accepteras vid någon djurhållning.

5.2.9

Alla djur ska kunna röra sig fritt och får inte vara uppbundna. Endast nötkreatur över 20 månader får vara uppbundna vid innevistelse. Tillfällig uppbindning för behandlingar och annan hantering är tillåtet. Under åldern 6-20 månader får djuren vara uppbundna under sammanlagt 3 månader för att vänjas vid uppbindning.

5.2.10

I besättningar som varit anslutna till KRAVs djurkontroll före den 1 september 2000 får nötkreatur i åldern 6-20 månader hållas uppbundna vid innevistelse fram till den 1 september 2002.

5.2.11

För nötkreatur ska, vid nybyggnation eller omfattande till- eller ombyggnad av stallar, lösningar väljas som garanterar möjlighet till regelbunden motion.

Från 31 december 2010 gäller krav på lösdrift enligt Rådets förordning (EEG) nr 2092/91, undantaget mjölkkor i små besättningar med rastning 2 ggr/vecka.

5.2.12

Kodressörer är inte tillåtna och får inte vara uppmonterade i stallet. Detsamma gäller för eltråd i stallar.

5.2.13

Kalvar ska hållas i grupp. De får normalt inte hållas mer än en vecka i ensambox. I undantagsfall kan kalven hållas i box längre tid, men boxens storlek ska då minst motsvara måtten för två kalvboxar enligt gällande djurskyddsbestämmelser.

5.2.14

Växande grisar ska hållas i grupp både inne och ute. Inomhus ska de ha tillgång till en avskild liggplats med djupströ och ett separat gödslingsutrymme. De ska även ha en väl definierad ätplats. Utrymmet ska vara luftigt och så stort att samtliga djur kan äta eller vila utan att aggressiv konkurrens förekommer.

5.2.15

Djur ska hållas rena. Se även regel 10.7.1.

5.2.16

Djurens liggplats ska hållas torr, ren, dragfri och vid behov varm. Strö ska användas i riklig mängd.

5.2.17

Spaltgolv tillåts endast om djuren samtidigt har tillgång till liggplatser utan spalt, till exempel liggbås, ströad yta eller en väl fungerande djupströbädd. Minst hälften av djurens golvyta ska vara hel (resningsutrymme framför liggbås inräknat).

Minst en tredjedel av värphönsens inneplats ska utgöras av ströbädd.

Övriga fjäderfä ska gå på ströbädd.

5.2.18

Djuren ska ha tillräcklig tillgång till dagsljus. Dagsljuset bör släppas in genom en yta motsvarande minst 5 procent av golvytan.

5.2.19

Värphöns och kycklingar ska ha minst 8 timmars nattvila utan artificiellt ljus.

5.3 FODER

Alla foderangivelser är uttryckta i torrsubstans om ej annat anges.

5.3.1

Fodret ska vara av god hygienisk kvalitet och dess sammansättning ska vara anpassad till respektive djurslag.

5.3.2

Målsättningen är att 100 procent KRAV-godkänt foder används. Nedan angivna undantag tillåts, men vid inköp ska KRAV-godkänt foder väljas i första hand.

Fodermedel som kommer från ej KRAV-certifierad produktion, men som är nödvändiga för att ge en fullvärdig foderstat, kan användas om dessa fodermedel är tillåtna och med följande begränsningar: För idisslare maximalt 5 procent, för icke idisslare maximalt 15 procent och för fjäderfä maximalt 15 procent av det årliga foderintaget.

Hjortar ska utfodras med 100 procent KRAV-godkänt foder.

Beräkningar görs enligt Rådets förordning (EEG) nr 2092/91 per djur, ej per besättning. Enligt denna gäller undantaget från utfodring med 100 procent ekologiska foderråvaror (beräknat på foder framställt av jordbruksprodukter) till och med den 24 augusti 2005. Tillåtna konventionella fodermedel och fodertillsatser finns upptagna i Rådets förordning (EEG) nr 2092/91 Annex II. Beroende på tillgång av ekologiska råvaror kan datum för skärpning (av andelen konventionellt foder) och tillåtna konventionella produkter komma att revideras.

5.3.3

Genetiskt modifierade organismer är inte tillåtna som foder eller vid framställning av foder, fodertillsatser eller foderkonserveringsmedel.

5.3.4

Under de första 2 åren från karenstidens början kan, utöver vad som anges i regel 5.3.2, ytterligare maximalt 5 procent av fodret för idisslare respektive gris vara ej KRAV-godkänt under förutsättning att det producerats på brukningsenheten.

5.3.5

Mineralfoder, kalk, snäckskal etcetera. tas ej med i beräkningen av procentandel KRAV-godkänt foder.

Självförsörjning

5.3.6

Självförsörjningsgraden på foder ska vara minst 50 procent räknat på årlig foderåtgång (per gård). Undantaget från detta är besättningar med något av följande; Högst 3 kor med avkommor eller 10 ungdjur, 3 suggor i integrerad produktion eller 50 slaktsvin, 20 vuxna får eller getter med avkommor, 50 värphöns eller slaktkycklingar. Samarbete mellan närliggande KRAV-godkända gårdar kan tillåtas, samarbetsavtal krävs. Om det finns speciella skäl kan undantag göras även för större besättningar, efter prövning. En förutsättning är att spridning av gödseln kan ordnas på ett sådant sätt att miljöstörningar undviks. (Detta gäller främst kyckling och höns.)

Dagligt foderintag

5.3.7

Maximalt 25 procent av det dagliga foderintaget får vara icke KRAV-godkänt.

Maximal andel icke KRAV-godkänt foder i foderstaten			
Djurslag	Daglig andel	Årlig andel	De två första åren *
Idisslare	25 %	5 %	10 %
Gris	25 %	15 %	20 %
Fjäderfä	25 %	15 %	20 %

* Inköpt och eget odlat foder, se även 5.3.4

Maximal andel inköpt foder per år. Undantag se regel 5.3.6	
Djurslag	Max inköp
Idisslare	50 %
Gris	50 %
Fjäderfä	50 % **

** Undantag kan göras om speciella skäl finns och spridningen av gödsel kan ordnas på ett sådant sätt att mjölstörningar undviks, se även 5.3.6

Foderprocesser

5.3.8

Allt foder ska vara framställt med processer som är godkända i KRAVs regler för förädling. Sådana tillåtna foder finns upptagna på en av KRAV upprättad förteckning. Se bilaga 5.

Foder från egen karensårsodling

5.3.9

Upp till 60 procent av årligt foderintag kan utgöras av fodermedel från egen karensårsodling och räknas då som KRAV-godkänt. Höstsådda grödor vilka såtts med betat utsäde eller gödslats med konstgödsel hösten före karensåret får inte användas som karensårsfoder. Detta gäller också grödor där marken bekämpats kemiskt vid eller efter skörd på hösten före karensåret.

Upp till 100 procent eget karensårsfoder kan användas under de 2 första åren med längre karenstid, se regel 5.1.5.

Grovfoder

5.3.10

Djur ska ha fri tillgång till grovfoder.

KRAV rekommenderar att hjortar, under vinterhalvåret, även har tillgång till sly.

Kraftfoder

5.3.11

För slaktdjur och ungdjur av idisslare får högst 30 procent av det dagliga torrsubstansintaget utgöras av kraftfoder.

För mjölkproducerande djur får kraftfoderandelen vara högst 40 procent av det dagliga torrsubstansintaget men får höjas till 50 procent under högst 3 månader tidigt i laktationen.

Vid övergång från mjölkutfodring till normal grovfoderstat får kraftfoderandelen överskridas och vara högst 50 procent under en kortare period. Denna period får vara längst upp till 1 månad efter avvänjning för lamm och för kalvar längst upp till 6 månaders ålder.

För hjortar får högst 30 procent av det dagliga torrsubstansintaget utgöras av kraftfoder.

Animaliska fodermedel

5.3.12

Animaliska fodermedel (mjölk- och mejeriprodukter, samt fisk och andra havsdjur bland annat) ska vara av hög kvalitet och är endast tillåtna för grisar och fjäderfå. Köttprodukter är ej tillåtna.

Vassle, skummjolk och andra restprodukter från KRAV-certifierad mjölkförädling får dock användas till idisslare.

Se även 5.3.16 och 5.3.17.

Betesperioden

5.3.13

Betet ska för idisslarna utgöra minst hälften av det dagliga torrsubstansintaget. För mjölkkor och ungtjurar kan en lägre andel tillåtas under delar av perioden, betet skall dock utgöra minst hälften av grovfoderintaget.

För grisar ska betet ge både foder och rikliga tillfällen till sysselsättning.

För fjäderfå ska betet vara bevuxet så att det ger både foder och rikliga tillfällen till sysselsättning.

För fjäderfå och ungtjurar får betet kompletteras med tillfört färskt grovfoder.

För hjortar ska det dagliga torrsubstansintaget under vegetationsperioden utgöras av bete eller annan växtlighet i hägnet. Djurantalet ska vara anpassat så att normal tillväxt sker utan tillskotts foder.

5.3.14

Avelstjurar får hållas i obevuxen rastfålla. De ska under betessäsongen ha tillgång till färskt grovfoder.

5.3.15

Alla stängsel ska vara välskötta. Taggråd ska undvikas och får ej vara strömförande.

Mjölkkuppfödning

5.3.16

Kalvar, lamm och killingar ska dia åtminstone under hela råmjölkperioden och därefter huvudsakligen födas upp på det egna djurslagets oprocessade KRAV-godkända mjölk till 12 (kalv), 8 (lamm), respektive 6 (killing) veckors ålder.

Hjortkalvar ska dia hela mjölkperioden fram till naturlig avvänjning.

5.3.17

Vid uppfödning av övertaliga eller moderlösa djur kan annat djurslags KRAV-godkända mjölk användas. Om inte detta är möjligt kan oprocessad konventionell mjölk användas. Mjölk får inte syras med myrsyra, propionsyra eller ättiksyra.

Mjölkersättningsmedel får endast användas som enstaka nödåtgärd under en kortare period. Om mängden överskrider 30 procent av det dagliga foderintaget krävs 12 månaders karens innan djuret är KRAV-godkänt. All användning av annat djurslags mjölk, konventionell mjölk och mjölkersättningsmedel ska dokumenteras av producenten.

Vid sjukdomsbekämpning kan upphettning av mjölk och användning av annat djurslags mjölk tillåtas efter prövning.

5.3.18

Kalvar som inte diar ska kunna suga mjölk, i en naturlig ställning genom konstgjord spene.

5.3.19

Avvänjning av smågrisar får ej ske tidigare än vid 7 veckors ålder.

5.3.20

Mjölk från läkemedelsbehandlade djur under karenstid fastställd av Statens livsmedelsverk plus en dag, får inte användas som foder till annat än djurets egen diande avkomma respektive behandlad amkos diande kalvar.

Vatten

5.3.21

Vatten av god kvalitet ska alltid finnas tillgängligt för djuren.

Fodertillsatser

5.3.22

Komplettering av fodret med koksalt och snäckskal är tillåtet.

5.3.23

Syntetiska fodertillsatser, till exempel enzymer, kan endast godkännas efter prövning om dessa är nödvändiga för djurens hälsa och naturliga alternativ saknas.

I övrigt gäller:

Spårämnen, vitaminer och mineraler är tillåtna. Renframställda aminosyror och urea är ej tillåtet.

Konventionella fodermedel och fodertillsatser skall finnas upptagna i Rådets förordning (EEG) nr 1804/1999 Annex II.

5.3.24

Smågrisar ska för sin järnförsörjning ha tillgång till jord året om. Jord får järnberikas vid fastställt behov.

Innehåll av tungmetaller

5.3.25

Vid anskaffning av fodermineraler och kraftfoder ska analyser avseende de tungmetaller som regleras enligt 4.2.5 begäras från leverantören.

Foderkonservering

5.3.26

Kemiska foderkonserveringsmedel är inte tillåtna, undantagna är myrsyra, propionsyra och ättiksyra.

5.3.27

Tillåtna som ensileringsmedel är:

- bakteriepreparat (Efter prövning får natriumbensoat användas som konserveringsmedel i bakteriepreparat för ensilering av foder som ska

- användas i mjölkproduktion.)
- myrsyra, propionsyra och ättiksyra
  - enzymer
  - melass i den mängd som behövs för ensilering (40 kg/ton grönmassa)
  - tillåtna foder enligt avsnitt 5.3 får användas men räknas in i procentandel KRAV-godkänt respektive konventionellt foder

5.3.28

För syring av mjölk får bakteriekulturer och syrningsmedel av vegetabiliskt ursprung användas. Kemiska foderkonserveringsmedel, bland annat myrsyra, propionsyra och ättiksyra är inte tillåtna vid syring av mjölk.

5.4 HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

5.4.1

Djurhållningen ska vara sådan att den genom goda djurmiljöer, skötsel och utfodringsrutiner befrämjar en god hälsa och håller sjukdomsnivån låg. Ett gott hälsotillstånd är en förutsättning för att djurproduktionen ska kunna certifieras av KRAV. Skötaren ska ha god tillsyn över alla djur.

Hjortar ska vara tuberkulosfria. Anslutning till officiellt kontrollprogram rekommenderas.

5.4.2

Djur som visar tecken på sjukdom eller skada ska omgående tas om hand och ges erforderlig vård. Uteblivna erforderliga behandlingar kan leda till underkännande av hela besättningen.

5.4.3

Om hälsostörningar uppstår som kan ha orsakats av brister i djurens miljö, skötsel eller utfodring ska dessa brister omedelbart åtgärdas. Uteblivna erforderliga åtgärder kan leda till underkännande av hela besättningen. Vid allvarliga djurhälsoproblem kan KRAV kräva att producenten ansluter sig till etablerat djurhälsoprogram.

5.4.4

Som enstaka åtgärd får injektioner med vitamin- och mineralpreparat ges. För att undvika återkommande problem ska fodret därefter kompletteras.

I område där halten av selen är dokumenterat låg får injicering ske förebyggande efter anmälan till KRAV.

Läkemedel och kemiska bekämpningsmedel

5.4.5

Rutinmässig, förebyggande behandling med läkemedel eller kemiska bekämpningsmedel får ej förekomma. Undantag gäller för:

- Användning av vaccin vid uppenbart behov och där andra behandlingsmetoder bedöms som sämre. Vacciner bestående av eller framställda genom genetiskt modifierade organismer är förbjudna. Andra restriktioner kan komma att införas.
- Användning av bedövningsmedel.

Det är inte tillåtet att använda syntetiska ämnen för att stimulera eller hämma

produktion eller naturlig tillväxt.

5.4.6

Läkemedel eller kemiska bekämpningsmedel får användas om uppenbart behov föreligger och under iakttagande av nedan angivna karenstider. Behandling av hela djurgrupper ska i förväg anmälas till KRAV. Efter prövning kan förebyggande behandlingar göras i specifika fall.

5.4.7

Avermectiner får endast användas när andra preparat inte förväntas ge önskad effekt. Svärnedbrytbara substanser som till exempel avermectiner bör inte användas när djuren går på naturbetesmark.

KRAVs karenstider efter behandling

5.4.8

Under förutsättning att preparaten saknar fastställd karenstid är följande preparat/behandlingar karensfria:

- Kalciumbehandling vid kalvningsförflamning
- Blodsockerhöjande medel, till exempel propylenglykol vid störningar i foderlusten
- Kolpreparat
- Naturläkemedel
- Injektioner med vitaminer och mineraler
- Alla utvärtes behandlingar utom parasitbehandlingar och användning av formalin. För dessa behandlingar gäller de karenstider som är fastställda för övriga preparat under regel 5.4.10 respektive för preparat med noll dagars karenstid under regel 5.4.11.

5.4.9

Enligt Rådets förordning (EEG) nr 2092/91 ska djur som behandlats med kemiskt syntetiska läkemedel mer än 2 men högst 3 gånger under ett år, eller djur med kortare livslängd än 12 månader som behandlats mer än en gång under sin livstid, genomgå en ny karensperiod.

Karensperiodens längd:

- 12 månader för nötkreatur
- 4 månader för gris, får och get, dock minst karenstid enligt regel 5.4.10
- 3 månader för mjölkproduktion
- 10 veckor för fjäderfä till köttproduktion, dock minst karenstid enligt regel 5.4.10
- 6 veckor för värphöns

Som en behandling räknas alla de behandlingar som görs för att bota en sjukdom. I antalet behandlingar räknas inte in vaccinationer, parasitbekämpningar och av myndigheter föreskrivna obligatoriska behandlingar.

KRAVs karenstider för kött, ull och hudar

5.4.10

För behandlingar med antibiotika och kemoterapeutika gäller:

- dubbel karenstid jämfört med den som fastställts av Statens Livsmedelsverk

- för respektive preparat, dock alltid minst 6 månader.
För vitaminer, mineraler samt bedövningsmedel med fastställd karenstid:
– dubbel karenstid jämfört med den som fastställts av Statens Livsmedelsverk för respektive preparat.
För övriga preparat gäller:
– dubbel karenstid jämfört med den som fastställts av Statens Livsmedelsverk för respektive preparat, dock alltid minst 2 månader.

KRAVs karenstider för mjölk och ägg

5.4.11

- För preparat med fastställd karenstid gäller:
– dubbel karenstid jämfört med den som fastställts av Statens Livsmedelsverk
För preparat med noll dagars karenstid gäller:
– 2 dygn

5.5 ÖVRIGT

5.5.1

Medicinsk hormonell brunstsynchronisering, embryoöverföring eller rutinmässig förlossningsinducering är inte tillåten.

Genetiskt modifierade organismer är ej tillåtna.

Stympning

5.5.2

Stympning av djur ska begränsas. Annan stympning än kastrering och avhorning är inte tillåten.

5.5.3

Kastrering av kalvar före 8 veckors ålder är tillåten. Kalvar ska bedövas vid ingreppet.

Kastrering av grisar före 7 dagars ålder är tillåten. Tandslipning är tillåtet på smågrisar vid stora kullar och ska göras före 1 veckas ålder.

5.5.4

Avhorning får endast göras genom bränning före 8 veckors ålder. Avhorning av äldre djur av djurskydds- eller hanteringsskäl kan tillåtas efter prövning.

Hjort får avhonas för att kunna hanteras eller transporteras. Detta ska ske efter prövning av KRAV. Med avhorning avses i detta fall avsågning av fejade horn.

Avel

5.5.5

Djur av ras som ej kan para sig eller föda naturligt kan inte godkännas av KRAV. Användning av sperma från embryotransfertjurar är tillsvidare tillåten.

Slaktålder

5.5.6

För fjäderfä som inte är långsamväxande är lägsta slaktålder

- 81 dagar för kyckling
- 140 dagar för kalkon och gås

Transport

5.5.7

Djurägaren ska förvissa sig om att all lastning, transport och lossning av djur sker med minimal fysisk och psykisk påfrestning för djuren.

5.5.8

Djurägaren ska medge och medverka till att KRAV får ta del av resultat från levandebesiktning och köttbesiktning.

5.5.9

Hjortar får endast transporteras i samband med inköp eller försäljning av avelsdjur eller livdjur.

6. BIODLING

Inträde och omläggning

6.1.1

Bihållning kan godkännas först sedan den följt KRAVs regler och kontrollerats av KRAV under ett år, ett så kallat karensår. Parallellproduktion kan tillåtas efter prövning, förutsatt att all produktion och hantering sker så att det inte föreligger någon risk för sammanblandning av KRAV-godkänd och ej KRAV-godkänd produkt. KRAV-godkänt vax ska användas vid inträde i KRAVs kontroll. Om KRAV-godkänt vax inte finns att tillgå i tillräckliga mängder vid nyanslutning kan befintligt konventionellt vax användas under förutsättning att vaxet inte innehåller några rests substanser av bekämpningsmedel.

6.1.2

Bikupor ska kunna identifieras.

Djurinköp

6.1.3

Inköp av bisamhällen och drottningar får endast göras från KRAV-godkända producenter. När det inte finns några KRAV-godkända bisamhällen eller drottningar att köpa kan konventionella samhällen och drottningar köpas in efter prövning.

Genetiskt modifierade organismer är ej tillåtna.

6.1.4

Vax som inte är KRAV-godkänt får ej föras in i den KRAV-certifierade produktionen i samband med inköp av bisamhällen.

Foder

6.1.5

Vandringsbidling och placering av kupor intill odlingar där kemisk bekämpning förekommer, till exempel konventionell oljeväxt-, frukt- och bärödling, är inte tillåten. Nektar och pollenkällor ska huvudsakligen vara av KRAV-godkänt eller naturligt ursprung.

6.1.6

Bin får tillskottsutfodras med honung och sockerlösning vid invintring respektive tidig vår.

6.1.7

KRAV-godkänt socker eller sockerlösning ska användas till vinterutfodring.

Föroreningskällor

6.1.8

Användning av kemiska bekämpningsmedel runt bikupor är ej tillåten.

6.1.9

Bikupor får inte placeras nära föroreningskällor, till exempel genetiskt modifierade grödor, industriområden och soptippar.

Läkemedel och kemiska bekämpningsmedel

6.1.10

Sjuka samhällen ska behandlas.

6.1.11

Utöver kallförvaring är oxalsyra, myrsyra, ättiksyra, mjölksyra, soda och kaustiksoda tillåtna vid behandling av sjukdom eller skadegörare och hälsokontroll i bikupan samt vid lagring av ramar.

Stympning

6.1.12

Vingklippning av drottningar är ej tillåtet.

Hantering

6.1.13

Rökpust, vatten och ättika är tillåtet för att driva bort och lugna bin. Endast obehandlade träprodukter och andra ej fossila bränslen av växtmaterial är tillåtna i rökpusten. Andra ämnen för att driva bort eller lugna bin är ej tillåtna.

6.1.14

Olja, diesel och andra petroleumprodukter får ej användas för att förhindra myrangrepp.

Material till honungsramar

6.1.15

Kakmellanväggar får bestå av KRAV-godkänt vax eller av livsmedelsgodkänd plast.

7. VATTENBRUK

Reglerna för KRAV-certifierat vattenbruk har utvecklats gemensamt med det norska kontrollorganet Debio. De har därför en annan struktur än övriga kapitel i KRAVs regler.

Allmänt: Under denna rubrik ges en allmän introduktion till det aktuella regelavsnittet.

Rekommendation: Rekommendationerna innehåller råd om hur man bör förhålla sig till reglerna, rent praktiskt.

Regler: I avsnittet Regler finns de minimiregler som KRAV kontrollerar att de efterföljs. Alla regler måste efterföljas för att produktionen ska kunna KRAV-certifieras.

Reglerna har utformats utifrån en vision om ett uthålligt och etiskt godtagbart vattenbruk. Denna vision har inte alltid gått att förena med verklighetens förutsättningar. KRAVs princip är att kontinuerligt fortsätta utvecklingen av reglerna för vattenbruk i syfte att komma visionen så nära som möjligt. Se även kapitel 1 Syfte och omfattning.

7.1 OMFATTNING

KRAV-certifierat vattenbruk omfattar odling av olika arter i sötvatten, bräckt vatten och saltvatten samt transport och slakt av dessa arter. Arterna kan vara carnivora, herbivora eller omnivora (kött-, växt- eller allätare) i alla stadier. De kan odlas i alla slags landbaserade eller flytande/nedsänkbara inhägnader i havs- eller sötvatten eller i damm/insjö med naturlig avgränsning och där verksamheten är kontrollerbar.

Stationära organismer, som till exempel makroalger och skaldjur kan certifieras som KRAV-godkända när för dem relevanta delar av detta regelverk är uppfyllda.

Detta regelverk innehåller specifika regler för laxartade fiskar, abborrfiskar och blåmusslor.

Allmänna regler för alla typer av vattenbruksproduktion

7.2 PRODUKTIONENS UPPLÄGG

Allmänt

Det övergripande målet för produktionen ska vara hänsyn till miljön samt organismernas goda trivsel och hälsa. Produktionen ska anpassas så att organismerna lever i en uthållig och förnyelsebar miljö som är inrättad för att tillgodose deras grundläggande fysiologiska och beteendemässiga behov.

Produktionen ska anpassas så att miljön i omringliggande vatten- och landområden bevaras genom att:

- I minsta möjliga utsträckning påverka de lokala biologiska processer som omfattar mikroorganismer, växter och djur
- Förhindra rymning
- När marina foderråvaror används ska de komma från bärkraftiga bestånd vilka vanligtvis inte används som människoföda och/eller biprodukter från arter som används som människoföda

- Anpassa produktionen så att smittämnen, parasiter och läkemedelsrester inte påverkar vilda organismer i omgivningen
- Inte använda syntetiska gödselämnen och miljöbelastande impregneringsmedel
- Sträva efter mångfald i produktionen där detta är möjligt (till exempel produktion av blåmusslor eller havstulpaner i samband med fiskodling)

Produktionen kan bestå av både KRAV-kontrollerad och konventionell produktion förutsatt att dessa driftsenheter hålls väl separerade och utan risk för sammanblandning (så kallad parallellproduktion).

Odling i täta kassar innebär att vatten pumpas in i kassen från omgivande vatten. Kassarna är helt täta. Vattnet i kassen pumpas sedan vidare till en reningsprocess varvid närsaltsbelastningen reduceras med kanske upp till 70 procent. Systemet innebär att foderspillet blir försumbart. I stort sett konsumeras allt foder av fiskarna.

Journal måste föras för hela odlingsenheten.

Rekommendation

KRAV rekommenderar att hela driften på enheten läggs om till KRAV-certifierad produktion. För att få erfarenhet av produktionsformen kan det dock vara lämpligt att lägga om produktionen gradvis.

Hänsynen till kringliggande miljö är avgörande för placering och drift av den KRAV-kontrollerade enheten. Det totala utsläppet ska inte belasta omgivningen så att den biologiska mångfalden påverkas negativt eller förorsakar övergödning av vattenområdet. Detta gäller även vildlaxälvmynningar samt mynningsområden till laxförande vattendrag. Med tanke på smittorisker bör särskild försiktighet vidtas vid mynningsområden till laxförande vattendrag.

I överensstämmelse med målsättningarna för KRAV-certifierat vattenbruk är det viktigt att produktionen placeras på betryggande avstånd från utsläppskällor och konventionella enheter.

Foderspill eller avföring som samlas upp bör om möjligt användas som gödsel i KRAV-certifierat lantbruk eller i andra lämpliga sammanhang. Foderspill och fekalier kan godkännas för KRAV-certifierad produktion, se kapitel 12 produktionshjälpmedel.

Regler

7.2.1 OMLÄGGNING TILL KRAV-CERTIFIERAD PRODUKTION

7.2.1.1

Den KRAV-kontrollerade produktionsenheten ska vara klart definierad och avgränsad så att det inte kan uppstå förväxling med konventionella foder, produktionshjälpmedel etcetera. Det ska vara möjligt att kontrollera enheten med hänsyn till de dokumentationskrav som är fastställda i regelverket.

7.2.1.2

På produktionsenheten ska det finnas en produktionsbeskrivning där det framgår hur kraven i regelverket efterföljs. Produktionsbeskrivningen ska anpassas till bilaga 3 i (EEG) nr 2092/91 och ska godkännas av KRAV. Produktionsbeskrivningen ska uppdateras vid behov.

7.2.1.3

Produktionsansvarig ska föra driftsjournal och när som helst kunna uppvisa en dokumenterad systematisk översikt över odlingsverksamheten. Journalen ska vara tillgänglig för KRAV.

7.2.2 PARALLELLPRODUKTION

7.2.2.1

Om inte hela produktionsenheten läggs om samtidigt ska:

- enheterna inte påverka varandra genom foderspill, medicinering, användning av rengöringsmedel eller liknande,
- i hav och insjöar avståndet mellan öppna KRAV-certifierade och konventionella anläggningar vara minst 25 meter,
- den KRAV-certifierade enheten i strömmande sötvatten ligga minst 10 meter uppströms från den konventionella enheten,
- det för landbaserade anläggningar finnas fysiska barriärer mellan KRAV-certifierad och konventionella enheter,
- utrymmen för förvaring av foder och produktionshjälpmedel mellan de olika produktionsinriktningarna vara väl skilda åt, foder och produktionshjälpmedel för KRAV-certifierad produktion vara tydligt märkta.

7.2.2.2

Omlagda enheter kan inte växla mellan KRAV-certifierad och icke KRAV-certifierad drift utan att detta först har avtalats med KRAV. Tillbakagång till icke KRAV-certifierad produktion utan KRAVs godkännande medför att KRAV kan neka nytt avtal i upp till fem år.

7.2.2.3

De båda produktionsinriktningarna ska dokumenteras var för sig genom journalföring, bokföring och dylikt. KRAV ska ha tillgång till relevant dokumentation även för den konventionella driften.

7.2.3 MILJÖ- OCH VATTENKVALITET

7.2.3.1

Vattnet ska ha så låg föroreningsgrad, och sådan syrehalt, att odlingsorganismerna inte påvisar fysiologiska eller beteendemässiga symptom. Enheten får inte placeras i närheten av, eller nedströms, från en betydande föroreningskälla.

7.2.3.2

Enheten ska placeras i område med god vattengenomströmning, och/eller utformas så att ingen betydande sedimentuppbbyggnad sker under enheten.

7.2.3.3

Producenten ska kunna visa på dokumentation som styrker detta, till exempel genom egenkontrollprogram eller annan, extern dokumentation.

7.2.3.4

Miljön ska i minsta möjliga utsträckning belastas med foderspill och avföring som kan orsaka övergödning eller andra störningar. Beroende på tillgänglig teknik

kan KRAV kräva uppsamling i eller omkring anläggningen. I söt- och bräckt vatten, som är närsaltbelastat utöver normal bakgrundnivå, krävs täta kassar eller liknande system för uppsamling av fekalier och foderrester från och med 2009.

Normal bakgrundnivå definieras i Naturvårdsverkets rapport 4913 för insjö och Naturvårdsverkets rapport 4999 för kustområden.

7.2.3.5

Material, utrustning, färger med mera som används i produktionen ska väljas i enlighet med kapitel 2.

7.2.3.6

Påväxt på produktionsutrustning ska avlägsnas med mekaniska eller biologiska metoder. Impregneringsmedel som innehåller miljögifter är inte tillåtna.

7.2.3.7

Anläggningar för odling av fisk eller andra akvatiska djur ska ha en behållare eller annan anordning för tillfredsställande lagring av döda akvatiska djur. Kapaciteten ska vara dimensionerad för anläggningens produktion och renhållningsrutiner. Omhändertagande ska ske i enlighet med föreskrifter från lokala eller centrala myndigheter.

7.3 KARENSTID

Allmänt

Omläggning till KRAV-certifierad produktion är en process för att utveckla ett miljöanpassat produktionssystem med särskild hänsyn till de odlade organismernas trivsel och hälsa. Tiden som löper från det att dessa regler tillämpas i sin helhet, fram till att produktionen godkänns av KRAV, kallas karenstid.

Målet är att odlingen är i överensstämmelse med regelverket för KRAV-certifierad produktion genom organismens hela livscykel. Om ekologiskt utgångsmaterial (till exempel yngel) inte finns tillgängligt, tillåts införsel av organismer från konventionell produktion med påföljande karenstid.

Organismerna räknas som KRAV-godkända när de sista 90 procenten av ökningen i biomassa har skett enligt regelverket.

Under karenstiden ska reglerna för KRAV-kontrollerad drift tillämpas och därför är det nödvändigt att kontroll sker även under denna period.

Rekommendation

En karenstid bör inte påbörjas innan alla förutsättningar för en stabil KRAV-certifierad produktion är uppfyllda.

Regler

7.3.1

Karenstiden, det vill säga tiden som löper från det att dessa regler tillämpas i sin helhet, fram till att produktionen godkänns av KRAV, ska minst utgöras av de sista 90 procenten av ökningen i biomassa.

Under karenstiden ska de regler för KRAV-certifierad produktion som är fastställda i detta regelverk följas.

7.3.2

För att odlingen ska kunna bli KRAV-certifierad måste den vara ansluten till KRAV under karenstiden.

7.4 UTGÅNGSMATERIAL OCH URSPRUNG

Allmänt

Avelsarbetet ska vara inriktat på avelsmål som hälsa och miljöanpassning samt god tillväxt med minsta möjliga användning av insatsmedel.

Produktionen ska inrättas så att skador på individer undviks.

Rekommendation

Företrädesvis bör stammar användas som är anpassade till lokala förhållanden.

Aveln bör bygga på ett stort antal föräldrapar för att förhindra inavel, genetiska skadeverkningar och förlust av genetisk variation.

Vid inköp av sättfisk bör sådan, om möjligt, anskaffas från närområdet, så att transporttiden minimeras.

Regler

7.4.1

Om avelsmaterial eller rom förs in till enheten ska det vara KRAV-godkänt. Triploida och genetiskt modifierade organismer är ej tillåtna.

Om KRAV-godkänt avelsmaterial med önskade egenskaper inte kan införskaffas ska full karenstid tillämpas.

7.4.2

Ändring av kön genom artificiell påverkan är ej tillåtet.

7.4.3

Vid kläckning och under yngelstadiet ska miljöfaktorer kontrolleras så att missbildningar undviks.

7.5 FODER OCH UTFODRING

Allmänt

I alla sammanhang ska hänsyn till miljön och effektivt foderutnyttjande vara överordnade principer vid val av foder och utfodring.

Fodret i KRAV-certifierat vattenbruk ska vara av god kvalitet och näringsmässigt sammansatt så att det passar arten.

Fodret ska bestå av ekologiskt producerade fodervaror och/eller foderråvaror med ursprung i vilda akvatiska bestånd. Av resursmässiga skäl ska akvatiska foderråvaror komma från bestånd som inte används som människoföda och från biprodukter. En överordnad princip är att marina foderråvaror ska ha sitt ursprung i fiskeriverksamhet som bedrivs på ett bärkraftigt sätt, tar hänsyn till

de totala marina ekosystemens funktion och företrädesvis är miljöcertifierat. För att säkerställa att dessa bestånd inte överbeskattas, föreslås att ICES rekommenderade kvoter efterlevs.

Tillsatser såsom vitaminer, mineraler, antioxidanter och färgämnen ska ha naturligt ursprung eller vara så nära sin naturliga form som möjligt. Syntetiska/naturfrämmande tillsatserämnen är ej tillåtna.

Utfodringen ska ske på ett sätt som tillåter naturligt födointag med minimalt foderspill. Fodertyp och utfodring ska inte inverka negativt på den biologiska mångfalden i området.

Rekommendation

Man bör främja användning av foderråvaror baserade på biprodukter och andra material av biologiskt ursprung som inte är avsedda direkt för, eller används i liten grad som människoföda. Samtidigt ska fodret tillgodose organismens näringsmässiga behov och inte innehålla miljögifter som kan vara skadliga för organismen eller människor. De akvatiska foderråvarorna bör komma från miljöcertifierad fiskeriverksamhet, i den grad sådana foderråvaror är tillgängliga.

KRAV noterar en målkonflikt mellan hållbart utnyttjande av resurser och ett naturligt foder till carnivorer. Ur hållbarhetssynpunkt bör producenter därför beakta möjligheten att använda KRAV-godkända vegetabiliska foderingredienser. Fiskfoder innehåller normalt 30 procent vegetabilier och inom den internationella harmoniseringen av vattenbruksregler föreslås ett krav på 30 procent ekologiskt vegetabiliskt foder.

Regler

7.5.1 RÅVAROR

7.5.1.1

Foder för vattenbruksorganismer ska i första hand bestå av 100-procentigt KRAV-godkända fodermedel och/eller fodermedel som är godkända för användning i KRAV-certifierad produktion med ursprung i vilda akvatiska bestånd. Om sådana godkända fodermedel inte är tillgängliga kan upp till 5 procent av fodret (torrvikten) vara av icke KRAV-godkänt ursprung. Fodret måste ha minst 45 procent torrsbstanshalt.

7.5.1.2

Om en KRAV-godkänd foderingrediens är tillgänglig, men inte kan nyttjas på ett resursmässigt försvarbart sätt och/eller inte med tillfredsställande kvalitet, kan dispens ges för användning av motsvarande ingrediens av icke ekologiskt ursprung under en tidsbegränsad period.

7.5.1.3

Foderråvaror från vild fisk kan användas i KRAV-certifierad produktion under följande förutsättningar:

- Vild fisk ska komma från bärkraftiga bestånd och vara miljöcertifierad av certifieringsorgan som KRAV godkänner eller
- Där miljöcertifierad akvatisk råvara inte är tillgänglig eller enbart utgör en andel av foderblandningen ska minst 50 procent av det akvatiska proteinet

i den resterande andelen komma från biprodukter. Resterande del ska bestå av akvatiska foderråvaror från arter som vanligtvis inte används som människoföda och som kommer från biologiskt säkra bestånd enligt ICES. Detta innebär att foderråvaran ska komma från ett fiskbestånd där fångstknoten inte överskrider ICES rekommendationer för innevarande år.

7.5.1.4

Råvaror från samma art som fodret ska användas till är ej tillåtet. Ingredienser som är genetiskt modifierade eller framställda med hjälp av genmodifiering är inte tillåtna.

7.5.2 TILLSATSÄMNINGEN MED MERA

Tillåtna tillsatsämnen

7.5.2.1

Följande tillsatsämnen är tillåtna:

- Räkskal, alger, svamp- och bakteriekulturer som pigment i foder.
- Antioxidanter, vitaminer, mineraler, bindemedel, immunstimulerande medel av naturligt ursprung.

7.5.2.2

Tillsatser (mineraler och vitaminer) i naturlig form ska användas när detta är möjligt. Om detta inte är möjligt kan syntetiska mineraler och vitaminer användas efter prövning.

Utöver tillsatser nämnda i stycke 1 är tillsatsämnen enligt (EEG) nr 2092/91 tillåtna.

Ej tillåtna tillsatsämnen

7.5.2.3

Följande syntetiska/naturfrämmande tillsatser är ej tillåtna:

- Tillväxtreglerande medel
- Aptitstimulerande medel
- Antioxidanter
- Aminosyror
- Konserveringsmedel
- Färgämnen
- Hormoner

7.5.2.4

Följande är ej heller tillåtet i KRAV-certifierat vattenbruk:

- Tillsatser som består av GMO
- Tillsatser som är framställda med hjälp av genmodifiering GMO
- Ingredienser som är genetiskt modifierade eller framställda med hjälp av genmodifiering.
- Gelatin från idisslare
- Produkter/ingredienser där kemiska lösningsmedel används

7.5.3 JOURNALFÖRING

7.5.3.1

Produktionsansvarig ska månadsvis föra protokoll över fodertyp, foderproducent samt utfodrad mängd.

7.6 HÄLSA OCH DJURSKYDD

Allmänt

KRAV-certifierat vattenbruk ska eftersträva att tillvarata organismernas hälsa genom förebyggande åtgärder så att medicinering inte blir nödvändig. Om det likväl finns tecken på sjukdom ska lämpliga åtgärder omedelbart vidtas.

Vid odling av fisk ska sjukdomsförebyggande arbete bedrivas, inklusive effektiv vaccinering mot aktuella infektionssjukdomar, så att sjukdomsutbrott och användande av läkemedel undviks i största möjliga grad. Produktionsförhållandena inom KRAV-certifierat vattenbruk ska alltid vara sådana att risken för smitta och sjukdomsutbrott minimeras.

Vid sjukdom ska hänsyn till miljö- och djurskydd vara avgörande vid val av behandlingsmetod.

I KRAV-certifierad produktion är målet att hålla låg aggressionsnivå och förhindra att fisk skadar varandra. Det är dokumenterat att låg besättningstäthet kan medföra ökad aggression för vissa fiskarter. Å andra sidan kan även hög besättningstäthet orsaka otrivsel. Besättningstäthet i regelverket väger dessa hänsyn mot varandra, jämför avsnitt 7.7.5.

Odlingsenheten måste regelbundet hållas under uppsyn så att stress och avvikande beteende uppmärksammas. När avvikelser upptäcks ska odlingsförhållandena ändras så att individernas normala beteende återställs.

Rekommendation

Vattenkvaliteten bör bibehållas så att fysiologiska behov hos arten inte påverkas negativt. Produktionen inriktas på förebyggande hälsoarbete och anpassas till organismernas behov. Det bör finnas hygieniska rutiner och det bör genomföras rutinmässiga undersökningar för att upptäcka latenta sjukdomar och produktionsstörningar.

Biologisk sjukdomsbekämpning bör prioriteras framför bruk av kemiska medel där det är möjligt och tillräckligt effektivt, till exempel vid avlusning med läppfisk. Läkemedel med minst möjliga miljöskadliga effekt och med minst möjliga arbetsmiljö- och djurhälsorisk bör företrädesvis användas. Risken för antibiotikaresistens i naturmiljön bör särskilt beaktas. Organismerna bör hanteras i minsta möjliga omfattning och så skonsamt som möjligt.

Regler

7.6.1 BEHANDLING / LÄKEMEDEL

7.6.1.1

Organismer som visar tecken på sjukdom ska omedelbart ges lämplig behandling.

7.6.1.2

Läkemedel ska användas när inga andra behandlingssätt är försvarbara ur djurskyddssynpunkt och/eller när det krävs enligt nationella lagar och regler. Rutinmässig, förebyggande behandling med läkemedel är inte tillåten.

Läkemedel som består av GMO eller är framställda med hjälp av GMO får endast användas när det inte finns några verk samma alternativ.

7.6.1.3

Läkemedel och tillsatser i foder och vatten, som tillsätts för att på konstgjord väg påskynda tillväxten/produktionen, är ej tillåtna.

Konstgjord dagslängd får inte vara längre än årets längsta naturliga dagslängd för orten i fråga. I öppna anläggningar får ljuset endast tillföras i form av undervattensljus.

7.6.1.4

Vid användning av läkemedel och desinfektionsmedel i odlingsanläggningen ska aktsamhet iakttas och verk samma åtgärder vidtas för att minimera utsläpp till kringliggande miljön.

7.6.2 KARENSTID VID ANVÄNDNING AV LÄKEMEDEL

7.6.2.1

Karenstiden vid användande av läkemedel är den dubbla jämfört med nationella bestämmelser. Läkemedel och bekämpningsmedel som inte har karenstid enligt nationella bestämmelser har i KRAV-certifierad produktion en karenstid på två veckor.

7.6.2.2

Vid behandling med läkemedel med karenstid i en enhet gäller samma karenstid för all kringliggande KRAV-certifierad produktion inom 150 m i hav och insjöar och inom 10 m när behandlad enhet ligger nedströms i strömmande sötvatten.

7.6.3 JOURNALFÖRING

7.6.3.1

Journal ska föras vid behandling av sjukdomar. Journalen ska innehålla:

- Identifiering av aktuell sjukdom/smittämnen
- Typ och längd av behandling
- Vilket slags läkemedel som använts
- Genomförd karenstid

Särskilda regler för produktion av fisk

7.7 LAXARTADE- OCH ABBORRFISKAR

Detta kapitel innehåller särskilda regler för laxartade och abborrfiskar. Dessa bygger på de allmänna reglerna för KRAV-certifierat vattenbruk. Kapitlet omfattar arterna lax, regnbåge, öring, röding, gös och abborre.

Reglerna för omläggning till KRAV-certifierad produktion 7.2.1, parallellproduktion 7.2.2, karenstid 7.3, samt foder och utfodring 7.5 gäller i sin helhet.

I övrigt gäller följande tilläggsregler för laxartad- och abborrfisk:

Regler

7.7.1 ÅTGÄRDER MOT RYMNING

7.7.1.1

Produktionen ska vara inriktad på att förhindra rymning, både vad gäller teknisk utrustning, hantering och internkontroll.

7.7.1.2

Produktionsansvarig för odling ska för samtliga enheter som används ha en aktuell beredskapsplan för hur eventuella rymningar kan återfångas effektivt. Noterad rymning ska omgående rapporteras till KRAV. Beredskapsplanen ska även omfatta förhållningsregler för att minimera risken för att fisk rymmer vid flyttning av odlingskassar, silbyte, tömning av odlingstråg, extrema väderbetingelser samt vid hantering av fisk under sortering, lastning eller lossning.

7.7.1.3

KRAV kan förelägga produktionsansvarig särskilda villkor för att förebygga rymningar och identifiering av förrymd fisk. Villkoren kan till exempel innefatta tekniska krav på odlingsenheternas utformning, samt individmärkning. Visuell inspektion av odlingskassar ska ske regelbundet, minst månadsvis, exempelvis genom dykning eller kameraövervakning.

7.7.1.4

Om odlaren döms i domstol för oansvarig drift angående rymningar ska odlingen underkännas.

7.7.2 MILJÖ OCH VATTENKVALITET (JÄMFÖR AVSNITT 7.2.3)

7.7.2.1

I varje produktionsenhet ska dagliga journalförda mätningar normalt genomföras angående:

- Temperatur
- Salinitet (i havsanläggningar)
- Syrehalt
- Koldioxidhalt (i landbaserade anläggningar)

Samtliga mätningar i kassodlingar ska ske på tre meters djup, i landbaserade odlingar ska mätning ske i utloppsvattnet. För höga vattentemperaturer kan innebära stress för fisken.

Vattentemperaturen får inte under längre tid än en vecka överskrida:

- 19°C vid odling av röding
- 20°C vid odling av lax och öring
- 22 °C vid odling av regnbåge
- 28°C vid odling av gös och abborre.

Syrets löslighet är avhängigt av temperatur och salinitet och ska hållas på optimalt nivå för fiskens välfärd. Som ett minimivärde ska syrehalten i vattnet vara minst 7 mg syrgas per liter. Vattengenomströmningen ska vara så stor att skadliga effekter av koldioxid och ammoniak undviks. När risk för överskridande av dessa gränsvärden föreligger ska odlingen förses med lämplig, kompletterande utrustning som till exempel inpumpning av kallt bottenvattnet (kassodling) eller grundvattnet (landbaserade anläggningar) samt syresättning.

7.7.3 JOURNALFÖRING

7.7.3.1

Varje kalendermånad ska följande uppgifter journalföras för varje produktionsenhet:

- Utsättning och behållning av fisk: Antal individer, art, ursprung, utsättningstidpunkt och genomsnittsvikt (levande vikt)
- Volym per produktionsenhet
- Antal kilo fisk per kubikmeter
- Borttagen mängd död/döende fisk: Uppgiften om mängd ska specificeras i antal individer och samlad vikt i kilogram
- Produktionsresultat (slaktvikt): Uppgiften om mängd ska specificeras i antal individer och samlad vikt i kilogram
- Förbrukning av rengörings- och desinfektionsmedel: Kemikalietyper, produktnamn, mängd och förbrukningsperiod

7.7.3.2

Varje kalendermånad ska upplysningar om följande förhållanden journalföras för den KRAV-certifierade odlingsenheten:

- Fiskens hälsostatus: Vid sjukdom ska diagnos anges, vem som har ställt diagnosen (fiskhälsokontrollen/veterinär), genomförda diagnostiska undersökningar (offentligt/privat laboratorium), genomförda behandlingsåtgärder eller behandlingssätt, karenstider
- Behandling och hantering av död fisk: Behandlingssätt, levererad mängd, leveranstidpunkt och mottagare
- Syrehalt, temperatur, salinitet (i havsanläggningar), koldioxid (i landbaserade anläggningar)
- Inspektion av odlingskassarna (nästens status och fiskens beteende)
- Eventuella rymningar

7.7.4 UTGÅNGSMATERIAL OCH URSPRUNG (JÄMFÖR AVSNITT 7.4)

7.7.4.1

Utgångsmaterial (såsom rom och sättfisk) som tas in till produktionsenheten ska komma från hälsokontrollerad odling (till exempel fiskhälsan).

7.7.4.2

Laxartad sättfisk ska härstamma från domesticerad fisk. Rom och sättfisk från abborrfiskar får härstamma från vildfångade föräldrar. Stamfisk ska fångas med redskap som i minsta möjliga grad skadar fisken, exempelvis ryssja. Fångst av stamfisk får ej ske med nät.

7.7.4.3

Sättfiskens härstamning ska journalföras.

7.7.5 HÄLSA OCH DJURSKYDD (JÄMFÖR AVSNITT 7.6)

7.7.5.1

Vid anpassning av besättningstäthet ska man ta hänsyn till

- Att fiskarna har låg aggressionsnivå och låg frekvens av fenbitning och övriga fenskador
- Att fisken har möjlighet att bilda stim

- Att fiskens normala beteende bibehålls så långt som möjligt
- Att besättningstätheten inte orsakar beteende som indikerar stress
- Syrenivån i vattnet (jämför miljö/vattenkvalitet, 7.7.2.1)

7.7.5.2

Odlingsenheten ska vara ansluten till organiserad hälsokontroll.

7.7.5.3

Onormalt beteende och/eller dödlighet som överstiger 0,05 procent per dag ska rapporteras till fiskhälsokontrollen och till KRAV. Åtgärder ska omedelbart vidtagas som löser problemen och säkerställer djurens välfärd. Som ett alternativ till läkemedelsbehandling ska nödslakt övervägas.

7.7.5.4

Det är ej tillåtet att i vattnet dumpa död/döende fisk eller delar/rester av fisk. Det är inte heller tillåtet att släppa ut fisk ur odlingsenheten. Död eller sjuk fisk, avfall som kommer från odlingen samt förbrukat emballage ska betraktas som smittfarligt och ska behandlas så att det inte kan medföra fara för smittspridning. Emballage ska om möjligt återvinnas. Detta innebär bland annat att död eller döende fisk dagligen ska plockas bort från produktionsenheten i största möjliga utsträckning. Döende fisk ska omgående avlivas. Död fisk ska omgående malas ned och syrekonserveras eller hanteras i enlighet med andra godkända behandlingsmetoder.

7.7.5.5

Vid arbetet med kontroll av laxlusförekomst ska läppfisk användas som ett naturligt förstaval, då det inte finns tungt vägande skäl till att inte göra detta. Sådan grund kan vara att lokaliteten är för strömt/exponerat eller att anläggningen ligger i Troms eller Finmark.

Även om läppfisk inte ger en totallösning på problemet med laxlus, kan den göra ett viktigt arbete med att reducera återstående laxlus efter medicinsk behandling eller hålla kontroll på laxlus i slaktkasse.

Vid bruk av läppfisk ska hänsyn tas till läppfiskens naturliga behov, såsom föda och gömställen.

7.7.5.6

Vid behandling mot laxlus ska samtliga enheter behandlas isolerat för att uppnå en effektiv kontroll med behandlingskoncentrationen, minimera bruket av kemikalier och reducera utsläpp i naturen samt uppnå en effektiv behandling och hindra utveckling av resistens mot aktuella läkemedel.

7.7.5.7

Vaccinering är tillåten om det är fastställt att sjukdomen finns i området och inte kan kontrolleras med hjälp av förebyggande produktionsmetoder. KRAV-godkännandet påverkas inte vid vaccinering som är förelagd av myndighet. Vaccinering ska utföras med minsta möjliga lidande för fisken och minsta möjliga bieffekt.

7.7.5.8

Då avvikelser i djurens fysiologi och/eller beteende uppmärksammas ska omedelbart nödvändiga åtgärder vidtas för att återställa optimala förhållanden.

7.7.5.9
Fisk ska sorteras med minsta möjliga stress.

7.7.6 TRANSPORT

7.7.6.1
Levande fisk får transporteras i högst 6 timmar. KRAV kan, efter prövning, ge tidsbegränsad dispens från regeln.

7.7.6.2
Det ska finnas en ansvarig för djurens välbefinnande vid transport. Det ska rapporteras till KRAV om transporten orsakat fisken fysisk skada på grund av stress och hantering.

7.7.6.3
Transportutrustning och material ska ej kunna orsaka förgiftning.
Vid transport ska transportutrustning desinfekteras.

7.7.6.4
Syntetiska stimuli och/eller lugnande medel får ej ges i samband med transport. Natriumklorid får ges i samband med transport.

7.7.6.5
Transporttid, antal fiskar och eventuella avvikelser från regelverket under transport ska journalföras.

7.7.7 SLAKT

7.7.7.1
All hantering i samband med slakt ska medföra minsta möjliga lidande och stress för fisken.

7.7.7.2
Fisk får inte svältas i samband med slakt, mer än i maximalt 100 dygnsgrader (vattentemperatur x dygn).

7.7.7.3
Fångstmetoder av laxartad fisk kan vara tät häv, vakumpump, nät och ryssja. Fisk som fångats med hjälp av garn och krok kan ej bli KRAV-godkänd.

7.7.7.4
All fisk som är bedövad ska avlivas omedelbart.
Som bedövning ska metod som är godkänd av myndighet användas. Slag mot huvudet på fisken förordas som bedövning. Fisk ska vara helt bedövad före avlivning. Avlivning ska ske genom avblodning.

7.7.7.5
Laxartad fisk och abborrfiskar får ej förberedas för slakt i en omgivning där vattentemperaturen överskrider gränsvärden i regel 7.7.2.1.

7.7.7.6
Slakt och påföljande hantering av KRAV-godkänd och konventionell fisk ska vara klart avskilda i tid eller rum så att sammanblandning av fisken ej kan ske.

7.8 SÄRSKILDA REGLER FÖR ODLING AV BLÅMUSSLA

Allmänt

Odling av blåmussla har varit föremål för många vetenskapliga studier. Resursen är förnybar och det finns ingen risk för överutnyttjande. Blåmussla ligger tidigt i näringskedjan och livnär sig direkt på primärproduktionen. Det innebär att närsalter som upptagits i växtplankton indirekt förs bort från den marina miljön när musslorna skördas. Odling av blåmusslor skulle därigenom kunna bidra till en behövlig minskning av problem med fintrådiga alger i vikar, syrebrist i djupvatten, döda bottenar etcetera som har följt i övergödningens spår. Musselodling innebär således en kretsloppsanpassad livsmedelsproduktion samtidigt som den marina miljön förbättras.

Musselodling kan vara goda uppväxtområden för ungfisk och utgöra skydd för fisk.

Följande avsnitt innehåller särskilda regler för odling av blåmussla. De bygger på de allmänna reglerna för KRAV-certifierat vattenbruk. Inget foder tillsätts och inga kemikalier används.

Reglerna för omläggning till KRAV-certifierad produktion 7.2.1.1, Miljö- och vattenkvalitet 7.2.3.1 och 7.2.3.2 samt Karenstid 7.3 gäller också för blåmussla.

Livsmedelskontroll

Vid försäljning av musslor för humankonsumtion har Livsmedelsverket (SLV) utarbetat föreskrifter, som bygger på EG-direktivet 91/492/EEG. Musslorna undersöks både med avseende på toxinhalt och på bakterier. SLV ansvarar därmed för att ett visst havsområde öppnas eller stängs med avseende på skörd av skaldjur samt klassas efter samma föreskrifter. I det sammanhanget kräver EG-reglementet biologisk testning. För närvarande utförs den som mustest. Så fort SLVs regelsystem tillåter ska all testning med avseende på toxin genomföras med kemiska metoder. Den bakteriella kontrollen utförs enligt utarbetade metoder.

KRAV ser gärna en utveckling av KRAV-certifierad musselodling. Vi tillåter dock inte djurtester inom KRAV-certifierad produktion, och detta gör det tillsvidare svårt att använda KRAV-godkända musslor till humankonsumtion.

Regler

7.8.1 MILJÖ- OCH VATTENKVALITET

Odlingsenheten ska placeras i ett område med en god vattengenomströmning för att tillgodose musslornas näringsbehov. Enheten ska placeras på betryggande avstånd från en större utsläppspunkt (reningsverk, industri).

7.8.2 JOURNALFÖRING

Varannan kalendermånad ska följande uppgifter journalföras för varje odlingsenhet:

- Påbojningsbehov och gjorda åtgärder
- Regelbunden lageruppskattning
- Eventuella haverier och vidtagna åtgärder

- Förekomst av settling, av musslor såväl som andra organismer, under de första 20 veckorna efter bandutsättningen
- Eventuell predation från sjöstjärnor och ejder

7.8.3 HÄLSO- OCH DJURSKYDD

Fågelskrämma får användas under förutsättning att den avger ljud med oregelbundna intervall och i huvudsak härmande rovfågelskrik. Skrämmen får inte användas vid odlingen när musslorna nått en medellängd av 5 cm eller mer.

7.8.4 ESTETIK

Utformningen av anläggningen får endast ske med enhetligt material. Tunnor eller andra flytenheter ska ha neutral och likadan färg och storlek.

Ej enhetligt material i befintlig odlingsenhet ska, inom tre år, successivt bytas ut.

7.8.5 SKÖRD

Vid skörden ska all påväxt på samlarna samlas in. Det enda material, som får återgå till havet är små musslor som sorteras ifrån för att placeras i strumpa och som sedan sätts ut på grunda havsområden för ytterligare tillväxt.

7.8.6 BEARBETNING

Musslorna ska bearbetas och sorteras utan tillsatser av kemikalier. Dock, om den som livsmedel utsorterade fraktionen måste behandlas för att nedbringa mängden mikroorganismer i enlighet med de av EU utfärdade reglerna ska detta ske i rinnande vatten under minst 42 timmar, där nytillsatt eller recirkulerat vatten kan UV-behandlas. Kemiska tillsatser får inte användas.

Den vidare bearbetningen ska ske snabbt och under temperaturkontroll och den färdiga produkten hållas kyld under 80C.

Vid bearbetning och sortering ska restprodukten företrädesvis användas antingen som djurfoder eller för jordförbättring och därmed ingå i ett aqua-agro kretslopp.

7.8.7 TRANSPORT

Musslorna ska under transport hållas fuktiga och hanteras varsamt.

Musslorna ska borstas rena före transporten. Vid rengöring av musslorna får restprodukterna inte slängas tillbaka i havet. Levande musslor, som tagits upp ur vattnet får transporteras i högst 72 timmar under temperaturkontrollerade förhållanden. Utan kylmedium får musslorna transporteras högst 4 timmar.

För mycket påväxt av andra organismer kan generera värme. Därför ska musslorna borstas rena.

7.8.8 ODLINGSMATERIAL

Rep, metall och andra material får inte vara impregnerade med kemiska tillsatser, inte heller målade med giftig färg. Plastfat ska vara återvinningsbara. Fartyget får under vattenlinjen inte vara målat med färg som innehåller tenn. Företrädesvis ska rostfria material eller eloxerad aluminium användas.

När utrustning byts ut ska det förbrukade materialet omhändertas av miljögodkänd mottagare för destruktion.

Hantering av avfall ska ske med högsta möjliga krav på sortering och återvinning.

Se även avsnitt 2.11-12.

7.8.9 RENGÖRINGSMEDEL

Vid rengöring av fartyg, lokaler eller utrustning i samband med skörd och bearbetning av musslor eller restprodukten, ska rengöringsmedel samt hand- och diskmedel, när det finns tillgängligt, vara miljömärkt. Desinficering får ske med ånga eller ättiksyra.

Se även 2.12.9-12.

7.8.10 LIVSMEDELSKONTROLL

Odlaren ansvarar för att ett skördat parti musslor inte innehåller exempelvis bakterie- eller toxinvärden över nationellt föreskrivna gränser. Tester på levande djur, inklusive så kallade mustester, är inte tillåtna.

8. VILDVÄXANDE PRODUKTION

8.1.1

Med vildväxande produktion avses här sådan produktion som skördas eller samlas utan att i nämnvärd utsträckning vara föremål för odlingsåtgärder.

8.1.2

Den för insamlandet/skörden ansvarige producenten ska teckna avtal med KRAV.

8.1.3

Vildväxande produktion ska komma från klart definierade områden som uppfyller nedanstående villkor.

8.1.4

Området får inte ha behandlats med konstgödsel eller kemiska preparat de senaste tre åren före skörd. Plantor behandlade med kemiska bekämpningsmedel får inte ha planterats under de senaste tre åren. Kalkning får ha skett.

8.1.5

Området ska vara beläget så att föroreningar inte nedsätter produkternas värde som livsmedel eller foder.

8.1.6

En skyddszon på 25 meter ska finnas till vägar där trafikintensiteten överstiger i genomsnitt 3 000 fordon per dygn räknat på årsbasis, eller andra föroreningskällor (t ex industrier, angränsande mark som konstgödslats eller behandlats med kemiska bekämpningsmedel). Gränsvärden för högsta tillåtna halt av cesium i mark finns i bilaga 6.

8.1.7

Skörden/samlandet av produkten får inte innebära negativ miljöpåverkan eller hota någon växt- eller djurarts existens.

8.1.8

På varje uppköpsställe ska personalen vara väl insatt i KRAVs regler.

8.1.9

De som samlar eller plockar ska ha tillgång till relevanta kartor och instruktioner så att samling/plockning sker på, av KRAV, godkänt område. All dokumentation, inklusive instruktioner och regler, ska finnas tillgängliga på de aktuella språk som gäller vid uppköpstället.

9. LIVSMEDELSFÖRÄDLING

Livsmedelsförädling av råvaror från KRAV-certifierad produktion ska ske på ett sådant sätt att målsättningen med den ekologiska produktionen, såsom den definieras i KRAVs stadgar, uppfylls. Detta sker på samma vis som inom andra kontrollgrenar genom att man tar ansvar för miljöpåverkan och genom särskild kontroll så att de KRAV-godkända produkterna innehåller det som märkningen anger. Reglerna för avtal, särskild märkning och miljöskydd med mera finns i kapitel 2. I kapitel 9 finns regler som enbart rör livsmedelsförädling.

Förädlingsreglerna har även betydelse för butik och restaurang. För en överblick över alla regler, se läsanvisning på sidan 10.

9.1.1

Målsättningen är att förädlade produkter till 100 procent ska innehålla ingredienser av KRAV-godkänt ursprung. Nedan angivna undantag tillåts.

9.1.2

KRAV kan efter prövning godkänna att ej KRAV-godkända ingredienser blandas in i en förädlad produkt, om den aktuella ingrediensen inte går att få tag på som KRAV-godkänd i tillräcklig mängd eller kvalitet. Producenten är skyldig att vidta åtgärder för att få tag på KRAV-godkända ingredienser eller, i andra hand, EU-ekologiska ingredienser. Åtgärderna ska redovisas i anmälan. För en godkänd produkt gäller att producenten ska ersätta konventionell ingrediens med KRAV-godkänd ingrediens eller EU-ekologisk ingrediens när sådan finns tillgänglig.

9.1.3

Det är inte tillåtet att använda både KRAV-godkänd och ej KRAV-godkänd ingrediens av samma slag i en och samma produkt.

9.1.4

Följande konventionella ingredienser är tillåtna och undantas från kraven i 9.1.1 och 9.1.2:

- jäst
- koksalt (natriumklorid)
- vatten
- vilt som inte är uppfött i hägn (ren räknas inte som vilt)

Undantaget innebär att dessa produkter får användas som konventionell ingrediens. Koksalt och vatten ska inte räknas med vid beräkning av konventionell andel i produkten, se vidare 2.13.10-12.

9.1.5

Ingredienser (det vill säga råvaror, tillsatser, vitaminer, aromer och smakämnen), bärare, lösningsmedel och processhjälpmedel får ej innehålla eller vara framtagna med hjälp av genetiskt modifierade organismer.

9.1.6

Regel 9.1.5, 9.1.7, 9.2.1 och 9.2.4 gäller även för de konventionella ingredienserna i en produkt.

9.1.7

Mineraler (inklusive spårämnen), vitaminer, aminosyror och andra kväveföreningar är tillåtna endast om det är särskilt föreskrivet av myndighet att det/de ska användas i livsmedlen i fråga. Se regel 9.2.2 för KRAVs prövning av berikningsmedel.

9.1.8

Syntetiska och så kallade naturidentiska färg, arom- och smakämnen tillåts inte av KRAV. Endast naturliga sådana är tillåtna.

9.2.1

Livsmedelstillsatser och processhjälpmedel till förädlade produkter ska vara tillåtna av KRAV. Lista på tillåtna livsmedelstillsatser och processhjälpmedel finns i bilaga 7 och 8. Livsmedelstillsatser och processhjälpmedel framställda av KRAV-godkända råvaror ska användas när så är möjligt.

9.2.2

Livsmedelstillsats och processhjälpmedel kan tillåtas av KRAV efter prövning, varvid det ska beaktas om tillsatsen eller processhjälpmedlet:

- är av KRAV-godkänd råvara,
- är framställd med av KRAV tillåtna processer,
- är av naturligt ursprung,
- är att betrakta som helt beprövad att förtäras i de mängder som är aktuella,
- inte påverkar produkten negativt som livsmedel,
- är nödvändig för att framställa en viss produkt i en viss process,
- inte är framtagen med hjälp av genetiskt modifierade organismer,
- inte i betydande grad belastar miljön.

IFOAMs regler för prövning av livsmedelstillsatser och processhjälpmedel, används också som grund för denna prövning.

9.2.3

Konserveringsmedel (till exempel antimögemedel), bekämpningsmedel och syntetiska eller naturidentiska färgämnen får inte tillsättas till ämnen som kommer i kontakt med livsmedel (till exempel ostvax).

9.2.4

Följande produktionsprocesser är tillåtna:

- Mekaniska och fysikaliska processer
- Biologiska processer som till exempel fermentering och jäsning (exempelvis användning av mjölksyrakulturer och mögelkulturer)
- Enzymatiska processer vilkas effekt är att koagulera (exempelvis löpe) eller spjälka ämnen (exempelvis enzymet amylas).
- Extraktion. Som lösningsmedel får endast vatten, etanol eller fetter användas.
- Rökning
- Fällning

Bestrålning är inte tillåtet.

KRAV tillåter inte processer som leder till uppkomst av naturfrämmande molekyler.

9.2.5

Filtreringsteknik som leder till kemiska förändringar på molekylär nivå tillåts endast efter särskild prövning enligt tillämpliga kriterier i regel 9.2.2. Filtreringsutrustning får inte innehålla asbest eller på annat sätt påverka produkten negativt.

9.2.6

Så kallad ”mullning” av potatis och grönsaker är tillåtet om det görs med KRAV-godkänd jord eller torv.

10. SLAKT

10. Slakt

KRAVs strävvan är att i alla led (produktion, förädling, distribution etcetera) visa omsorg om naturliga förlopp och beteenden, samt utforma verksamheten så att en god hälsa hos husdjuren främjas och att de ges möjlighet till ett naturligt beteende, en hög livskvalité och ett slut utan lidande och stress.

KRAVs princip är att slakt av KRAV-godkända djur ska ske i en för djuren lugn miljö där slakteriet är anpassat till djurens biologi. För att minimera transporter ser KRAV gärna att slakt i framtiden sker antingen på den egna gården eller i ett lokalt slakteri. Då det i dagsläget inte är möjligt accepterar KRAV slakt på närmast möjliga slakteri som är certifierat för slakt av KRAV-godkända djur. Vidare strävar KRAV mot att främja slakterier där all slakt sker i enlighet med KRAVs regler. KRAV ser också ett ökat behov av små- och medelstora slakterier och kommer därför arbeta för att utveckla sådan verksamhet.

Kapitel 10 Slakt inleds med krav på själva slakteriet. Därefter följer generella bestämmelser hur djuren ska hanteras. I avsnitt 10.5 och 10.6 regleras uppställning och själva slakten. Kapitlet avslutas med reglering av anmärkning från besiktning. Kapitlet innehåller dessutom regler om märkning och transport av djuren. I den omarbetade versionen av kapitel 10 Slakt har KRAV försökt förtydliga och betona de områden som KRAV anser viktigast. Det gäller till exempel regleringen av etablerade djurgrupper, transporttid samt väntetid i slakteriet. KRAV har också försökt förenkla regeltexten och inkluderat KRAVs tolkningar. Till vissa regler har skrivits förklarande texter.

10.1 ALLMÄNT

10.1.1

Slakt ska ske på KRAV-certifierat slakteri. För certifiering krävs att slakteriet upprättar och följer en handlingsplan som ska vara dokumenterad med rutiner och arbetsinstruktioner eller motsvarande.

Genom en handlingsplan kan slakteriet på ett tydligt sätt visa att KRAVs regler följs. Se KRAVs webbplats för information om hur en handlingsplan kan läggas upp.

10.1.2

Anslutet företag som transporterar eller slaktar djur ska ha en person, en KRAV-ansvarig, utsedd som ansvarig för levandedjurshantering vid varje anläggning för slakt. Den KRAV-ansvarige ska se till att djuren hanteras enligt KRAVs regler samt ansvara för att fortlöpande informera berörd personal om KRAVs regler. Se även avsnitt 2.3 Åtaganden.

10.1.3

De KRAV-godkända djurens uppfödare/skötare ska ha möjlighet att närvara vid slakten fram till och med avlivningsmomentet. Varje djur eller grupp av djur ska kunna identifieras i varje steg av transport- och slaktprocessen.

10.2 HANTERING

10.2.1

All hantering inklusive transport i samband med slakt ska utföras under lugna och värdiga former och med ett minimum av fysiska och psykiska påfrestningar för djuret. All hantering ska ske av djurerfaren personal. Vid all hantering inklusive transport i samband med slakt ska reflekterande ytor, buller och andra stressfaktorer undvikas. För drivning av djuren, se också 10.6.1.

Etablerade djurgrupper ska hållas samman och får inte blandas med främmande individer eller grupper, för att inte oroas av varandra. Det är producentens ansvar att sätta samman grupper inför transport, se även 5.2.1 och 5.5.7.

Uttrycket etablerade djurgrupper definieras i definitionsavsnittet.

Djur är känsliga för luktförmedlade signaler till exempel stress och oro från andra djur. Djur stressas bland annat av starkt ljus samt oro hos och hot från andra djur, buller och höga ljudnivåer samt smärta. En hård hantering med slag och stötar stressar också djur.

10.2.2

El-pådrivare får inte användas. Får ska inte lyftas/dras i ullen.

10.2.3

Alla utrymmen och passager där djur hanteras ska utformas för att i möjligaste mån utnyttja djurens instinkt att naturligt förflytta sig. Se också 10.6.1.

10.3 MÄRKNING

10.3.1

Djur ska vara ID- och KRAV-märkta med öronmärken eller motsvarande vid leverans från gården och märkningen ska följa slaktkroppen fram till styckning. Mindre djur som fjäderfä ska levereras i märkta lådor. Gris får märkas med väl rengjord tatueringshammare på bakdel eller bog.

De KRAV-godkända djurens uppfödare/skötare ansvarar för märkningen fram till lastning för transport från gården. Den KRAV-ansvarige ansvarar för märkningen under resterande steg av transport- och slaktprocessen. Se även 2.3.6.

Märkning och dokumentation krävs för att garantera spårbarhet genom hela hanteringskedjan. KRAVs målsättning är att använda för djuret skonsammast möjliga teknik. För att undvika dubbelmärkning kan KRAV efter prövning godkänna annat märkningssystem om det garanterar spårbarhet genom hela hanteringskedjan.

10.4 TRANSPORT

10.4.1

Vid transport till slakt får KRAV-godkända djur lastas på samma bil som andra djur. Olika etablerade grupper ska separeras genom grindar eller dylikt. KRAV-ansvarig ska säkerställa att KRAV-godkända djur inte blandas med främmande individer eller grupper.

Endast djur som tidigare varit uppbundna får bindas upp vid transport. Fordonet ska ha fullgod ventilation så att god klimatkomfort för djuren

upprätthålls. Transportören ska ha ett lugnt körsätt. Den totala transporttiden, inklusive vila, får inte överskrida 8 timmar.

Med andra djur menas andra icke KRAV-godkända djur från samma gård. Med andra djur ska också förstås andra KRAV-godkända eller icke KRAV-godkända djur från annan gård.

Fordonet ska vara godkänt av berörd myndighet. Transportörens körsätt kan intygas genom transportutbildning eller motsvarande.

Krav på veterinärbesiktning före avlivning och strikta hygienkrav kan göra det svårt att möjliggöra slakt på gården, varför viss transport är nödvändig. Principen är dock att transporter av levande djur ska minimeras.

För transport av livdjur se 5.1.12 och 5.4.1.

10.4.2

Djur får inte behandlas med syntetiskt stimulerande eller syntetiskt lugnande medel före eller under transport.

10.5 LOKALER OCH UPPSTALLNING

En ny stallmiljö innebär stress för djuren på grund av exempelvis nya ljud och lukter och därför bör tiden i slakteriet minimeras. KRAVs regler syftar till att göra stallmiljön så god som möjligt.

10.5.1

Djur skall normalt slaktas samma dag som de kommer in till slakteriet. Höglakterande djur ska slaktas maximalt 12 timmar från senaste mjölkning. Fjäderfä, inklusive strutsfåglar, ska slaktas samma dag som de kommer in till slakteriet.

Djuren ska stallas upp på ett sätt som de är vana vid. Endast djur som är vana att bli uppbundna får bindas upp eller hållas i små endjursboxar vid uppställning.

Det finns faktorer som kan innebära möjlighet till avsteg från huvudregeln att djur normalt ska slaktas samma dag som de kommer in till slakteriet. Dokumentation av antalet djur, antal tillfällen och orsak till övernattningsarna ska göras på slakteriet för redovisning till KRAV. Se KRAVs webbplats för mer information.

10.5.2

Vid kortare uppställning av nötkreatur ska djuren ha fri tillgång till vatten. Vid längre väntetid ska djuren dessutom regelbundet få foder och ha tillgång till torr, hel och ströad liggyta.

Vid kortare uppställning av gris ska djuren ha fri tillgång till vatten samt halm eller annan sysselsättning. Vid längre väntetid ska djuren dessutom ha grovfoder i tillräcklig mängd och tillgång till torr, hel och ströad liggyta.

Vid kortare uppställning av får ska djuren ha fri tillgång till vatten. Vid längre väntetid ska djuren dessutom få tillgång till grovfoder och ha tillgång till torr, hel och ströad liggyta.

Med kortare väntetid menas väntetid upp till 4 timmar. Med längre väntetid menas längre väntetid än 4 timmar.

10.5.3

Antalet djur i uppställningsbox får inte vara fler än att de kan gå omkring fritt.

Vid längre väntetid ska ensamboxar vara minst 6 m² per djur för nötkreatur och minst 2 m² per djur för gris respektive får. Gris och får ska dock företrädesvis inte stallas upp i ensambox. Vid uppställning i gruppbox ska djuren erbjudas utrymme enligt följande:

Djurart	Vikt	Utrymme m ²
Nötkreatur	<100	1
	100-250	1,5
	250-400	1,9
	400-600	2,3
	>600	2,7
Får, get	<50	0,5
	>50	1
Gris (slaktsvin) Vuxen gris	<120	0,75
	>120	1,5

Med uppställningsbox menas alla slags avgränsade områden där djur hålls i väntan på slakt. Drivgång är inte att betrakta som uppställningsbox.

10.6 SLAKT

Drivning och upphängning

10.6.1

Drivning ska framförallt ske i ett lugnt tempo och utan hets. Djuren får inte stressas. Drivning ska underlättas genom utformning av drivgång och miljön omkring (till exempel luftströmmar, ljus, temperatur), minimering av slammer/buller och lukter. Djurs naturliga beteende ska utnyttjas vid drivning, till exempel genom att gruppen hålls samman, att djuren får gå från mörker till ljus eller följa ledardjuret. Drivning i drivränna är inte tillåtet.

Drivgångar ska vara utformade så att drivningen går smidigt, utan hets och utan att djuren stressas. Tvåra krökar och blindgångar ska undvikas. Väntetid i drivgång ska minimeras och får inte överskrida 15 minuter.

Indrivning i bedövningsanläggning ska ske lugnt, utan hets och utan användande av fysiskt våld.

Får följer gärna ett ledardjur och nötkreatur undviker blindgångar och är lättare att driva i en gång med svag böj där inte slutet syns.

10.6.2

Upphängning av höns och slaktkyckling i fotkrokar före bedövning ska ske lugnt. Varje enskilt djur ska efter upphängning hållas i en kort stund, innan nästa djur hängs upp bredvid.

Fjäderfän större än höns får inte slaktas med hjälp av upphängning i fotkrokar.

Fjäderfän större än höns är för tunga för att slaktas med hjälp av fotkrokar.

Bedövning och avlivningskontroll

10.6.3

Antalet djur i en bedövningsbox får inte vara så stort att de oroar varandra

eller utsätts för skadlig trängsel. Personal ska övervaka kvarvarande djur i bedövningsboxen när en sammanhållen grupp av får, grisar och lamm bedövas.

10.6.4

Vid bedövning ska etablerade grupper av får, grisar och lamm hållas samman så långt som möjligt. Djur som förs till avlivning ska bedövas snarast möjligt och omedelbart därefter avblodas.

Nötkreatur ska bedövas med pannskott utom andra djurs uppmärksamhet. Gris och får kan bedövas i flocken.

Gris och får kan bedövas i flocken för att utnyttja deras naturliga beteende som flockdjur.

10.6.5

Bedövningens effekt ska kontrolleras på varje enskilt djur. Detta ska göras omgående efter bedövning och före avblodning. På nöt, gris och får ska detta göras genom att kontrollera pupillvidgning eller ögonreflex. I gasbutina ska inspektionsluckor finnas och effekten av bedövningen ska kontrolleras direkt. Kontrollsystem för koldioxidhalt och larm ska finnas.

Bultpistol eller slaktmask ska finnas tillgängligt för den händelse bedövningen inte har tagit. Journal ska föras över antal djur där bedövning utförts mer än en gång på grund av otillräcklig bedövningseffekt.

Avblodning

10.6.6

Avblodning och vidare hantering av slaktkroppen ska göras utan att obedövade djur uppmärksammar det. Manuell kontroll av att djuret är dött ska göras efter avblodning innan vidare hantering får ske.

Exempel på manuell kontroll är pluggning av stickhål vid karskällning, rotastickkontroll eller annan vedertagen metod.

Hjort

10.6.7

Avlivning av hjort ska ske så att stress i möjligaste mån undviks. Djurägaren ska dokumentera hur avlivningen sker. Avlivning av hjort ska ske i hägn eller i hanteringsanläggning i anslutning till hägn.

10.7 ÖVRIGT

Anmärkning från besiktning

10.7.1

Kött eller slaktkropp från djur som vid levandebesiktning och köttbesiktning får anmärkningar som tyder på bristande djuromsorg, det vill säga djur med kraftig gödsel förorening (kod 96 och 97), avmagrade djur (kod 47 och 48) eller förväxta klövar, får inte KRAV-märkas. Slakteriet är skyldigt att meddela KRAV anmärkningar som tyder på bristande djuromsorg. Se även 5.5.8.

Slakteriet ska inom en vecka från tidpunkten för den bristande djuromsorgen meddela KRAV aktuella anmärkningar.

I I. FODER TILL SÄLLSKAPSDJUR

11.1.1

Foder till sällskapsdjur som produceras enligt KRAVs regler för förädling får KRAV-märkas.

11.1.2

Vitaminer och mineraler får tillsättas.

11.1.3

Animaliska fodermedel ska uppfylla samma krav som ställs på foder till KRAV-certifierad djurhållning, men får innehålla köttprodukter av livsmedelskvalitet. Foder till sällskapsdjur ska vara anpassade till djurets art.

12. PRODUKTIONSHJÄLPMEDEL

Huvudsyftet med märkningen av produktionshjälpmedel är att underlätta för KRAV-anslutna producenter att avgöra vilka produktionshjälpmedel man kan använda i sin produktion.

Dessa regler upplyser tillverkare av produktionshjälpmedel om vad som kan certifieras och vilka kriterier som gäller för certifieringen.

Ett företag, som är anslutet till produktionshjälpmedelskontrollen förbinder sig att följa KRAVs regler för den anslutna produktionen och kontrolleras årligen av KRAV. Produktionshjälpmedlen blir certifierade av KRAV och får marknadsföras med KRAVs namn och märke. Även andra produktionshjälpmedel kan användas i ekologisk produktion i enlighet med kapitel 4 och 5. Dessa benämns då tillåtna produktionshjälpmedel.

Exempel på produkter som kan certifieras är:

- djurvårdsmedel
- växtskyddsmedel
- växtstimuleringsmedel
- jordförbättringsmedel
- gödselmedel
- så- och planteringsjord
- bekämpnings- och desinfektionsmedel i lagerlokaler

Omfattning

12.1

Produkter som är tillåtna att använda i ekologisk produktion enligt KRAVs regler, kapitel 4 och 5 samt regel 2.12.11 kan certifieras som produktionshjälpmedel. Konsumentförpackade produkter kan certifieras om de har ett användningsområde inom ekologisk produktion och uppfyller KRAVs regler.

Produktionshjälpmedel kan endast vara certifierat om:

- Det är tillåtet enligt (EEG) nr 2092/91 bilaga I och II samt IFOAM Basic Standards
- Tillverkaren kan dokumentera att tillverkning, brytning eller insamling inte innebär allvarliga miljöstörningar.
- Det endast marknadsförs för användningsområden där det har dokumenterade effekter.
- Det inte är klassat som skadligt för djurs och människors hälsa eller miljön enligt någon av de riskfraser som finns listade i bilaga 9.
- Det inte innehåller genetiskt modifierade organismer eller är framställt med hjälp av genetiskt modifierade organismer.

IFOAMs riktlinjer för prövning av insatsmedel används också som grund för certifieringen.

Följande kan inte anmälas till produktionshjälpmedelskontrollen:

- Teknisk utrustning.
- Produkter som är tillåtna att använda endast efter prövning.
- Kopparpreparat.

För att få säljas och användas måste bekämpningsmedel vara godkända av Kemikalieinspektionen.

12.2

Till jordblandningar är det tillåtet att använda:

- Sand, lera och torv som tas från områden där kemiska bekämpningsmedel eller konstgödsel inte använts 24 månader före uttag.
- Jord från KRAV-godkänd mark/KRAV-certifierad mark

Analys

12.3

KRAV-certifierade produktionshjälpmedel ska analyseras på sitt innehåll av tungmetaller som finns angivna under regel 4.2.5 och i bilaga 3. Produkter som marknadsförs som gödselmedel ska också analyseras på sitt innehåll av kväve, fosfor och kalium. I samband med certifiering av produkten fastställs med vilket intervall analyser ska tas. På KRAVs webbplats, www.krav.se finns angivet vilken analysmetod som ska användas för respektive ämne. Tungmetallhalten får inte vara så hög att högsta tillåtna giva gör att medlet förlorar sitt värde för produktionen. Så- och planteringsjordar får inte ha tungmetallhalter som överskrider gränsvärden i bilaga 3.

Förpackning

12.4

På förpackningen för ett KRAV-certifierat produktionshjälpmedel ska nedanstående uppgifter deklarerars:

- Ingående råvaror. För lantbruksprodukter och restprodukter från livsmedelsindustri ska framgå om råvarornas ursprung är från konventionell eller ekologisk produktion.
- Innehåll av kväve, fosfor och kalium (gäller produkter som marknadsförs som gödselmedel). Innehållet får anges som ett intervall.
- En rekommenderad giva eller den högsta tillåtna givan enligt regel 4.2.5 och bilaga 3. Den rekommenderade givan får inte överstiga den högsta tillåtna.

För produkter som levereras i bulk ska tillverkaren tillhandahålla motsvarande information i form av ett produktblad.

Certifierade produktionshjälpmedel vars förpackning inte uppfyller dessa regler får marknadsföras längst till och med 2004-12-31. Detta gäller endast under förutsättning att förpackningen uppfyllde KRAVs regler 2003.

12.5

Certifierade produktionshjälpmedel får innehålla konventionella råvaror men endast de med 100 viktprocent ekologiska råvaror får också kallas ekologiska.

13. TEXTILER

KRAV kommer senast den 1 januari 2007 påbörja ett samarbete med andra certifieringsorganisationer för kontroll och certifiering av textilier. Målsättningen är att samordna hela produktionskedjan för bättre hantering och service till producenter. KRAV uppmärksammar och anser det viktigt att inget moment/led av produktionskedjan lämnas utanför kontroll.

Samarbetet medför att KRAV inte längre kommer att kontrollera och certifiera hanterings- och förädlingsprocessen av KRAV-godkända fibrer. Det innebär att framförallt avsnitt 13.5. Förädling till och med avsnitt 13.9.

Kvalitetskriterier för slutprodukten stryks. Kontroll och certifiering av hanterings- och förädlingsprocessen av KRAV-godkända fibrer utförs istället av en annan certifieringsorganisation. Vänligen kontakta KRAV för mer information.

KRAVs regler angående textilråvaror samt budar, läder och skinn som träder ikraft senast den 1 januari 2007 finns att läsa på KRAVs webbplats, www.krav.se.

13.1 OMFATTNING

Dessa regler gäller förädling av KRAV-godkända fibrer. Dessa kan komma från ekologisk produktion certifierad av KRAV, eller från vildväxande produktion certifierad av KRAV.

Reglerna omfattar alla typer av produkter från naturfiber inklusive:

- Garn
- Tyger
- Kläder, filter, mattor och inredningstyger
- Non-woven produkter

13.2 UTGÅNGSPUNKT FÖR REGLERNA

Reglerna för förädlingen av KRAV-godkända fibrer till färdiga produkter är baserade på följande:

- Fiberråvaran i en textil produkt ska så långt det är möjligt vara 100 procent KRAV-godkänd
- Icke textila råmaterial som ingår i en textil produkt ska så långt det är möjligt vara oskadliga för människor och miljö, såväl i fråga om produktion som konsumtion och avfall
- För att undvika onödig miljöbelastning bör råmaterialet besitta de egenskaper som karakteriserar slutprodukten (till exempel naturligt färgade fibrer, naturlig flamsäkerhet)
- Vid bedömning av kemiska insatsmedel ska den totala påverkan på miljön tas med i bedömningen
- Förädlingen av KRAV-godkända fibrer ska så långt det är möjligt:
  - använda bästa möjliga teknik ur miljösynpunkt
  - minimera energianvändningen
  - använda KRAV-godkända eller naturliga ämnen
  - undvika kemiska insatsmedel
  - minimera föroreningar

13.3 RÅVAROR

Utöver KRAVs regler för växtodling, djurhållning, hantering och återcertifiering mm gäller följande regler:

13.3.1

Avlövnings av bomull med följande preparat godkändes efter prövning till och med år 2002:

- Kalciumklorid
- Magnesiumklorid
- Natriumklorid

13.3.2

Landrötning av lin och andra fibrer är tillåten. Vid vatten- eller ångrötning ska det finnas tillfredsställande vattenrening.

13.3.3

Erfarenheterna av ekologisk silkesproduktion är inte tillräckliga för att fastställa definitiva regler. Anmäld produktion kommer att bedömas enligt nedan, men eventuellt kan ytterligare krav ställas:

- Mullbärsträdsodlingar till silkeproduktion ska vara KRAV-godkända
- Hormoner och veterinärbehandlingar ska följa KRAVs regler för djurhållning
- Alla produkter, inklusive desinfektionsmedel i silkesmaskproduktion, odling av ägg, upprullning och avklistring ska följa KRAVs regler för förädling och hantering
- Vid silkeslimsavkokning ska det finnas tillfredsställande vattenrening
- Silke får ej förtyngas med metallsalter.

13.3.4

Kemiska produkter som används för avfettning och tvätt av ull ska vara lätt nedbrytbara (OECD 301) och det ska finnas en tillfredsställande avloppsrening.

Ej KRAV-godkända råvaror

Inom ramen för märkningsreglerna tillåts begränsad inblandning av andra fibrer än KRAV-godkända. Följande regler gäller för sådana fibrer:

13.3.5

Ej KRAV-godkända råvaror kan tillåtas, när så krävs för att åstadkomma större slitstyrka, en viss funktion eller design. Undantagna från sådan inblandning är fibrer som är, eller vars framställning är, uppenbart farlig för konsumenterna, arbetarna eller miljön.

13.3.6

Det är inte tillåtet att använda både KRAV-godkänd och ej KRAV-godkänd råvara av samma slag i en och samma produkt.

13.3.7

Inga krav ställs på sytråd eller påsydda märklappar.

13.3.8

Följande fiberslag är godkända utan vidare prövning:

- Naturfibrer vilka ej finns i KRAV-godkänd kvalitet. Företaget är skyldigt att visa att man gjort stora ansträngningar för att försäkra sig om att så är fallet, samt att fortlöpande undersöka möjligheten att få tag på KRAV-godkänd råvara
- Polyester
- Viskos
- Polyuretan (Lycra, Elastan)

Ej tillåtna fibrer

13.3.9

Följande fibrer är inte tillåtna att använda i en KRAV-godkänd produkt:

- Akrylfiber
- Asbest
- Cupro (cuprammoniumrayon)
- Flourfiber
- Glasfiber
- Klorfiber
- Modakryl
- Modal

13.3.10

Användning av fibrer som inte finns angivet ovan, antingen som tillåtna eller ej tillåtna, kommer att prövas efter ansökan av producenten.

13.4 DETALJER

13.4.1

Detaljer som innehåller mer kadmium än 0,1 mg/kg är inte tillåtna. KRAV kan i framtiden komma att utarbeta gränsvärden också för nickel och krom. Produkter där icke textila detaljer utgör en större del av produkten kan inte godkännas av KRAV.

13.5 FÖRÄDLING

Allmänt

13.5.1

KRAVs regler för hantering och förädling gäller i tillämpliga delar. (Regler för särhantering av produkter, dokumentation, användning av bekämpningsmedel och så vidare gäller, medan reglerna för tillsatser och processhjälpmiddel i livsmedelsproduktionen inte är tillämplbara.)

13.5.2

Följande undantag från reglerna för hantering gäller dock:

Reglerna för åtskillnad kan ges en generösare tolkning om reglernas krav medför betydande ekonomiska nackdelar eller att miljön påverkas negativt genom att stora kvantiteter processbad inte kan recirkuleras i processen. Vid sådana undantag ska det beläggas (till exempel genom analyser) att den KRAV-certifierade produktionen ej förorenas.

13.6 MILJÖKRITERIER FÖR VÅTBEREDNING

Miljökriterierna för våtberedning avser endast den del som används för förädling av den KRAV-certifierade produktionen och inte hela anläggningen. Detta förutsatt att den KRAV-certifierade produktionen utgör en mindre del av tillverkningsen (< 25 procent) eller drivs på särskilda linjer

13.6.1

Varje produktionsplats ska:

- Uppfylla den nationella miljölagstiftningen
- Dokumentera användningen av kemiska produkter, vattenkonsumtion, avfallshantering och avloppsrening, inklusive hantering av avlopps slam och relevanta analyser av utsläppen.

13.6.2

Varje produktionsplats ska ha en fungerande, intern eller extern, avloppsrening. Minimikrav är sedimentationssteg samt temperatur- och pH-reglering. Utöver detta ska rening ske avseende syreförbrukande ämnen och fosfor beroende på de insatsmedel som används, produktionens omfattning, landets lagstiftning och ekonomiska utveckling samt recipientens känslighet.

Dessa krav gäller inte anläggningar med slutna system.

13.6.3

I de fall det finns mindre miljömässiga brister i våtberedningen, ska producenten senast ett år efter det första godkännandet ha utarbetat en miljöplan som visar hur den KRAV-certifierade produktionen miljömässigt ska förbättras. Planen ska innefatta en tidsplan för genomförandet.

13.7 INSATSMEDEL

Reglerna omfattar användningen av kemiska produkter (färgämnen, pigment, hjälpkemikalier, efterbehandlingskemikalier) i textil förädling. Dessa benämns nedan "insatsmedel". Reglerna omfattar inte smörjolja för maskiner, målarfärg för maskiner och inredning eller dylikt, annat än då dessa produkter antas kunna förorena den textila produkten.

Dokumentation

13.7.1

Alla insatsmedel, inklusive konserveringsmedel, ska redovisas inklusive relevanta data för bedömningen av dessa (bland annat varuinformationsblad enligt (EEG) nr 1556/91.

13.7.2

Enskilda kemiska ämnen som ingår med mer än en procent av den aktiva substansen i ett insatsmedel, ska redovisas med den information som KRAV behöver för att bedöma dess miljöbelastning och hälsofarlighet, (normalt innefattar det CAS-nummer, kemisk struktur och ekotoxikologiska data).

13.7.3

Enbart recept som redovisats fullständigt och godkänts av KRAV innan produktionsstart får användas.

Bedömning av insatsmedel

I3.7.4

Alla insatsmedel, om ej undantag medges nedan, bedöms enligt nedanstående tabell i fråga om biologisk nedbrytbarhet och giftighet för vattenlevande organismer. Samma bedömning görs för metaboliter när sådana är kända.

Biologisk nedbrytbarhet 28 dagar (OECD 302 A)	Giftighet för vattenlevande organismer (LC ₅₀ eller EC ₅₀ eller IC ₅₀ för alger, vattenloppor och fisk) (OECD 2001, 202, 203)	
Kan godkännas	<70 %	>100 mg/l
Kan godkännas	>70 %	10-100 mg/l
Kan godkännas	>95 %	1-10 mg/l
Ej tillåtet	<70 %	<100 mg/l
Ej tillåtet		<1 mg/l

I3.7.5

Utöver kraven avseende nedbrytbarhet och giftighet för vattenlevande organismer gäller att ett insatsmedel inte kan godkännas av KRAV om det är:

- Cancerogent (R45)*
- Mutagent (R46)*
- Teratogent (R60-63)* (foster- och fortplantningsskadande)
- Giftigt för däggdjur: LC50 < 2000 mg/kg tillåts inte
- Kämt bioackumulerbart och inte biologiskt nedbrytbart (< 70 procent 28d OECD 302A)
- Upptaget på listan över ej tillåtna kemiska ämnen enligt nedan eller innehåller kemiska ämnen upptagna på denna lista.

R# anger riskfras enligt det europeiska systemet. 92/32/EEC.

I3.7.6

Även om ett insatsmedel uppfyller kriterierna enligt ovan kan det underkännas om det uppenbart finns ett likvärdigt insatsmedel tillgängligt som:

- Är naturligt
- Är mindre miljöbelastande

Ej tillåtna kemiska ämnen

I3.7.7

Följande kemiska ämnen är inte tillåtna i något insatsmedel:

- APEO
- Biocider, inklusive PCP, TCP och PCB
- Fluorkarboner
- Halogenerade antimalmedel
- Halogenerade flamskyddsmedel
- Andra halogenerade ämnen
- Klorerade organiska carriers
- Andra klorerade ämnen
- Tungmetaller (järn undantaget; se också gränsvärden för föroreningar i färgämnen samt koppar i vissa färgämnen)

13.7.8

Följande kemiska ämnen får inte ingå i något insatsmedel med mer än 1 procent:

- Alfa-MES
- Antimon
- AOX – Absorberbara halogenerade kolväten, och ämnen som kan orsaka deras bildande
- DEHP
- DTPA
- EDTA
- LAS
- Kvartära ammoniumföreningar (DTDMAC etcetera)
- NTA
- Fosfonater

13.8 SÄRSKILDA REGLER FÖR OLIKA STEG I FÖRÄDLINGEN

Utöver de allmänna reglerna tillämpas också följande regler för särskilda moment i textiltillberedning:

13.8.1

Spinnoljor (avivage) och vaxer ska vara lättnedbrytbara (OECD 301) eller av vegetabiliskt eller animaliskt ursprung. Paraffin är dock tillåtet för vaxning av garn.

13.8.2

Varpklistor ska vara fullständigt nedbrytbara (OECD 302) eller återanvändas till minst 75 procent.

13.8.3

För avklistring och tvätt gäller de allmänna kraven på insatsmedel.

13.8.4

Natriumhydroxid eller annan alkali för mercerisering är tillåten men ska återanvändas i största möjliga utsträckning.

13.8.5

Klorerade blekmedel och perborater är inte tillåtna för blekning, avfärgning eller fläckborttagning.

13.8.6

Betningsmedel får inte innehålla högre halter av tungmetaller än vad som anges under avsnittet ”färgämnen”.

13.8.7

Antifiltbehandling med hypoklorit och andra klorbaserade ämnen är inte tillåtet.

13.8.8

Enzymer ska vara lätt nedbrytbara (OECD 301).

Färgämnen

13.8.9

Följande färgämnen är tillåtna:

- Färger från växter (CI 75 000-75 999)
- Mineralfärgämnen som inte innehåller tungmetaller (se nedan om föroreningar)

13.8.10

Följande färgämnen är inte tillåtna:

- Tungmetallfärgämnen (undantaget järn)
- Komplexbundna metaller i större mängd än 1 g metall/kg textil beräknat på den tillsatta mängden färgämne
- Komplexbundna färgämnen med koppar i större mängd än 1 g/kg textil
- Färgämnen som kan avge aromatiska aminer som är känt eller misstänkt cancerogena
- Färgämnen som är, eller misstänks vara, allergena eller cancerogena
- Färgämnen vars giftighet för vattenlevande organismer, LC50, är mindre än 10 mg/l

13.8.11

I övrigt gäller de allmänna reglerna vid bedömning av färgämnen och pigment. Dock gäller inte kravet på nedbrytbarhet.

Föroreningar i färgämnen

13.8.12

Färgämnen får inte innehålla högre föroreningshalt av följande ämnen än:

- Antimon 50 ppm
- Arsenik 50 ppm
- Barium 100 ppm
- Bly 100 ppm
- Järn 2500 ppm
- Kadmium 20 ppm
- Kobolt 500 ppm
- Koppar 250 ppm
- Krom 100 ppm
- Kvicksilver 4 ppm
- Mangan 1000 ppm
- Nickel 200 ppm
- Selen 20 ppm
- Silver 100 ppm
- Tenn 250 ppm
- Zink 1500 ppm

ETAD-överenskommelsen

13.8.13

Vid färgning får urea inte användas.

13.8.14

Fixeringsgraden av färgämne får ej vara för låg. KRAV förbehåller sig rätten att underkänna recept på grund av bristande fixeringsgrad.

En riktlinje för bedömning av detta är att fixeringsgraden vid en färgstyrka på 2 procent på fibermaterialet uppgår till minst 70 procent vid ett vanligt

pådragningsförfarande (exhaust dyeing) i ett av färgämnestillverkaren föreskrivet färgningsförfarande. Om möjligt bör man färga i stående bad. För färgämnen och pigment utvunna av vegetabiliska eller animaliska råvaror gäller inte kravet på fixeringsgrad.

Tryckning

13.8.15

Den totala halten aromatiska lösningsmedel i tryckpastor får inte överstiga 5 procent.

13.8.16

Endast vatten- eller naturoljebaserade tryckmetoder är tillåtna.

13.8.17

Färgrester ska återvinnas eller hanteras på ett miljömässigt säkert sätt. Rester av tryckpastor ska hanteras som fast avfall och får inte hamna i avloppsvattnet.

13.8.18

Vid färgämnestryck får endast lättnedbrytbara (OECD 301) förtjockningsmedel användas.

Andra metoder och behandlingar

13.8.19

Andra förädlingsmetoder och användningen av kemiska produkter bedöms utifrån de allmänna reglerna för insatsmedel.

13.8.20

Inga restriktioner gäller för mekaniska och fysiska behandlingar.

13.8.21

Kemiska bekämpningsmedel och biocider (som TCP och PCP och dess salter och estrar) får inte användas, ej heller under transport och lagring.

13.9 KVALITETSKRITERIER FÖR SLUTPRODUKTEN

Formaldehydinhåll

13.9.1

Formaldehydagivningen (testad enligt Japan Law 112) från produkten får vara högst:

- 20 ppm för alla barnkläder samt vuxenkläder avsedda att bäras direkt mot huden
- 20 ppm för bäddtextiler
- 75 ppm för övriga vuxenkläder och ytterkläder
- 100 ppm för inredningstextiler

13.10 MÄRKNING

13.10.1

Märkningen ska följa KRAVs allmänna regler för märkning (avsnitt 2.13) med följande modifieringar:

13.10.2

Materialen i icke textila detaljer ska redovisas. De räknas inte in i mängdberäkningar.

13.10.3

Insatsmedel som används i förädlingsprocessen behöver inte deklareraras.

13.10.4

Information om färghärdighet, slitstyrka, krympning och tvätt ska framgå av märkningen, när detta är möjligt och meningsfullt.

13.10.5

I märkningen eller förpackningsinformationen ska det, så långt det är praktiskt möjligt, framgå i vilket land fibern och detaljerna producerats, var huvudsaklig beredning skett och var produkten senast har genomgått väsentlig bearbetning. Vid förfrågan från kund ska producenten tillhandahålla fullständig information om var de olika leden i hanteringen skett.

13.10.6

Märkning av slutprodukt för konsumentmarknaden får ske med isydda etiketter, med hängetikett eller genom märkning av omslutande förpackning.

När KRAV-märke finns på isydda etiketter ska dessa vara tvättbara. På samma etikett måste också anges ansvarig producent.

13.10.7

I de fall då den certifierade produkten endast utgör en avgränsad del av slutprodukten (till exempel möbelklädsel) får textilerna KRAV-märkas. Det ska tydligt framgå av märkningen vilken del av produkten som märkningen avser.

13.10.8

Efter prövning kan följande undantag avseende tryckning göras:

När KRAV-godkända, färdiga produkter trycks på en sammanlagd yta av mindre än 30 procent, får produkten KRAV-märkas även om tryckmetoden inte uppfyller reglerna. Undantag kommer ej beviljas om tillfredsställande tryck för den aktuella produkten kan erbjudas av KRAV-godkända producenter.

14. HUDAR, LÄDER OCH SKINN

KRAV kommer senast den 1 januari 2007 påbörja ett samarbete med andra certifieringsorganisationer för kontroll och certifiering av hudar, läder och skinn från KRAV-certifierad djurhållning. Målsättningen är att samordna hela produktionskedjan för bättre hantering och service till producenter. KRAV uppmärksammar och anser det viktigt att inget moment/led av produktionskedjan lämnas utanför kontroll.

Samarbetet medför att kontroll och certifiering av hanterings- och förädlingsprocessen av hudar, läder och skinn från KRAV-certifierad djurhållning utförs av en annan certifieringsorganisation. Vänligen kontakta KRAV för mer information.

KRAVs regler angående textilråvaror samt hudar, läder och skinn som träder ikraft senast den 1 januari 2007 finns att läsa på KRAVs webbplats, www.krav.se.

14.1 OMFATTNING

14.1.1

Dessa regler gäller för förädling av KRAV-godkända hudar och skinn. Reglerna omfattar alla typer av produkter av hudar, skinn och läder.

14.2 RÅVAROR

14.2.1

Hudar och skinn ska komma från KRAV-certifierad djurhållning.

14.2.2

Saltning av hudar är tillåtet. I områden där salt i avloppsvattnet kan utgöra ett väsentligt problem, förbehåller sig KRAV rätten att kräva andra metoder (torkning, kylning etc).

14.2.3

Konserveringsmedel får ej tillsättas hudar.

14.3 DETALJER PÅ LÄDER OCH SKINNPRODUKTER

14.3.1

Detaljer som innehåller mer kadmium än 0,1 mg/kg är inte tillåtna. KRAV kan framgent utarbeta gränsvärden också för nickel och krom. Produkter där dessa detaljer utgör en större del av produkten kan inte godkännas. Inga krav ställs på sytråd.

14.4 FÖRÄDLING

14.4.1

Reglerna för textil tillämpas.

14.5 MILJÖKRITERIER FÖR VÅTBEREDNINGEN

14.5.1

Reglerna för textil tillämpas. Godtagbar hantering av fast avfall ska finnas.

14.6 INSATSMEDEL

14.6.1

Endast insatsmedel som godkänts av KRAV får användas. Tills vidare är utgångspunkten för bedömning av insatsmedel KRAVs textilregler, där dessa är tillämpliga.

14.7 SÄRSKILDA REGLER FÖR OLIKA STEG I PROCESSEN

14.7.1

Klorerade och aromatiska lösningsmedel är ej tillåtna för avfettning. I anläggningar med slutna system, eller långt driven återvinning kan detta dock godkännas efter prövning.

14.7.2

Svavelnatrium (natriumsulfid) får användas för avhårning. Åtgärder ska vidtagas för att minimera besvären för de anställda.

14.7.3

Avkalkning med koldioxid är tillåtet. Användningen av ammoniumklorid och ammoniumsulfat ska begränsas och ska normalt sett endast användas som ett komplement till avkalkning med koldioxid. Företag vilka använder processer som är beroende av större mängder ammoniumklorid och ammoniumsulfat ska utarbeta en plan för hur man ska utveckla alternativ.

14.7.4

Garvning och beredning med krom är inte tillåten. Naturliga garv- och beredningsämnen är tillåtna utan restriktioner.

I framtiden kan KRAV komma att utveckla regler för framställningen av de naturliga garv- och beredningsämnena avseende miljöpåverkan.

14.7.5

Reglerna för textila färger tillämpas för tryckning och färgning.

14.7.6

För övriga processer gäller:

- Halogenerade ämnen får ej användas
- Klorerade och aromatiska lösningsmedel är ej tillåtna

14.8 MÄRKNING

14.8.1

Märkningen ska följa KRAVs regler för textil. Prägling med KRAV-märke få ske om ansvarig producent anges i anslutning till märket.

FÖRKORTNINGAR I REGLERNA FÖR TEXTIL, HUDAR, LÄDER OCH SKINN:

Alfa-MES	a-methyl ester sulphonate (C16/18)
AOX	Absorbable halogenated hydrocarbons, and substances that can cause their formation
APEO	Alkylphenoxylate
CI	Colour Index
DEHP	Di-2ethylhexylphtalate
DTPA	Diethylenetriamine pentacetate
EC50	Effect concentration (50 percent effect)
EDTA	Ethylendiamine tetraacetate
ETAD	Ecological and Toxicological Association of the Dyestuff manufacturing industries
LAS	Linear alkyl benzene sulphonate
LC50	Lethal concentration (50 percent mortality)
NTA	Nitritriacetat
OECD	Organisation of Economic Cooperation and Development
PCB	Polychlorinated Biphenyles
PCP	Pentachlorphenol
TCP	Tetrachlorphenol

15. BUTIK

15.1 ALLMÄNT

15.1.1

En KRAV-certifierad butik ska bidra till en ökad tillgänglighet av KRAV-godkända produkter genom:

- Ett brett sortiment av KRAV-godkända produkter
- Exponering av KRAVs namn och märke
- Goda kunskaper bland personalen om KRAV och ekologisk produktion.

Certifieringen kan ske antingen genom butiksavtal enligt reglerna i detta kapitel eller genom förädlingsavtal enligt kapitel 9. Förutom reglerna i detta kapitel gäller KRAVs övriga regler i tillämpliga delar, se läsanvisning på sidan 10.

Gårdsbutik

15.1.2

Lantbrukare ansluten till KRAV som säljer KRAV-godkänd produkt från annan producent, ska certificera butiken enligt reglerna i detta kapitel om:

- värdet (i konsumentled) överstiger 3 prisbasbelopp årligen av oförpackad KRAV-godkänd produkt från annan producent/leverantör och/eller
- den KRAV-godkända produkten från annan producent/leverantör hanteras eller packas

Ovanstående gäller inte producenter som enbart säljer egenproducerade produkter i gårdsbutiker. Vid ansökan om certifiering av gårdsbutik ska särskilda blanketter användas. Kontakta KRAV för mer information.

Tillfällig försäljning

15.1.3

Vid tillfällig försäljning av KRAV-godkänd produkt gäller reglerna i detta kapitel i tillämpliga delar. All sådan försäljning ska anmälas till KRAV utom då det enbart är egenproducerade produkter.

Exempel på tillfällig försäljning kan vara torghandel, fabriksförsäljning och marknader.

15.2 SORTIMENT OCH HANTERING

KRAV-godkänd produkt kan saluföras färdigförpackad (packad av producent eller leverantör), butiksförpackad, förädlad och i lösvikt över disk eller för självbetjäning.

15.2.1

En certifierad butik ska tillhandahålla KRAV-godkända produkter i en omfattning som speglar marknadens tillgång. Butiken ska sträva efter en kontinuerlig utveckling av bredden i sortimentet till att omfatta fler produkter och produktgrupper.

Målet är att en konsument ska kunna välja ett KRAV-godkänt alternativ inom samtliga produktgrupper till sin varukorg. Med produktgrupp menas exempelvis mjöl, pasta eller saft.

Förädling i butik

15.2.2

Regler för förädlad KRAV-godkänd produkt återfinns i kapitel 9 och 16.

Lösvikt

15.2.3

Lösviktsförsäljning av KRAV-godkänd produkt får ske om inte uppenbar risk för förväxling med konventionell produkt finns. Vid parallellhantering av KRAV-godkänd och konventionell produkt i lösvikt, där produkterna inte går att särskilja utseendemässigt från varandra, gäller följande villkor:

- KRAV-godkänd produkt ska vara tydligt märkt vid lagring (se 2.12.6-8)
- Hanteringen ska ske så att det inte finns risk för sammanblandning eller kontaminering (se 2.12.3)

I de fall lösviktsprodukter är styckemärkta betraktas det inte som parallellhantering.

15.2.4

Hantering och försäljning i lösvikt bakom disk (till exempel ost, kött) får ske om produktens storförpackning (osten, köttet och så vidare) är ordentligt märkt. För hantering gäller samma som i 15.2.5-7.

Butiksförpackat

15.2.5

En certifierad butik har rätt att packa och packa om KRAV-godkänd produkt. All sådan hantering ska ske på ett sådant sätt att det inte föreligger någon risk för sammanblandning med, eller kontaminering från konventionell produkt.

15.2.6

När maskiner, redskap, ytor etcetera används vid hantering av både KRAV-godkänd och konventionell produkt ska riskerna för sammanblandning minimeras genom en tydlig åtskillnad i processen. Maskiner, redskap, ytor etcetera ska rengöras noggrant innan hanteringen av KRAV-godkänd produkt påbörjas. Skriftliga rutiner som säkerställer hanteringen ska finnas.

Rutinerna kan med fördel läggas in i butikens egenkontrollprogram.

15.2.7

Beträffande förpackningsmaterial se 2.12.13-14.

Rengöring, desinfektion och bekämpning

15.2.8

Beträffande rengöring, desinfektion och bekämpning se 2.12.9-12.

15.3 MÄRKNING

15.3.1

En KRAV-certifierad butik äger rätt att märka och förpacka KRAV-godkänd produkt med KRAVs märke. Vid sådan märkning ska butikens namn finnas

på produkten. Se också avsnitt 2.13. Om skriftlig överenskommelse gjorts med leverantören (distributören eller producenten) kan butiken märka KRAV-godkända varor med leverantörens namn.

Vid eventuell ompackning, till exempel vid putsning av grönsaker, får butiken märka produkten som den ursprungligen var märkt.

15.4 EXPONERING

De KRAV-godkända produkterna ska vara lättillgängliga och väl synliga för kunden.

15.4.1

Exponering i butiken för KRAV-godkända respektive konventionella produkter ska ske på ett sådant sätt att det inte föreligger någon risk för sammanblandning eller kontaminering. Det ska klart framgå av skyltningen vilka produkter som är KRAV-godkända. KRAV-godkända produkter ska exponeras så att de inte förorenas av behållare, emballage eller omgivningen i övrigt. Om särskilt packmaterial tagits fram för de KRAV-godkända produkterna ska detta vara utlagt intill dessa, så att det inte går att misstolka för vilka produkter packmaterialet är avsett.

15.4.2

I diskar med enbart KRAV-godkända produkter får skyltning göras för alla produkterna. I diskar med lösviktsförsäljning av både KRAV-godkända och konventionella produkter ska varje produkt som är KRAV-godkänd vara tydligt skyltad eller märkt. Skylten ska förutom KRAV-märke ge uppgift om ansvarig producent när detta är möjligt. Se även 2.13.3, 2.13.8 och 2.13.17.

15.5 DOKUMENTATION

15.5.1

För dokumentation av inköpt och såld KRAV-godkänd produkt se 2.3.5.

15.6 MARKNADSFÖRING

15.6.1

Certifierad butik får marknadsföra företaget som KRAV-certifierat. Se 2.14.4.

15.6.2

Certifikatet som talar om att butiken är certifierad av KRAV ska finnas uppsatt på en för kunden väl synlig plats.

15.6.3

Vid entrén ska det framgå att butiken är certifierad av KRAV, genom dekal eller motsvarande anslag.

15.6.4

Informationsplats/-er för information om KRAV och ekologisk produktion ska finnas tillgänglig i butiken på en för kunden väl synlig plats.

Det ska vara lätt för kunden att hitta information om KRAV-godkända produkter.

15.7 PERSONALENS KUNSKAPER

15.7.1

Personalen ska ha goda kunskaper om ekologisk produktion och KRAV. Butiken ska sträva efter att alltid ha någon personal i butiken under öppettiden som genomgått utbildning om KRAV och ekologisk produktion. Se även 2.3.4.

Personal som genomgått utbildning bör kunna visa ett utbildningsintyg.

16. RESTAURANGER OCH STORHUSHÅLL

Reglerna i detta kapitel omfattar alla former av storhushåll, restauranger och caféer. Även mindre produktionsenheter som exempelvis gruppboenden och förskolor omfattas. I texten nedan används storhushåll som samlingsbegrepp.

16.1 ALLMÄNT

16.1.1

Ett KRAV-certifierat storhushåll och storhushåll som har registrerat KRAV-godkända livsmedel ska bidra till en ökad tillgänglighet av KRAV-godkända rätter och produkter genom:

- Ett brett sortiment av KRAV-godkända rätter och produkter
- Exponering av KRAVs namn och märke
- Goda kunskaper bland personalen om KRAV och ekologisk produktion

16.2 CERTIFIERING AV STORHUSHÅLL

16.2.1

Ett storhushåll kan certifiera hela verksamheten eller delar därav såsom:

- à la carte
- lunch
- buffé
- frukost
- café

À la carte

16.2.2

En à la carte-meny ska dagligen innehålla minst två KRAV-godkända huvudrätter.

Lunch

16.2.3

En lunchmeny ska minst en dag per vecka innehålla en KRAV-godkänd huvudrätt

En KRAV-godkänd lunchrätt kan bytas ut mot en KRAV-godkänd middagsrätt. Med huvudrätt menas huvud- och bikomponenter.

KRAV-godkänd rätt

16.2.4

En KRAV-godkänd rätt ska bestå av 100 viktprocent KRAV-godkända ingredienser. När KRAV-godkända ingredienser inte går att få tag på medger KRAV en nedre gräns på 70 viktprocent KRAV-godkända ingredienser i rätten. Detta förutsätter att huvudingredienserna i rätten är KRAV-godkända. Observera att KRAVs lista över tillåtna tillsatser (bilaga 7) även gäller konventionella ingredienser i en KRAV-godkänd rätt.

16.2.5

I fisk- och skaldjursrätter ska i första hand KRAV-godkända produkter från KRAV-certifierat vattenbruk och fiske användas. När det inte är möjligt medger KRAV en nedre gräns på 50 viktprocent KRAV-godkända ingredienser

i rätten. Från den 1 januari 2006 ska lägsta möjliga nivå vara 70 viktprocent. Konventionellt odlad fisk är ej tillåten.

För dem som önskar tillhandahåller KRAV receptmall.

16.2.6

Vilt som ej är uppfött i hägn är tillåtet att använda i KRAV-godkända rätter förutsatt att 100 procent av övriga ingredienser i rätten är KRAV-godkända. När KRAV-godkända ingredienser inte går att få tag på medger KRAV en nedre gräns på 95 viktprocent av övriga ingredienser.

Ren räknas ej som vilt i Sverige.

16.2.7

Så långt det är möjligt ska tillbehören till den KRAV-godkända rätten bestå av KRAV-godkända produkter.

Med tillbehör menas exempelvis måltidsdryck, bröd, pålägg, sallader, kaffe, te, ketchup och senap. Målet är att gästen erbjuds en komplett KRAV-godkänd måltid.

Buffé

16.2.8

För godkännande av lunch- eller middagsbufféer krävs att en fullständig måltid (huvudrätt, tillbehör som exempelvis dryck, sallad och bröd) bestående av KRAV-godkända produkter finns på buffén. Buffén ska spegla marknadens tillgång på KRAV-godkända produkter. Av bufféer av smörgås- och julbordskaraktär ska en betydande del vara KRAV-godkänd.

Frukost

16.2.9

Inom nio av följande produktgrupper ska minst ett KRAV-godkänt alternativ erbjudas. Restaurangen skall dokumentera vilka produktgrupper man har valt.

- Kaffe
- Te
- Mjök
- Juice/nektar
- Socker/honung
- Fil/yoghurt
- Bröd
- Ost
- Marmelad/sylt
- Flingor/müsli/Gryn
- Fukt/grönsaker
- Ägg

Inom övriga produktgrupper ska marknadens tillgång speglas.

KRAVs målsättning är att KRAV-godkända ägg på sikt ska ingå i en KRAV-certifierad frukost.

Café

16.2.10

Inom följande produktgrupper, (i de produktgrupper som tillhandahålls på caféet), ska minst ett KRAV-godkänt alternativ erbjudas:

- Kaffe
- Te
- Mjölk
- Saft/juice/nektar
- Socker/honung
- Smörgås (Målsättningen skall vara att innehållet består av 100 procent KRAV-godkända ingredienser. När KRAV-godkända ingredienser inte går att få tag på kan KRAV medge en nedre gräns på 70 viktprocent KRAV-godkända ingredienser i smörgåsen.)
- Bulle/kaka (mjuka kakor, konditoribit, småkakor)
- Frukt

Inom övriga produktgrupper ska marknadens tillgång speglas.

Hantering

16.2.11

Vid parallellhantering av KRAV-godkända och ej KRAV-godkända produkter i lösvikt, där produkterna inte går att särskilja utseendemässigt från varandra, gäller följande villkor:

- Produkter ska vara väl märkta vid lagring och servering (2.12.6-8)
- Hanteringen ska ske så att det inte finns risk för sammanblandning eller kontaminering (2.12.3)

16.2.12

När maskiner, redskap, ytor etcetera används vid hantering av både KRAV-godkända och konventionella produkter ska riskerna för sammanblandning och kontaminering minimeras genom en tydlig åtskillnad i processen. Maskiner, redskap, ytor etcetera ska rengöras noggrant innan hanteringen av KRAV-godkända produkter påbörjas. Skriftliga rutiner som säkerställer hanteringen ska finnas.

Rutinerna kan med fördel läggas in i storhushållets egenkontrollprogram.

16.2.13

Beträffande förpackningsmaterial se 2.12.13-14.

Rengöring, desinfektion och bekämpning

16.2.14

Beträffande rengöring, desinfektion och bekämpning se 2.12.9-12.

Märkning

16.2.15

KRAVs B-märke ska användas för KRAV-godkända rätter, se avsnitt 2.13.

16.2.16

Det ska klart framgå vilka ingredienser som är av KRAV-godkänt ursprung. Om detta ej är möjligt ska personalen vid förfrågan kunna redogöra för vilka ingredienser i en rätt som är KRAV-godkända.

16.2.17

I meny/matsedel ska det tydligt framgå vilken rätt som är KRAV-godkänd. Det KRAV-godkända alternativet ska tydligt märkas ut på buffé, frukost och i caféer.

16.2.18

KRAV-godkänd produkt/rätt ska exponeras så att ingen sammanblandning eller kontaminering av produkten/rätten kan ske med konventionell. KRAV-godkänd produkt får inte förorenas av behållare, redskap eller omgivningen i övrigt.

De KRAV-godkända produkterna ska vara lättillgängliga och väl synliga för gästen.

Dokumentation

16.2.19

För dokumentation av inköpt, förbrukad och såld KRAV-godkänd produkt se regel 2.3.5.

För dem som önskar tillhandahåller KRAV receptmall.

Marknadsföring

16.2.20

Storhushåll som har certifierat hela verksamheten får marknadsföra sig som KRAV-certifierade. I de fall storhushållet har certifierat en eller flera delar av verksamheten kan de marknadsföra dessa delar som certifierade.

16.2.21

Certifikatet som talar om att storhushållet är certifierat av KRAV ska finnas uppsatt på en för gästen väl synlig plats. Certifikatet talar om vad storhushållet är certifierat för.

16.2.22

Vid entrén ska det framgå att storhushållet är certifierat av KRAV, exempelvis genom dekal eller motsvarande anslag.

Personalens kunskaper

16.2.23

Personalen ska ha goda kunskaper om ekologisk produktion och KRAV. Storhushållet ska sträva efter att alltid ha någon personal i storhushållet under tillagning och servering som genomgått utbildning om KRAV och ekologisk produktion.

Personal som genomgått utbildning bör kunna visa ett utbildningsintyg.

16.3 REGISTRERING AV KRAV-GODKÄNDA LIVSMEDEL

16.3.1

Storhushåll kan registrera hos KRAV att de använder en eller flera KRAV-godkända livsmedel. De registrerade livsmedlen ska vara helt utbytta till KRAV-godkända.

16.3.2

Vid förändring, utökning eller minskning, av antalet KRAV-godkända registrerade livsmedel ska detta anmälas till KRAV.

16.3.3

Om ett KRAV-godkänt registrerat livsmedel inte finns att tillgå, ska gästen och KRAV snarast meddelas detta.

Säsongsbundna livsmedel

16.3.4

KRAV-godkända säsongsbundna livsmedel, får användas utan registrering hos KRAV. Inköpen ska dokumenteras.

16.3.5

Gästen ska ges aktuell information om vilka säsongsbundna KRAV-godkända livsmedel som används.

Rengöring, desinfektion och bekämpning

16.3.6

Beträffande rengöring, desinfektion och bekämpning se 2.12.9-12.

Märkning

16.3.7

KRAVs B-märke ska användas för KRAV-godkänt livsmedel.

Livsmedel som inte blandats med andra livsmedel på storhushållet och som är märkta med KRAVs A-märke på originalförpackningen kan även fortsättningsvis märkas med A-märket.

Dokumentation

16.3.8

Det inköpta registrerade KRAV-godkända livsmedlets mängd ska dokumenteras. Journalföring över använd mängd ska också finnas. Dokumentationen ska sparas i minst 2 år.

Marknadsföring

16.3.9

Certifikatet som talar om vilka livsmedel storhushållet har registrerat ska finnas uppsatt på en för gästen väl synlig plats.

16.3.10

Vid entrén ska det framgå att storhushållet har registrerat KRAV-godkända livsmedel, exempelvis genom dekal eller motsvarande anslag.

Personalens kunskaper

16.3.11

Personalen ska ha goda kunskaper om ekologisk produktion och KRAV.

16.4 TILLFÄLLIGT GODKÄNNANDE

16.4.1

Vid enstaka tillfällen kan tillstånd beviljas för att använda KRAVs namn och märke vid servering av KRAV-godkända rätter eller livsmedel.

Vid ansökan om tillfälligt tillstånd kontakta KRAV för mer information.

17. ÅTERCERTIFIERING AV
PRODUKTER SOM
GODKÄNTS AV ANDRA
CERTIFIERINGSORGAN

KRAV vill stimulera konsumtionen och öka utbudet av ekologiska produkter. KRAV strävar därför efter att öka volymen av ekologisk produktion genom att underlätta global handeln med ekologiska produkter.

KRAVs återcertifiering grundar sig på att den aktuella produkten produceras enligt KRAVs regler eller motsvarande. I KRAVs bedömning tas hänsyn till

- IFOAMs intention med ekologisk produktion
- KRAVs målsättning med ekologisk produktion
- KRAVs bedömning av certifieringsorganet

Produktioner som certifierats eller produkter som godkänts genom ett annat IAC-program återcertifieras direkt av KRAV. För övrig återcertifiering görs en helhetsbedömning främst baserad på egna och andras erfarenheter.

KRAV anser att en vegetabilisk produkt kontrollerad enligt (EEG) nr 2092/91 i stort sett kan återcertifieras direkt utan ytterligare krav. En animalisk produkt kräver en djupare analys och det grundar sig i första hand på att KRAV värderar djuromsorgsfrågorna högt.

Tillättna tillsatser och processhjälpmedel är de som anges i IBS.

Enligt 17.3.1.1 använder KRAV sig av en bedömningslista i återcertifieringsprocessen. Bedömningslistan har tagits fram med hjälp av en saklig regeljämförelse mellan (EEG) nr 2092/91 och IBS. Listan hålls uppdaterad främst baserad på egna och andras erfarenheter av hur kontroll och certifiering fungerar utomlands. Med att begära information menas att vi kontaktar aktuellt certifieringsorgan för att få upplysning om hur produktionen har gått till. Om KRAV anser det behövt går vi vidare till nästa steg i produktionsprocessen. KRAV kan neka en återcertifiering på grundval av att bedömningslistan inte är uppfylld eller om vi bedömer att en återcertifiering på något sätt kan skada KRAVs trovärdighet eller märke.

17.1 ALLMÄNT OM ÅTERCERTIFIERING

17.1.1

Återcertifiering sker antingen genom certifiering baserad på andra certifieringsorgans certifikat eller genom certifiering baserad på kontrollrapport. Vid återcertifiering baserad på andra certifieringsorgans certifikat krävs att KRAV erkänner aktuellt certifieringsorgan enligt 17.2.

17.1.2

Vid ansökan om att få en produktion certifierad eller en produkt godkänd krävs att produktionen eller produkten är certifierad enligt 17.3 och 17.4.

För anslutning till återcertifiering är också relevanta delar av kapitel 2 tillämpligt.

17.2 ERKÄNNANDE AV CERTIFIERINGSORGAN

17.2.1

För erkännande ska certifieringsorganet antingen vara IFOAM-ackrediterat eller ISO 65/EN45011-ackrediterat. För erkännande gör KRAV även en helhetsbedömning av certifieringsorganet.

För återcertifiering av produktioner eller produkter certifierade av certifieringsorgan som tillämpar andra kvalitetssystem än IAC eller ISO 65/

EN45011 gör KRAV en oberoende utvärdering av certifieringsorganet.

Helhetsbedömningen baseras främst på egna och andras erfarenheter. På KRAVs webbplats, www.krav.se, finns en förteckning över certifieringsorgan som KRAV erkänner samt samtliga program som KRAV erkänner.

17.3 ÅTERCERTIFIERING AV PRODUKTION ELLER PRODUKT

17.3.1 ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

17.3.1.1

För att en produktion eller en produkt ska kunna återcertifieras ska den vara certifierad enligt ett IFOAM-ackrediterat program eller godkänd enligt (EEG) nr 2092/91. Vid återcertifiering av en produktion eller en produkt certifierade enligt ett icke IFOAM-ackrediterat program använder KRAV sig av en bedömningslista i återcertifieringsprocessen.

För certifiering av en produktion eller godkännande av en produkt är också relevanta delar av kapitel 2 tillämpligt.

På KRAVs webbplats, www.krav.se, finner ni aktuell bedömningslista.

17.3.2 VEGETABILISK PRODUKT

17.3.2.1

En ekologisk vegetabilisk produkt kan återcertifieras av KRAV om den är:

Regelverk/program	Tillägg
Certifierad enligt ett IFOAM-ackrediterat program	• Inget tillägg

eller

Godkänd enligt (EEG) nr 2092/91	KRAV kan komma att begära information om följande vid återcertifiering av vegetabilisk produkt: <ul style="list-style-type: none"> • Allmän redlighet (däribland sociala aspekter) se även 2.3.9-10 och 2.9.5
---------------------------------	--

På KRAVs webbplats, www.krav.se, finner ni aktuell bedömningslista.

17.3.3 ANIMALISK PRODUKT

17.3.3.1

En ekologisk animalisk produkt kan återcertifieras av KRAV om den är:

Regelverk/program	Tillägg
Certifierad enligt ett IFOAM-ackrediterat program	• Inget tillägg

eller

Godkänd enligt (EEG) nr 2092/91	<p>KRAV kan komma att begära information om följande:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Allmän redlighet (däribland sociala aspekter), se även 2.3.9-10 och 2.9.5 <p>KRAV kommer att begära information om bland annat följande:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Betesmöjlighet vid slutuppfödning i stall sommartid • Transport av djur • Sammanhållning av etablerade djurgrupper <p>vid återcertifiering av animalisk produkt.</p>
---------------------------------	---

På KRAVs webbplats, www.krav.se, finner ni aktuell bedömningslista.

17.4 TILLÅTNA TILLSATSER OCH PROCESSHJÄLPMEDEL

17.4.1

Följande tillsatser och processhjälpmedel är tillåtna vid återcertifiering av produkter avsedda som livsmedel:

- Tillsatser och processhjälpmedel i enlighet med IBS.

18. UTLÄNSK PRODUKTION KONTROLLERAD OCH CERTIFIERAD AV KRAV

18.1.1

KRAV:s regler gäller i alla tillämpliga delar. I de fall dessa inte är tillämpliga på grund av annorlunda förhållanden kan undantag för reglerna göras om sådana undantag uppfyller IFOAM:s riktlinjer och/eller EU:s regler för ekologisk produktion.

18.1.2

KRAV kan utöver gällande regler utfärda särskilda riktlinjer/instruktioner för godkännande för att säkerställa en ekologiskt uthållig produktion. Detta kan gälla till exempel åtgärder för att motverka erosion, förbättra vattenhushållning, bevara biologisk mångfald etcetera.

Sådana regler ska i så stor utsträckning som möjligt grundas på konsultationer med lokala organisationer inom ekologiskt lantbruk, natur- eller miljövård.

19. FISKE

Reglerna omfattar alla delar av kedjan från fiske till detaljhandeln.

Varje avsnitt i kapitlet börjar med en princip som beskriver utgångspunkterna för reglerna. Principen beskriver vad man vill uppnå på ett visionärt plan, även om det inte går att förverkliga direkt i form av detaljerade regler. Principen grundar sig främst på de mål som använts i utvecklingen av dessa regler.

Efter principen följer en motivering. Den beskriver vad reglerna behandlar just nu och varför de behandlar detta.

Efter motiveringen följer en lista över de krav som den avslutna ska uppfylla.

Definitioner

För vissa begrepp och deras definition se avsnitt definitioner. Definitionerna i ISO Guide 65 och IFOAM Accreditation Criteria är också tillämpliga. Därutöver kan KRAV komma att definiera ytterligare begrepp, baserat på ISO Guide 65 eller IFOAM Accreditation Criteria.

19.1 KOMPETENSKRAV PÅ KRAV SAMT TILLÄMPNINGEN AV REGLERNA

Princip

Dessa regler är skapade för att driva utvecklingen i fiskenäringen mot ett hållbart fiske och en hållbar förädling. Reglerna har utvecklats under en lång process som involverat expertis på många områden. För att säkerställa att reglerna verkligen efterlevs ska KRAV med mycket hög säkerhet kunna kontrollera att reglerna följs i alla led.

Konsumenterna ska kunna lita på märkningen och reglerna ska främja och underlätta handel med KRAV-godkända fisk- och skaldjursprodukter. Det ska vara tydligt för var och en hur KRAV fattar sina beslut om att godkänna fiskeriverksamhet. Det ska också vara tydligt vem som fattar besluten.

Reglerna ska underlätta handel med produkter som har producerats i enlighet med dessa regler. Reglerna ska samtidigt kunna utvecklas om det är nödvändigt. Reglerna är utvecklade för nordiska förhållanden och är varken utprovade eller avsedda för andra områden.

Den som vill ha en produktion KRAV-certifierat är skyldig att visa att den uppfyller kraven. Därför är det till exempel företaget eller organisationen som vill få ett bestånd godkänt som ska leverera fakta och betala för arbetet att bedöma beståndet.

Motivering

Kompetenskraven i dessa regler säkerställer att KRAV upprätthåller ett system som garanterar dess oberoende och kompetens.

För närvarande skyddar reglerna inte direkt mot bifångster av marina däggdjur. KRAV ska därför inhämta kunskap och statistik över fångst av marina däggdjur för att skaffa underlag för eventuella nödvändiga regelförändringar.

Reglernas tillämplighet avgränsas geografiskt eftersom det arbete som har resulterat i dessa regler inte har kunnat ta hänsyn till förutsättningar utanför det område som definieras. Ingen har undersökt om detta system leder till ett mer

hållbart fiske utanför det definierade området.

19.1.1 Kvalitetssäkring

19.1.1.1 CERTIFIERING I MARKNADSFÖRINGEN

Regler för KRAV-certifierat fiske ska tillämpas i sin helhet. En certifiering enligt reglerna får kallas "KRAV-certifiering", "KRAV-certifierad enligt 20XX års regler för KRAV-certifierat fiske" eller motsvarande på annat språk. Reglerna kan tillämpas tillsammans med andra frivilliga märkningssystem.

19.1.1.2 VAR GÄLLER REGLERNA?

Reglerna i kapitel 19.2, 19.3 och 19.4 är tillämpliga i fiskevatten inom 200 nautiska mil från ett nordiskt land.

19.1.1.3 STATISTIK ÖVER BIFÅNGSTER

KRAV ska föra statistik över bifångster av marina däggdjur och fåglar, samt offentliggöra statistiken årligen.

19.1.2 Bedömningsorganisation

19.1.2.1 FISKEKOMMITTÉNS UPPGIFTER

KRAVs styrelse utser en fiskekommitté som ska ha en dokumenterad och offentlig arbetsordning i enlighet med IAC eller ISO 65. Fiskekommitténs centrala uppgift är att råda KRAV om fiske på angivna bestånd och med angivna metoder ska godkännas eller inte.

19.1.2.2 FISKEKOMMITTÉNS ARBETSSÄTT

En forskare med dokumenterade insikter i marin ekologi ska leda fiskekommittén. Fiskekommittén ska vara kompetent att gemensamt bedöma fiskets effekter på den marina miljön. I rådet ska därför finnas kompetens inom marin ekologi, fiskeribiologi, miljövard, etologi, fiskemetoder och redskapsutveckling. KRAVs styrelse ska också finnas representerad i fiskekommittén.

Fiskekommittén ska också ha erfarenhet av fiske och ha kompetens inom miljömärkning av livsmedel. Fiskekommittén kontakter de övriga experter som behövs. Fiskekommittén ska vara enigt i sitt beslut.

19.1.2.3 YTTTRANDE FRÅN INTRESSENTER

Innan KRAV fattar beslut om att tillåta eller inte tillåta ett certifierat fiske ska berörda intressenter få tillfälle att yttra sig över förslaget. Fiskekommitténs råd ska bifogas förslaget till beslut.

19.1.2.4 BESLUT AV KRAV

KRAV beslutar om vilka bestånd som ska vara öppna för certifierat fiske och om vilka metoder och redskap som får användas i det certifierade fisket på bestånden.

19.1.2.5 OFFENTLIGGÖRA BESLUT

KRAV ska offentliggöra beslut om att tillåta fiske på ett bestånd. Besluten ska innehålla svar på följande frågor: Vilket bestånd är godkänt? Var är det tillåtet att fiska? Vilka redskap och metoder är tillåtna? Vilka måttbegränsningar gäller för fångad fisk? Vilka andra begränsningar gäller?

19.1.2.6 TIDSBEGRÄNSNINGAR

Besluten om att ett bestånd ska vara öppet för certifierat fiske gäller normalt i tre år. I exceptionella fall kan ett beslut omprövas inom kortare tid. Exempel på detta kan vara att vetenskapliga undersökningar visar att beståndet är överexploaterat eller att de metoder och redskap som används medför allvarliga effekter på ekosystemen eller att fisket medför oacceptabla bifångster.

19.1.3 Ansökan om bedömning

19.1.3.1 INFORMATION I ANSÖKAN

Den som vill bedriva certifierat fiske enligt dessa regler på ett bestånd som inte tidigare bedömts kan begära en bedömning av fisket hos KRAV. Detsamma gäller för förnyad bedömning när ett gammalt beslut upphör att gälla. Den som begär en bedömning är ansvarig för att lämna den information som fiskekommittén anser nödvändig för att en säker beståndsbedömning ska kunna ske. Vid behov har fiskekommittén också rätt att begära in kompletterande information om det aktuella beståndet och om de föreslagna metoderna och redskapen.

19.1.3.2 AVGIFT FÖR ANSÖKAN

KRAV har rätt att ta ut en avgift som täcker kostnaderna för att bedöma beståndet. KRAV ska meddela avgiftens storlek och en motivering till kostnaden till den som ansöker innan arbetet inleds.

19.1.3.3 ÖVERKLAGAN AV BESLUT

KRAV's beslut, se 19.1.2 om att certifiera eller inte certifiera ett fiske, ska kunna överklagas i enlighet med 2.10.2.

19.2 BESTÅNDET - GRUNDLÄGGANDE PRINCIPER OCH REGLER FÖR ATT BEDÖMA FISK- OCH SKALDJURBESTÅND

Princip

Ett certifierat fiske ska ske på bestånd som är långsiktigt hållbara och så att det inte överskrider den biologiska produktionsförmågan. Konsumenterna ska tryggt kunna äta KRAV-godkänd fisk.

Redskapen ska vara utformade så att de inte hotar beståndets hållbarhet eller orsakar långvarig skada i miljön.

Motivering

Vi vet för närvarande inte allt om något fiskbestånd. Vi tror inte heller att alla bestånd kan bedömas efter samma kriterier, eftersom de biologiska förutsättningarna varierar för mycket. Det bästa vi kan göra är att sätta samman ett råd med hög kompetens, ge det riktlinjer och cirkulera rådets slutsats för kommentarer. Detta avsnitt innehåller riktlinjerna för fiskekommitténs bedömning av beståndets status.

Miljögifter är ett komplext problem i nordiska vatten. Främst gäller detta tungmetaller och dioxiner. En bedömning av beståndets belastning av miljögifter ska också göras.

19.2.1 BESTÅNDSBEDÖMNING

19.2.1.1 FISKETS OMFATTNING

Det samlade fisket på beståndet får inte överstiga produktionsförmågan eller äventyra balansen i de marina ekosystemen.

19.2.1.2 FÖRSIKTIGHETSANSATSEN

Beståndsbedömningen ska tillämpa försiktighetsansats, se definitionsavsnittet.

19.2.1.3 SÄKRA REPRODUKTIONEN

Försiktighetsansatsen innebär att fisket inte får äventyra beståndets framtida reproduktion. Ett certifierat fiske kan tillåtas om beståndet bedöms vara inom biologiskt säkra gränser. Biologiskt säkra gränser innebär att beståndet måste innehålla en minsta kritiskt lekbiomassa och att fisket inte tillåts överstiga en högsta kritisk dödlighet. Biologiska kriterier ska vara utgångspunkter för att bedöma denna "lekbiomassa" och fiskdödlighet.

19.2.1.4 GRUND FÖR BEDÖMNING

Bedömningen ska grunda sig på tillgängliga data och relevant kunskap om beståndet, metoden och redskapen. Fiskekommittén får avråda från fiske på grund av att kunskapen är otillräcklig.

19.2.1.5 ICES RÅD

Fiskekommittén ska beakta ICES råd om ICES har bedömt beståndet tidigare. Fiskekommittén ska visa hur det har beaktat ICES råd i sitt eget förslag till beslut.

19.2.1.6 REDSKAP OCH METODER

Fiskekommittén ska avgöra vilka redskap och metoder som får användas i fisket på ett visst bestånd. Redskapen ska i huvudsak fånga köns mogna individer av målarten men samtidigt sortera ut undermåliga individer. Fiskemetoder som ger långvariga eller irreversibla skador i miljön (till exempel skador på korallrev eller särskilt känsliga biotoper) kan inte godkännas.

19.2.1.7 FRÄMMANDE ÄMNEN

Sveriges och Finlands undantag i artikel 1 i Kommissionens Förordning 466/2001 gäller inte när det gäller främmande ämnen i fisk och skaldjur från bestånd som godkänns för fiske enligt dessa regler. De högsta tillåtna halterna definieras i förordningens bilaga.

Fiskekommittén får avråda från att godkänna ett bestånd på grund av höga halter av främmande ämnen.

Lever och rom av fisk från Östersjön, Bottenhavet och Finska viken får inte säljas som KRAV-godkänd.

19.3 FISKEFARTYGET

Princip

Fiskefartygets verksamhet och drift ska planeras och bedrivas på sätt som innebär så liten påverkan på miljön som möjligt. Miljöpåverkan uppstår genom fartygets drift (bränsle, underhåll, m.m.) och aktiviteter (fisket och transporten). Besättningens och ägarens kompetens styr i hög grad miljöpåverkan. Dessa regler ska gynna de fartyg som har minsta möjliga miljöpåverkan.

Motivering

Konsumentens förtroende för produkterna är centralt för reglerna. Vi lägger tonvikten på grundläggande funktioner såsom att efterleva gällande lagar, kompetensutveckling och andra åtgärder som på lång sikt bör ha goda effekter på miljöpåverkan. Örent bränsle och tvåtaktsteknik orsakar stora utsläpp som det KRAV-certifierade fisket inte tolererar. Vissa bottenfärger är så giftiga att de inte heller är tillåtna. De giftigaste är helt förbjudna i Sverige, men kan vara tillåtna i andra länder - därför nämner vi dem här.

19.3.1 Krav på fiskefartyget

19.3.1.1 CERTIFIERING AV FARTYGET

KRAV certifierar fisket som bedrivs på ett enskilt fiskefartyg. Certifieringen innebär att fartyget får landa fisk eller skaldjur som KRAV-godkänt. Innehavaren av fartygstillståndet är ansvarig för att uppfylla samtliga regler när fiske sker enligt dessa regler.

19.3.1.2 DOKUMENTATION OCH RUTINER

Fartyget ska ha dokumentation som visar att det lever upp till de miljö-, fiske- och arbetarskyddslagarna som gäller, se 2.3.9. Det ska finnas rutiner som säkrar att den ansvariga får kännedom om till exempel lagändringar och eventuella fiskestopp.

19.3.1.3 KOMPETENSUTVECKLING

Fiskefartyg som certifieras enligt dessa regler ska ha en kompetensutvecklingsplan som garanterar att personalen får lämplig vidareutbildning.

19.3.1.4 DIESELMOTORER

Fiskefartyg med dieselmotorer ska använda diesel av kvalitet E10 gasoil med maximalt 0,05 procent svavel.

19.3.1.5 UTOMBORDSMOTOR

Fiskefartyg med utombordsmotor som byter motor ska byta till en motor av fyrtaktstyp. Samtliga utombordsmotorer på fiskefartyg certifierade enligt dessa regler ska vara av fyrtaktstyp senast 2007-01-01.

19.3.1.6 HYDRAULOLJOR OCH SMÖRJFETTER

Hydrauloljor som används ombord ska vara miljömärkta eller godkända enligt standarden "Hydraulvätskor - Krav och provningsmetoder SS 15 54 34".

Smörjfetter som används ombord ska vara miljömärkta eller godkända enligt standarden "Smörjfett - Krav och provningsmetoder SS 15 54 70".

Dispens från denna regel kan endast beviljas om fartyget kan visa dokumentation på att olja eller smörjmedel av den kvalitet som krävs inte finns att köpa på marknaden. Se även 2.10.1 om dispens.

19.3.1.7 RENGÖRINGSMEDEL

Grovrengöringsprodukter som används ombord får inte innehålla komponenter som är klassade som cancerframkallande, mutationsframkallande eller reproduktionsstörande. Tensider och andra komponenter får inte störa separationen mellan olja och vatten eller sätta reningsanläggningar ur funktion. Grovrengöringsprodukterna ska i övrigt vara så miljöanpassade som möjligt.

19.3.1.8 AVFALL

Fartyget ska ha tydliga rutiner för att hantera olika typer av avfall. Se även 2.11.2 om farligt avfall.

19.3.1.9 BOTTENFÄRG

Färger som innehåller tenn får inte användas för att måla fiskefartygets botten.

19.4 FISKEMETODEN

Princip

Metoden ska vara anpassad så att fiskaren bara fångar den avsedda fångsten. Metoden ska också vara skonsam mot omgivningen. Vi bör generellt sträva mot att använda den fångstmetod som medför minst lidande för djuren innan de avlivas.

Att fånga och landa fisk innebär alltid en miljöpåverkan. Om fångsten förloras genom svinn innebär detta att miljöpåverkan är onödig och innebär brist på respekt för fångsten. Därför ska reglerna även ha kvalitetsfrämjande åtgärder.

Konsumenten måste alltid kunna lita på att fångsten är tagen på den plats som anges.

Motivering

Reglerna fokuserar på spårbarheten, att undvika spökfiske och att undvika bifångst av organismer som inte går att, eller får, säljas. Kraven på teknisk utrustning för spårbarhet är reducerade för små fartyg med begränsad räckvidd. Anledningen till det är att de inte kan röra sig över en så lång sträcka att de byter bestånd.

För närvarande tillåts fartyg att fiska både certifierat och icke certifierat, men endast så länge det gäller olika arter. På så vis får fler fartyg ekonomisk möjlighet att gå över till certifierat fiske.

19.4.1 Krav på allt fiske

19.4.1.1 FÖLJA LAGAR OCH REGLER

Allt fiske ska ske enligt de lagar och regler som gäller, se 2.3.9. Det innebär att om myndigheterna stänger ett fiske är det automatiskt stängt för KRAV-certifierat fiske.

19.4.1.2 TILLÅTNA BESTÅND, REDSKAP OCH METODER

Certifierat fiske är endast tillåtet med de begränsningar som KRAV beslutar om i enlighet med regel 19.2.1.6.

19.4.1.3 ÖVRIGA REDSKAP OMBORD

Ett fartyg som fiskar certifierat efter en viss målart får inte ha med sig otillåtna redskap som vanligen är avsedda att användas för målarten.

19.4.1.4 FÅNGSTRESAN

Ett fartyg får inte fiska på samma certifierat bestånd med både tillåtna och icke-tillåtna redskap och metoder. Däremot får ett certifierat fartyg under en övergångsperiod bedriva riktat certifierat fiske på godkända bestånd och med

tillåtna metoder på en målart och icke-certifierat fiske på en annan målart. Fartyget får dock inte bedriva det icke-certifierade fisket på bestånd som är uppenbart hotade eller med metoder som i ett miljöperspektiv är klart olämpliga.

19.4.1.5 DOKUMENTATION AV FÅNGSTRESAN

Fartyget ska dokumentera fångstresan så att det inte finns något tvivel om var fångsten är tagen. Upplösningen på informationen ska vara 10 nautiska mil eller bättre. Såväl sättplats som upptagningsplats för trålen eller andra redskap ska dokumenteras. Tidpunkten för fångsten ska också dokumenteras.

19.4.1.6 SYSTEM FÖR POSITIONSRAPPORTERING

Fartyg med största längd större än 12 meter ska vara utrustade med VMS-utrustning, eller annan rapportutrustning som inte går att manipulera.

Fartyg med största längd längre än 15 meter ska sända information om position, kurs och fart till en datainsamlande organisation minst en gång i timmen. Fartyg mellan 12 och 15 meter ska sända information om dagens resa minst en gång varje fiskedag. KRAV ska ges tillgång till uppgifterna hos den datainsamlande organisationen.

Om systemet upphör att fungera under en fångstresa får ingen del av fångsten säljas som KRAV-godkänd.

Fartyg som återvänder till hemmahamnen tidigare än 24 timmar efter påbörjad fiskeresor är undantagna från denna regel.

19.4.1.7 FÅNGSTFÖRVARING

Fångsten ska förvaras i fisklådor som är markerade för att uppnå full spårbarhet. Sådan markering inkluderar KRAVs namn och/eller märke, art, fångstplats, tid för fångst och liknande. Se även avsnitt 2.13. Positionsangivelserna ska vara i enlighet med 19.4.1.5.

19.4.1.8 MÄRKNING AV REDSKAP

Alla redskap ska vara tydligt märkta på själva redskapet. Märkningen ska göra det möjligt att spåra redskapen till sin ägare.

19.4.1.9 TRASIGA REDSKAP

Trasiga redskap ska föras iland för att repareras eller förstöras.

19.4.1.10 BIFÅNGST AV MARINA DÄGGDJUR, FÅGLAR OCH RYGGRADSLÖSA DJUR

All bifångst av marina däggdjur, fåglar och ryggradslösa djur ska loggbokföras. Alla bifångster av marina däggdjur ska rapporteras till KRAV inom två veckor.

Fångst av ryggradslösa djur kan loggbokföras med den ungefärliga vikten, eller på annat lämpligt sätt för att beskriva mängden.

19.4.1.11 GÅNGTIDEN

Gångtiden från hamn till fångstplats får inte vara längre än att fångsten kan säljas som konsumtionsfisk.

19.4.2 Krav på trålfiske

19.4.2.1 BEGRÄNSNINGAR

Trålfiske är tillåtet med de begränsningar som miljömärkningsorganet beslutar om i enlighet med 19.2.1.6.

19.4.2.2 SELEKTIV ANORDNING - TORSK OCH BOTTENLEVANDE FISK

Trålar för torsk och bottenlevande arter ska vara utrustade med så kallat BACOMA-fönster eller selektiv anordning med motsvarande effekt. Anordningen ska låta undermålig fisk slippa ut.

19.4.2.3 SELEKTIV ANORDNING - SKALDJUR

Trålar för skaldjur ska vara försedda med lämplig selektionsrist eller selektiv anordning med motsvarande effekt.

19.4.2.4 FÖRBJUDNA BOMTRÅLAR

Bomtrålar är inte tillåtna för certifierat fiske.

19.4.3 Krav på garnfiske

19.4.3.1 BEGRÄNSNINGAR

Garnfiske är tillåtet med de begränsningar som KRAV beslutar om i enlighet med 19.2.1.6.

19.4.3.2 GARNENS TID I VATTNET

Garn ska dras så ofta att fisken aldrig blir sittande mer än 24 timmar i garnet. KRAV kan besluta om särskilda restriktioner i fråga om vissa fisken.

19.4.3.3 DRIVGARN OCH MARINA DÄGGDJUR

Alla drivgarn ska vara utformade så att marina däggdjur kan undvika dem.

19.4.3.4 DRIVGARN I ÖSTERSJÖN OCH BOTTNISKA VIKEN

Certifierat fiske med drivgarn efter lax i Östersjön och Bottniska viken är endast tillåtet om fisket sker med garn med maximal längd av 2,5 km.

19.4.4 Krav på fiske med lina och krok

19.4.4.1

Fiske med lina och krok är tillåtet med de begränsningar som KRAV beslutar om i enlighet med 19.2.1.6. KRAV kan bland annat besluta om hur länge krokarna får ligga i vattnet.

19.4.5 Krav på fiske med burar och ryssjor

19.4.5.1 BEGRÄNSNINGAR

Fiske med burar och ryssjor är tillåtet med de begränsningar som KRAV beslutar om i enlighet med 19.2.1.6.

19.4.5.2 TIDSPERIOD

Burar och ryssjor ska dras minst två gånger per vecka.

19.4.5.3 GENOMLYSNING AV KRABBOR

Krabbor ska genomlysas till sjöss vid krabbfiske. Krabbor som inte är välmatade ska släppas tillbaka i havet oskadda. Det ska vara dokumenterat att genomlysningsapparaturen eller hanteringen i övrigt inte skadar krabborna.

19.4.5.4 ÅLDRINGSMASKA OCH ÅLDRINGSPANEL

Åldringmaska och åldringspanel eller likvärdig anordning ska finnas i burar och ryssjor i alla fiskhus.

19.4.5.5 SELEKTION

Ryssjorna bör vara utformade så att de selekterar för målarten. Fartyg som drar ålyrssijskor ska ha den bästa tillgängliga utrustningen för att i båten effektivt selektera mellan ål och annan fisk. Den andra fisken ska släppas tillbaka i havet oskadad.

19.5 LANDNING OCH FÖRÄDLING

Princip

KRAV-certifierad fisk och skaldjur ska hållas isär från icke KRAV-certifierad fisk och skaldjur i samband med landning, auktion och vidaretransport till grossisterna och beredningsindustrin. Tillsatser och andra råvaror som inte kommer från havet, processhjälpmedel, aromämnen och liknande ska vara naturliga eller framställda med miljöanpassade metoder. Hantering av avfall måste ske med högsta möjliga krav på sortering och återvinning.

Transporter och förädling ska använda så lite energi som möjligt genom att välja bästa tänkbara bränsle och teknik samt välja den kortaste vägen mellan havet och konsumenten. Långa omvägar som utnyttjar billig fossil energi och arbetskraft med undermåliga villkor i förädlingsleden är inte förenligt med förädling inom KRAV-certifierat fiske.

Motivering

Konsumenten måste kunna veta att fisken verkligen har fiskats och hanterats på det sätt som KRAV-certifieringen anger. Därför prioriterar reglerna spårbarheten hos produkten.

19.5.1. Krav på landningen

19.5.1.1 GRUNDRGLER FÖR HANTERING OCH FÖRÄDLING

Den KRAV-godkända fisken ska hanteras i enlighet med kapitel 9 Livsmedelsförädling.

19.5.1.2 FÖRSTAHANDSMOTTAGARENS ANSVAR

Förstahandsmottagaren är ansvarig för att tillämpliga delar av KRAVs regler följs under landning och vidareförsäljning, och ska vara certifierad enligt KRAVs regler för att kunna marknadsföra produkterna som KRAV-godkända.

19.5.1.3 BOKFÖRING

Förstahandsmottagarens bokföring ska vara granskad och godkänd av en auktoriserad revisor.

19.5.1.4 LÅDOR OCH EMBALLAGE

Lådor eller annat emballage för produkter från certifierat fiske ska vara markerade för att uppnå full spårbarhet. Sådan markering inkluderar KRAVs namn och/eller märke, art, fångstplats, tid för fångst och liknande. Se även avsnitt 2.13. Positionsangivelserna ska vara i enlighet med 19.4.1.5.

19.5.1.5 HANTERING OCH LAGRING

Förstahandsmottagaren ska hantera och lagra den märkta fisken och skaldjuren

så att fångster från olika fartyg inte blandas. Fångster från olika fartyg får blandas om varje individ märks med KRAVs namn och/eller märke, samt med vilket fartyg som fångat individen. Se även avsnitt 2.13.

19.5.1.6 KONTROLL

Förstahandsmottagaren ansvarar för att kontrollera att den fisk som företaget tar emot som KRAV-godkänd kommer från fisken certifierade enligt dessa regler.

19.5.2 Krav på förädlingen

19.5.2.1 FÖRÄDLINGSFÖRETAGETS ANSVAR

Förädlingsföretaget är ansvarigt för att relevanta delar av dessa regler följs under de delar av kedjan som företaget har rådighet över. Förädlingsföretaget ska vara anslutet till KRAV för att kunna marknadsföra de förädlade produkterna som KRAV-godkända.

19.5.2.2 KRAV PÅ FÖRÄDLINGSFÖRETAGET

Förädlingsföretaget ska ha klara miljömål på kort och lång sikt samt en handlingsplan för att nå målen. Företaget ska också ha ett system för internrevision för att följa upp målen och handlingsplanerna. Se även 2.11.3.

19.5.2.3 DOKUMENTATION OCH BEDÖMNING AV FÅNGSTERNA

Förädlingsföretaget ska känna till och kunna dokumentera hur och var råvaran fångats. Företaget ska också ha vägt in miljöaspekterna i valet av råvaran.

19.5.2.4 UTBYTE

Förädlingsföretaget ska se till att utbytet från fångad fisk till färdig produkt blir så högt som möjligt, både genom åtgärder i den egna produktionen och genom att ställa krav på tidigare led i produktionskedjan.

19.5.2.5 HANTERING OCH ANDRA RÅVAROR

Hanteringen av den KRAV-godkända fisken ska i övrigt ske i enlighet med kapitel 9 Livsmedelsförädling. Det gäller också för användning av andra råvaror än fisk och skaldjur i samband med beredning av produkter som ska certifieras enligt KRAVs regler.

19.5.2.6 ANDRA TILLSATSER

Utöver vad som anges i kapitel 9 Livsmedelsförädling är följande tillsatser godkända vid förädling av KRAV-godkänd vild fisk och skaldjur. Tillsatserna får endast användas i kylkonserver där råvaran kommer från KRAV-certifierat fiske.

- ättiksyra (E260)
- sorbinsyra/sorbater (E200, E202-203)
- bensoesyra/bensoater (E211-213)

I dagsläget används tillsatserna av livsmedelssäkerhetsskäl. KRAV strävar dock mot att fasa ut dem efter utvärdering och diskussioner med näringen.

19.5.2.7 ANDRA MILJÖMÄRKNINGSSYSTEM

KRAV kan godkänna att förädlingsföretaget får använda fisk- och skaldjursråvara som är certifierad enligt andra miljömärkningssystem. I sådana fall ska KRAV tillämpa IACs kriterier för "Acceptance of prior certification".

19.5.2.8 FÖRPACKNINGAR

Godkända fisk- och skaldjurprodukter får endast förpackas i återvinningsbara förpackningar. Förpackningarna ska vara tillverkade av företag anslutna till REPA - det företag som sköter producentansvaret för återvinning av förpackningar (eller motsvarande utanför Sverige). Återvinningsbar innebär att förpackningen är utformad så att den lämpar sig för materialåtervinning. Återvinning i form av energiåtervinning är inte godkänd med undantag av förbränning av lådor och tunnor av trä som inte får återanvändas.

20. KRAV-GODKÄNDA INGREDIENSER

KRAV uppmärksammar ett ändrat livsmedelsintag bland konsumenter – vi äter oftare utanför hemmet och då vi äter hemma väljer vi allt oftare helt eller delvis färdiglagade rätter.

KRAV väljer att prioritera större volymer av KRAV-godkända ingredienser på marknaden trots en tydlig målkonflikt gentemot KRAV-godkända produkter i sin helhet. Som grund noterar KRAV de grupper av konsumenter som sällan eller aldrig kan köpa KRAV-godkända produkter eftersom de produkter man efterfrågar inte går eller är svåra att producera inom ramen för KRAVs nuvarande regler. Det är till exempel diabetiker, glutenintoleranta, laktosintoleranta och de som vill ha produkter med låg fetthalt eller vitaminiserade eller mineralförstärkta produkter.

Vidare finns det grupper av produkter som inte är möjliga att producera med nuvarande KRAV-regler, exempel är vissa halvfabrikat, charkprodukter med nitrit, glass utan ägg, livsmedel med vitamin och mineraltillsatser.

Ansluten som registrerat KRAV-godkänd ingrediens får skriva ut det på förpackningen och tala om detta i sin marknadsföring. Det ska klart framgå vilka ingredienser som är av KRAV-godkänt ursprung. Produkterna får inte märkas som ekologiska, som KRAV-godkända eller märkas med KRAVs märke.

Registrering

20.1

En ansluten kan registrera att de använder en eller flera KRAV-godkända ingredienser. För registrering av ingredienser är relevanta delar av kapitel 2 tillämpligt.

Efter att KRAV har godkänt en registrering av KRAV-godkänd ingrediens erhåller den anslutne ett certifikat som intygar registreringen.

Ingrediens

20.2

Det är inte tillåtet att använda både KRAV-godkänd och ej KRAV-godkänd ingrediens av samma slag i en och samma produkt.

Som exempel får inte KRAV-godkänd och konventionell potatis användas i samma potatismospulver.

20.3

Ingredienser får ej innehålla eller ha framställts av GMO. Detta gäller även för de konventionella ingredienserna i en produkt.

Dokumentation

20.4

De registrerade KRAV-godkända ingrediensernas inköpta mängd och använda mängd ska dokumenteras. Den anslutne ska också dokumentera ingrediensernas ursprung samt mottagare av sålda varor som innehåller KRAV-godkända ingredienser. Dokumentationen ska sparas i minst två år.

Vid förändring, utökning eller minskning, av antalet KRAV-godkända registrerade ingredienser ska detta anmälas till KRAV.

Dokumentationen kan göras på papper eller elektroniskt.

20.5

Ansökan om förpackningskorrektur, för vilka KRAV-godkända ingredienser används, ska sändas in till KRAV för godkännande.

Hantering och kontroll

20.6

Vid hantering av KRAV-godkända ingredienser äger 2.12.3 motsvarande tillämpning. Se även 20.2.

20.7

Märkning och marknadsföring av produkter enligt 20.8-9 får endast förekomma på produkter vars KRAV-godkända ingrediens är godkänd av KRAV. Beträffande kontroll se kapitel 2.

Märkning och marknadsföring

Generellt enligt svensk marknadsföringslagstiftning får man aldrig säga mer, lova mer, än vad man kan stå för. KRAV anser det viktigt att ingrediensmärkningen inte vilseleder konsument. Ingrediensmärkning får bara användas för ingredienser som kommer från KRAV-certifierad produktion.

20.8

Ansluten som registrerat KRAV-godkänd ingrediens får skriva ut det på förpackningen och tala om detta i sin marknadsföring. Det ska klart framgå vilka ingredienser som är KRAV-godkända. I ingrediensförteckningen ska det framgå vilken viktprocent de KRAV-godkända ingredienserna har. Se även 2.14.1.

Produkterna får inte märkas som ekologiska, som KRAV-godkända eller märkas med KRAVs märke. Den anslutne ska till KRAV kunna ange vilka åtgärder som vidtagits för att uppfylla gällande märknings- och marknadsföringslagstiftning. Märkning eller marknadsföring enligt kapitel 20 får inte på något vis vilseleda att uppfattas som om det rör sig om en KRAV-godkänd produkt.

20.9

Vid märkning eller marknadsföring ska något av följande uttryck användas: ”Innehåller KRAV-godkänd XX”, ”XX kommer från KRAV-certifierad produktion” eller motsvarande. Vidare ska det på förpackningen anges att den KRAV-godkända ingrediensen är kontrollerad av KRAV. Ordet KRAV ska skrivas i versaler men märkning eller marknadsföring i övrigt får inte på något sätt genom typsnitt eller färger förknippas med KRAV ekonomisk förenings logotyp eller märket för KRAV-certifierad produktion.

BILAGOR

BILAGA 1 REKOMMENDATIONER FÖR MILJÖ-, NATUR- OCH KULTURSKYDD

ENLIGT REGEL 2.11.1

Samtliga producenter anslutna till KRAV ska i största möjliga utsträckning skydda miljö-, natur- och kulturmiljöer.

Miljöskydd

- Miljöanpassade produkter ska väljas i första hand. Om sådana inte finns tillgängliga ska minst miljöstörande produkter väljas.
- Oljor och drivmedel ska så långt som möjligt vara av icke-fossilt vegetabiliskt eller animaliskt ursprung.
- Produkter för rengöring, rostskydd och avfettning ska vara miljöanpassade.
- Miljöanpassade målarfärger och lösningsmedel ska användas i första hand.
- Tryckimpregnerat virke (med kreosot, koppar eller arsenik) ska undvikas.

Energianvändning

- Energiförbrukningen i produktionen ska minimeras.
- Förnyelsebar energi ska användas när så är möjligt.
- Energianvändningen ska dokumenteras.
- Miljömärkta elleveranser ska användas.

Dokumentation av miljöarbete

Företagets miljöarbete ska dokumenteras. För lantbruk se 3.1.6. För förädlingsföretag se 2.11.3.

Särskilda regler för lantbruk

Växtnäringsstillstånd:

- KRAV rekommenderar att aktuell markanalys och växtnäringsbalans ska finnas för odlingen.

Natur- och kulturskydd

- Skyddsvärda ängs- och hagmarker ska hävdas väl.
- Stängsel ska sättas upp så att zoner mellan åker och skog samt åkerholmar och dikesrenar kan betas.
- Tillskottsutfodring på naturbetesmarker ska undvikas.
- Bärande träd (vilda fruktträd, nötträd och så vidare) samt hamlade träd och alléer ska bevaras eller ersättas med nya träd när detta inte är möjligt.
- Preparat med avermectin ska inte användas för parasitbekämpning när djuren går på naturbetesmarker.

BILAGA 2 MÅTTBESTÄMMELSER FÖR DJURSTALLAR

ENLIGT REGEL 5.2.8

Följande gäller för nybyggnationer uppförda efter 24 augusti 1999, för äldre byggnader efter 31 december 2010. Utrymme inomhus är nettoutrymme tillgängligt för djuren. Vindskydd och hyddor får vara mindre. För dessa liksom minimimått för liggytor och andra detaljer gäller de svenska djurskyddsbestämmelserna.

1 A NÖTKREATUR OCH FÅR

Enligt regel 5.2.17 ska minst hälften av djurens golvyta vara hel. För idisslare se även 5.2.2-18.

	Utrymme inomhus		Utrymme utomhus (rastgård, ej betesmark)
	Minsta levande vikt (kg)	m ² /djur	m ² /djur
Nötkreatur och hästdjur, avels- och göddjur	<100kg <200kg <350kg >350kg	1,5 2,5 4,0 5 (dock minst 1 kvm/100kg)	1,1 1,9 3 3,7 och minst 0,75m ² /100 kg
Mjölkkor/amkor i ströbädd Mjölkkor/amkor i övrig lösdrift Sinkor		8,5 6 6	4,5
Avelstjur		10	30
Vuxet får/get		1,5	2,5
Dräktig tacka	<65 kg >65 kg	1,5 1,7	2,5
Lamm/killung	<15 kg >15 kg >30 kg	0,35 0,5 1,0	0,5 0,75
Rekrytering get		0,75	0,75

1 B GRISAR

Rastgård får vara delvis täckt med tak. Se även 5.2.3-18

	Utrymme inomhus		Utrymme utomhus (rastgård, ej betesmark)
	Minsta levande vikt	m ² /djur	m ² /djur
Modersuggor med upp till 40 dagar gamla spädgrisar		7,5 (sugga)	2,5
Växande grisar	Högst 50 Högst 85 Högst 110	0,9 1,2 1,5	0,6 0,8 1
Spädgrisar	över 40 dagar och högst 30 kg	0,6	0,4
Avelsgrisar		2,5 (honor) 7,0 (hanar)	1,9 8,0

2 Fjäderfå

Öppningen mellan rastgård och byggnad skall ha en sammanlagd längd av 4m / 100 m² av yta som är tillgänglig för djuren inomhus.

Enligt (SJVFS 2003:6) ska öppning i stallbyggnaden vara minst 2m/1000 höns.

Max antal djur per byggnad:		Max byggnadsyta/produktionsenhet:
Värphöns	3 000	–
Kyckling	4 800	1 600 m ²
Pärlihöns	5 200	1 600 m ²
Ankor	3 200	1 600 m ²
Gäss	2 500	1 600 m ²
Kalkoner	2 500	1 600 m ²

	Utrymme inomhus (nettoutrymme för djuren)			Utrymme utomhus (m ² område tillgängligt i rotation/djur)
	Antal djur/m ²	cm sittpinne/ djur	bo	m ² /djur
Värphöns	6 inkl värprede	18	6 värphöns/ rede eller vid gemensamt rede 120 cm ² /fågel	4 förutsatt att gränsen på 170 kg kväve N/ha/år inte överskrids
Slaktfågel	10 med max levande vikt/m ² : 16 kg (ankor) 14 kg (gäss) 21 kg (kalkoner) 20 kg (slaktkyckling)	20 (endast för pärlhöns)		4 broilers och pärlhöns 4,5 ankor 10 kalkoner 15 gäss För alla ovan nämnda arter gäller att gränsen på 170 kg kväve N/ha/år inte får överskridas
Slaktfågel i mobila byggnader	16 (*) med max levande vikt/m ² : 20 kg (ankor) 18 kg (gäss) 30 kg (kalkoner) 20 kg (slaktkyckling)			2,5 förutsatt att gränsen på 170 kg kväve N/ha/år inte överskrids

(*) Endast när den mobila byggnaden inte har mer än 150m² golvyta och är öppen på natten.

BILAGA 3

Gränsvärde för livsmedel

Gränsvärde för kadmium i spannmål (för humankonsumtion) är 100 ug/kg torrsubstans (ppb).

Tillförsel av tungmetaller till åkermark

ENLIGT REGEL 4.2.5 OCH 12.3-4

Som högsta genomsnittliga tillförsel (under ett femårsomlopp) med införda gödselmedel, jordförbättringsmedel, bekämpningsmedel samt andra produkter vilka förr eller senare tillförs jorden (till exempel foder, fodermineraler och mediciner) gäller:

Ämne	g/ha och år
Bly	50
Kadmium	0,75
Koppar	500
Krom	50
Kvicksilver	1
Nickel	50
Zink	700

Anmärkning

Tillförsel av 1 ton/ha och år av en produkt innehållande 1 ppm av ett visst ämne medför ett tillskott av 1 gram/ha/år. När flera olika medel tillförs skall mängderna läggas samman.

För KRAV-certifierade produktionshjälpmedel som marknadsförs som så- och planteringsjordar skall tungmetallinnehållet understiga nedanstående gränsvärden.

Ämne	mg/kg ts i jord
Bly	40
Kadmium	0,4
Koppar	40
Krom	60
Kvicksilver	0,3
Nickel	30
Zink	150

BILAGA 4 SYNTETISKA TILLSATSER TILLÅTNA I BEKÄMPNINGS- OCH VÄXTSKYDDSMEDEL

ENLIGT REGEL 4.4.4

Ämne	Funktion
NA Lauryletersulfat	Anjontensid
Fettalkoholetoxilat 6 EO	Nonjontensid
Karboxymetylcellulosa	Förtjockningsmedel
Metylparahydrobensoat	Konserveringsmedel
Propylparabensoat	Konserveringsmedel
Citronsyra	Konserveringsmedel, pH-justering
Polysorbat	Emulgeringsmedel
Propylenglykol	Dispergeringsmedel
Bitrex	Avskräckningsmedel i insektsfälla/fångstanordning
Patentblått	Färgämne i insektsfälla/fångstanordning
Nipacid	Konserveringsmedel
Natriumpolyakrylat	Bärare (godkänt till och med 1/1 2003.)

BILAGA 5 PROCESSADE FODERMEDEL TILLÅTNA AV KRAV

ENLIGT REGEL 5.3.8

- Biprodukter från livsmedelsindustrin (betfor, presskakor, vassle, drank, drav med mera, ej extraherade med hjälp av kemiska lösningsmedel, till exempel hexan).
- Spannmål, trindsäd, oljeväxter eller vallfoder som genomgått någon process, till exempel torkning.
- Produkter som utvunnits ur vegetabilier, till exempel potatisprotein och majsgluten.

BILAGA 6 GRÄNSVÄRDEN FÖR ÖÖNSKADE ÄMNEN I MARK

ENLIGT REGEL 8.1.6

Gränsvärde för underkännande av produkt på grund av cesiumhalt i mark:

Produkt	Cesiumhalt i mark
Bär (utom hjortron)	60 kBq/m ²
Hjortron	40 kBq/m ²
Svamp	5 kBq/m ²

BILAGA 7 OM LIVSMEDELSTILLSATSER

ENLIGT REGEL 9.2.1

Följande teknologiska livsmedelstillsatser får tillföras en KRAV-godkänd produkt:

- Svaveldioxid (E 220), endast till vin
- Mjölksyra (E 270)
- Koldioxid (E 290)
- Askorbinsyra (E 300)
- Lecitin (E 322), framtaget med hjälp av processhjälpmedel som KRAV godkänner
- Citronsyra (E 330)
- Kalciumcitrat (E 333)
- Vinsyra (E 334)
- Natriumtartrat (E 335)
- Kaliumtartrat (E 336)
- Monokalciumfosfat (E 341), endast som jäsmedel i mjöl
- Natriumalginat (E 401)
- Agar (E 406)
- Karragenan (E 407)
- Fruktkärnmjöl (E 410)
- Guarkärnmjöl (E 412)
- Xantangummi (E 415)
- Pektin (E 440(i)), amiderat pektin är inte tillåtet
- Kalciumkarbonater (E 170) (ej för färgning)
- Natriumkarbonater (E 500)
- Kaliumkarbonater (E 501)
- Ammoniumkarbonater (E 503)
- Kalciumklorid (E 509) (Tillåtet till mjölkprodukter)
- Bivax (E 901)
- Karneubavax (E 903)
- Argon (E938)
- Kväve (E 941)
- Syre (E 948)

Koksalt (natriumklorid) prövas inte av KRAV och får innehålla de klumpförebyggande medel som normalt används. KRAV rekommenderar att när så är möjligt används koksalt utan tillsatser.

BILAGA 8 TILLÅTNA PROCESSHJÄLPMEDEL

ENLIGT REGEL 9.2.1

Medel	Användningsområde
Pektinas	Bärkoncentrat
Natriumhydroxid (E 524)	Oljerening (raps); sockerframställning
Citronsyra (E 330)	Oljerening
Svavelsyra (E 513)	Sockerframställning
Vegetabilisk olja	Skumdämpning

Mjölksyra (E 270)	Ölframställning
Kalciumklorid (E 509)	Koaguleringsmedel
Diatomit (Kiselgur)	
Kalciumsulfat (Gips) (E 516)	Koaguleringsmedel
Bentonit (E 558)	Olja
Perlit	Bärkoncentrat och öl
Etylen	Mognadsprocess
Amylas	Bröd och etanol
Proteas	Bröd
Aktivt kol	
Jäst	
Ostlöpe	

BILAGA 9 KRITERIER FÖR KEMIKALIERS MILJÖ- OCH HÄLSOSKADLIGHET

Allmänna hänsynsregler

Försiktighetsprincipen, produktvalsprincipen och principen om bästa möjliga teknik ska alltid råda, det vill säga i valet mellan två i övrigt likvärdiga metoder eller produkter ska alltid den med minsta risk för människors hälsa och miljön väljas.

Svenska lagkrav om kemiska bekämpningsmedel och biotekniska organismer

För att få säljas och användas måste bekämpningsmedel (växtskyddsmedel och biocider) vara godkända av Kemikalieinspektionen. Det finns även regler om försiktighetsmått som innebär begränsningar att använda kemiska produkter eller biotekniska organismer i bekämpande syfte. Se kapitel 14 §17 Miljöbalken (SFS 1998:808).

Om säkerhetsdatablad för hälso- eller miljöfarliga kemiska produkter

Producenten/importören av hälso- eller miljöfarliga kemiska produkter ska tillhandahålla Säkerhetsdatablad (före detta Varuinformationsblad) på svenska språket, se Kemikalieinspektionens föreskrifter om kemiska produkter och biotekniska organismer (KIFS 1998:8). I dessa ska framgå hälso- och miljömässiga egenskaper. I dessa säkerhetsdatablad, speciellt under punkten 15 ”Gällande bestämmelser”, kan produktens egenskaper utläsas i form av märkning och riskfraser (R.).

Om märkning och klassning

Det är producentens/importörens ansvar att inhämta uppgifter om kemikalien egenskaper och att märka den med gällande symboler och riskfraser (R.). Bedömningen regleras av Kemikalieinspektionens föreskrifter om klassificering och märkning av kemiska produkter (KIFS 1994:12).

ENLIGT REGEL 12.1

Enligt regel 12.1 kan ett produktionshjälpmedel inte certifieras om det klassificeras som miljö- eller hälsoskadlig enligt någon av riskfraserna nedan.

Riskfraser Miljöskadlighet

- R 50 Mycket giftigt för vattenlevande organismer
- R 51 Giftigt för vattenorganismer
- R 52 Skadligt för vattenlevande organismer
- R 53 Kan orsaka skadliga långtidseffekter i vattenmiljön
- R 54 Giftigt för växter
- R 55 Giftigt för djur
- R 56 Giftigt för marklevande organismer
- R 57 Giftigt för bin
- R 58 Kan orsaka skadliga långtidseffekter i miljön
- R 59 Farligt för ozonskiktet

Riskfraser Hälsoskadlighet

- R 28/27/26 Mycket giftigt vid förtäring, hudkontakt eller inandning
- R 25/24/23 Giftigt vid förtäring, hudkontakt eller inandning
- R 33 Kan ansamlas i kroppen och ge skador
- R 39 Risk för mycket allvarliga bestående hälsoskador
- R 40 Misstänks kunna ge cancer
- R 45 Kan ge cancer
- R 46 Kan ge ärftliga genetiska skador
- R 49 Kan ge cancer vid inandning
- R 60 Kan ge nedsatt fortplantningsförmåga
- R 61 Kan ge fosterskador
- R 62 Möjlig risk för nedsatt fortplantningsförmåga
- R 63 Möjlig risk för fosterskador
- R 68 Möjlig risk för bestående hälsoskador

